

ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของ
อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อนุวัฒน์ สิงทิต

GRAD VRU

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

พ.ศ. 2558

ADMINISTRATIVE EFFECTIVENESS OF THE ONE TAMBON ONE PRODUCT
PROJECT IN BANG SAI DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

ANUWAT SINGTID

GRAD VRU

AN INDEPENDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN PUBLIC ADMINISTRATION
GRADUATE SCHOOL
VALAYA ALONGKORN RAJABHAT UNIVERSITY
UNDER THE ROYAL PATRONAGE PATHUM THANI

2015

ใบรับรองการค้นคว้าอิสระ

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

ชื่อเรื่องการค้นคว้าอิสระ ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์
ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชื่อนักศึกษา อนุวัฒน์ สิงทิต

รหัสประจำตัว 55B53330138

ปริญญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์

คณะกรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธาน ประธาน

(อาจารย์ ดร.ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร) (อาจารย์ พลเอก ดร.เกษมชาติ นเรศเสนีย์)

..... กรรมการ กรรมการ

(อาจารย์ ดร.บุญเรือง ศรีเหรียญ) (อาจารย์ ดร.บุญเรือง ศรีเหรียญ)

..... กรรมการ

(อาจารย์ พลโท ดร.ประสารโชค ชูระนุติ)

..... กรรมการและเลขานุการ

(อาจารย์ ดร.ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิ

(อาจารย์ ดร.บุญเลิศ ไพรินทร์)

.....
.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรณิกษ์ ศิริไวยหาร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 17 เดือน กันยายน พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

ชื่อเรื่องการค้นคว้าอิสระ	ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ชื่อนักศึกษา	อนุวัฒน์ สิงทิต
รหัสประจำตัว	55B53330138
ปริญญา	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	รัฐประศาสนศาสตร์
ประธานที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ	อาจารย์ ดร.ภคิศักดิ์ กัลยาณมิตร
กรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ	อาจารย์ ดร.บุญเรือง ศรีเหรียญ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1) เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรกับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามแบบประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า

1) ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน และด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ตามลำดับ

2) ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านทรัพยากรในการบริหารงานอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย และด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ตามลำดับ

3) ปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ตามลำดับ

Independent Study Title	Administrative Effectiveness of the One Tambon One Product Project in Bang Sai District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province
Student	Anuwat Singtid
Student ID	55B53330138
Degree	Master of Public Administration
Field of Study	Public Administration
Independent Study Advisor	Dr.Pisak Kalyanamitra
Independent Study Co-Advisor	Dr.Boonreung Sriharun

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the project management effectiveness of the One Tambon One Product Project in Bang Sai district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province, 2) to study the factors influencing the project management effectiveness of the One Tambon One Product Project in Bang Sai district, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and 3) to study the relationship between the policy factors and the project management effectiveness of the One Tambon One Product Project in Bang Sai district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province. The sample used in this study consisted of 400 respondents who were selected from the people living in the area of was used Bang Sai district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province. Simple random sampling. The tool used for data collection was a rating scale questionnaire and the statistics for data analysis consisted of percentage, mean, standard deviation and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient.

The research finding were as follows:

1) The project management effectiveness of the One Tambon One Product Project in Bang Sai district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province was, overall, at a moderate level ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.51). When considering each aspect individually, it was found that the promotion of human resources aspect was at the highest level, followed by the sustainability aspect, the well known aspect, the job creation aspect, the villager cooperation aspect, the local content utilization aspect and the local wisdom utilization in production aspect, respectively.

2) The factors affecting the project management effectiveness of the One Tambon One Product Project in Bang Sai district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province were overall, at a high level ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.60). When considering each aspect

individually, it was found that the aspect of management of resources was the highest, followed by the leadership policy aspect and the policy transformation for implementation aspect.

3) The relationship between the policy factors and the project management effectiveness of the One Tambon One Product Project in Bang Sai district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province was overall, and for all the individual aspects, at a moderate level at the level of statistical significance of 0.01. The policy factors were composed of: the aspect of policy transformation for implementation, the aspect of policy consistency, the aspect of leadership and the aspect of management resources.

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวกตากรุณาเป็นอย่างยิ่งจากท่านอาจารย์ ดร.ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร ประธานที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ท่านอาจารย์ ดร.บุญเรือง ศรีเหรียญ กรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ และท่าน ดร.ชรินทร์ สีทับทิม เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต/มหาบัณฑิต ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการ จัดทำงานวิจัยนี้ ทุกขั้นตอน อีกทั้งทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ทำงานวิจัยที่จะช่วยการทำงานใน ด้านการพัฒนาเป็นไปอย่างมีคุณค่ามากขึ้นท่านยังเป็นแบบอย่างของอาจารย์ที่ทุ่มเทให้กับศิษย์และ งานด้านวิชาการอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และขอขอบคุณสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่ ให้ กำลังใจความห่วงใยแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ที่ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจที่ดีให้ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงานวิจัยฉบับนี้

อนุวัฒน์ สิงทิต

GRAD VRU

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	7
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	7
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล.....	10
2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ.....	14
2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน.....	36
2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน.....	41
2.5 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	49
2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในชุมชน.....	59
2.7 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ.....	65
2.8 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์.....	67
2.9 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ.....	75
2.10 แนวคิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์.....	79
2.11 บริบทเกี่ยวกับอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	82
2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	87
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	87
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	88
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	89
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	89
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	91
4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม.....	91
4.2 ปัจจัยด้านนโยบายและองค์กร.....	94
4.3 ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	99
4.4 ผลการการศึกษาตามสมมติฐาน.....	105
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	114
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	114
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	120
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	121
บรรณานุกรม.....	123
ภาคผนวก.....	130
ภาคผนวก ก แบบแบบสอบถาม.....	131
ประวัติผู้วิจัย.....	137

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชนจำแนกตามเพศ.....	91
4.2	แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชนจำแนกตามอายุ.....	92
4.3	แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชนจำแนกตามสถานภาพ.....	92
4.4	แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชนจำแนกตามระดับการศึกษา.....	93
4.5	แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชน จำแนกตามรายได้ต่อเดือน.....	93
4.6	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัย ด้านนโยบายและองค์กร โดยภาพรวม.....	94
4.7	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัย ด้านนโยบายและองค์กร ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ.....	95
4.8	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัย ด้านนโยบายและองค์กร ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย.....	96
4.9	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัย ด้านนโยบายและองค์กร ด้านภาวะผู้นำ.....	97
4.10	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัย ด้านนโยบายและองค์กร ด้านทรัพยากรในการบริหารงาน.....	98
4.11	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม.....	99
4.12	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านชาวบ้านรวมกลุ่ม กันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์.....	100
4.13	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการใช้วัตถุดิบและ ทรัพยากรในหมู่บ้าน.....	101
4.14	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผลิตภัณฑ์เป็น ภูมิปัญญาของชาวบ้าน.....	102

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.15 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านก่อให้เกิดการจ้าง งานในหมู่บ้าน.....	103
4.16 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านทำให้เห็นว่าเป็น โครงการที่ยั่งยืน.....	103
4.17 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่ รู้จักแพร่หลาย.....	104
4.18 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการส่งเสริมการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์.....	105
4.19 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเพศ.....	106
4.20 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านอายุ.....	107
4.21 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานภาพ.....	108
4.22 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษา.....	109
4.23 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านรายได้ต่อเดือน.....	110

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า	
4.24	แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนโยบายและองค์การมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	111

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
2.1 ตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ.....	24
2.2 ตัวแบบการวิเคราะห์กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ.....	26
2.3 ตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย.....	28
2.4 ตัวแบบกระบวนการนโยบาย แผนงาน และการนำไปปฏิบัติ.....	29
2.5 ตัวแบบการกระจายอำนาจ.....	30
2.6 ตัวแบบปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ.....	30
2.7 ตัวแบบยึดหลักเหตุผล (Rational Model).....	31
2.8 ตัวแบบด้านการจัดการ (Management Model).....	32
2.9 ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์การ (Organization Development Model).....	32
2.10 ตัวแบบด้านกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Processes Model).....	33
2.11 ตัวแบบทางการเมือง (Political Model).....	34
2.12 ตัวแบบเชิงบูรณาการ (Integrative Model).....	35
2.13 ทฤษฎีเชิงบูรณาการของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ.....	36
2.14 ความเชื่อมโยงของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากไปสู่เศรษฐกิจสากล.....	39
2.15 กระบวนการของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์.....	69
2.16 กระบวนการวัดผลการปฏิบัติงาน.....	71
2.17 หลักการพื้นฐานของการวัดผลการปฏิบัติงานขององค์การ.....	72

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา นับเป็นเวลามากกว่า 40 ปีมาแล้ว ซึ่งได้ก่อผลทางเศรษฐกิจหลายด้านรวมทั้งปัญหาการเกิดความยากจนขึ้นแก่ประชาชน การพัฒนาประเทศในกระแสทุนนิยมก่อให้เกิดภาวะรวยกระจุกจนกระจาย หรืออีกในหนึ่งยังพัฒนาความยากจนที่ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมก็เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะประชาชนในชนบทซึ่งพบว่ากลุ่มอาชีพที่ยากจนที่สุดยังคงเป็นกลุ่มเกษตรกร และปรากฏว่ามีรายได้น้อยที่สุด คือ มีรายได้เพียงครึ่งหนึ่งของรายได้เฉลี่ยของประชากรทั้งประเทศเท่านั้น แม้กลุ่มผู้ใช้แรงงานทั่วไปและกลุ่มข้าราชการที่มีรายได้ต่ำก็ยังคงถือว่าเกษตรกร นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างเขตกรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิภาคก็มีมาก กิจกรรมและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็ยังกระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รายได้ของคนกรุงเทพมหานครและปริมณฑลยังมีความแตกต่างจากภาคอื่นๆ ของประเทศมาก โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีรายได้ต่ำสุดถึงประมาณ 12 เท่า จากผลของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทำให้เกิดปัญหาหลายอย่าง เช่น ปัญหาการว่างงานโดยเฉพาะประชาชนในชนบทซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมจะเกิดปัญหาการว่างงานแบบแฝง หรือที่เรียกว่าการว่างงานตามฤดูกาล (Seasonal Unemployment) ในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว การว่างงานดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าประชาชนไม่ได้ทำงานไม่มีรายได้ แต่หมายถึง การที่ประชาชนทำงานไม่เต็มกำลังความสามารถเนื่องจากฤดูกาลผลิตซึ่งมีระยะเวลายาวนานมากในปีหนึ่งๆ คือ ภายใน 365 วันพบว่า ผู้ที่อยู่ในวัยกำลังแรงงาน (วัยทำงาน) มีจำนวนวันทำงานเฉลี่ยต่อคนต่อปีเพียง 163 วัน ซึ่งต่ำกว่าวันทำงานมาตรฐานที่ควรจะอยู่ระหว่าง 260 – 300 วันต่อคนต่อปี การที่จำนวนวันทำงานมีน้อยเป็นผลมาจากการทำเกษตรเฉพาะฤดูฝนทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานช่วงหน้าแล้งเข้ามาทำงานในเขตเมืองและอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้ตั้งเป้าหมายมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมเศรษฐกิจดี สังคม ไม่มีปัญหาการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเริ่มต้นจะไปได้ดีแต่ก็มาเกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจ (ยุค IMF) ในปี พ.ศ. 2543 ส่งผลให้คนรวยยากจนลง และคนชั้นกลางถูกเลิกจ้างงาน (ตกงาน) เกิดปัญหาสังคมเป็นอย่างมาก

ปัญหาความยากจนยังคงเป็นปัญหาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านานและยังคงดำรงอยู่ตลอดไป แม้ว่ารัฐบาลจะได้พยายามกำหนดแผนและดำเนินการพัฒนาโครงการต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดมา แต่ก็ยังปรากฏว่ามีประชาชนยากจนอยู่จำนวนมากทั้งในเมืองและชนบทของประเทศ

การแก้ไขปัญหาความยากจนที่ผ่านมา รัฐต้องการที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งเดียวในขณะนั้นที่จะทำให้นโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นจริงได้ แต่เชื่อว่าจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างง่ายๆ ถึงแม้ว่ากระทรวงมหาดไทยจะมีนโยบายในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น แต่ผลที่สุดเศรษฐกิจพอเพียงที่เกิดขึ้นกลับไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในทางปฏิบัติโครงการต่างๆ ที่ได้จัดสรรลงสู่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการอัดฉีดเงินเข้าไปในระบบเศรษฐกิจ โดยผ่านโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจมิยาซาวา หรือโครงการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถจ้างงานบัณฑิตที่ว่างงานให้มีงานทำ หรือการอัดฉีดงบประมาณ 6,832 ล้านบาท ให้ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศได้กู้เงินหมู่บ้านละ 100,000 บาท เพื่อนำไปสร้างรายได้อาชีพให้กับตนเอง กลับไม่ประสบความสำเร็จ โครงการต่างๆ ที่รัฐบาลทุ่มลงไปนั้นจึงเป็นไปได้แค่เพียงการหว่านเงินโดยไร้จุดหมายที่แน่นอน

อันที่จริงแล้ว การสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้นกับตนเองนั้นเป็นเรื่องที่ดีของการพัฒนาท้องถิ่นแต่กลับไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เช่น แนวความคิดเรื่อง เกษตรยั่งยืน เป็นการกำหนดนโยบายในวิถีสถาปัตยกรรมของชนบทเป็นการมองเพียงมิติเดียว ยิ่งพิจารณาจากตัวเลขภาระหนี้สินของเกษตรกรที่มีอยู่ยังเป็นตัวเลขที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง จากการประเมินรายได้ของเกษตรกรในชนบท พบว่าตกอยู่ในราวครัวเรือนละ 80,870 บาท/ครัวเรือน/ปี การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถทำให้เกษตรกรเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถทำให้เกษตรกรไทยดำรงชีวิตอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน

ความเข้าใจที่ฝังรากลึกอยู่ในความคิดของคนในสังคมไทย โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ของรัฐที่กำหนดนโยบายเชื่อว่า ชาวนาไทยมีความสามารถเฉพาะปลูกข้าว ซึ่งเป็นการเข้าใจที่ผิดไปจากธรรมชาติของความเป็นจริงของชีวิตอย่างมาก เพราะคนที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมทุกวันนี้ล้วนเป็นลูกหลานของชาวนา ไม่ว่าจะเป็นโรงงานทอผ้า โรงงานประกอบรถยนต์ โรงงานอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่า สังคมไทยถูกปล่อยให้เข้าใจผิดในธรรมชาติของความเป็นจริงข้อนี้ และถูกครอบงำในกระบวนการจัดการนโยบายด้านเกษตรกรรมของประเทศมาช้านาน รวมถึงภูมิปัญญาแบบเดิมๆ ในชนบทที่ถูกทำลายลงอย่างมาก ทั้งๆ ที่ชุมชนในประเทศไทยล้วนมีความหลากหลายทางชีวภาพ (Bio-diversity) รวมถึงลักษณะเด่นของภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศที่ก่อให้เกิดสินค้าจากชุมชน โดยใช้ผลผลิตจากทรัพยากรและวัตถุดิบในท้องถิ่นที่สามารถแปรสภาพให้กลายมาเป็นสินค้าเพื่อวางจำหน่าย สร้างรายได้ให้ครัวเรือน

เศรษฐกิจชุมชนเกิดขึ้นในหลายหมู่บ้านที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุน จากหน่วยงานราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างอาชีพให้กับชุมชน เช่น การทำดอกไม้จันทน์ การทำแชมพู ฯลฯ แต่สินค้าเหล่านี้กลับไม่ประสบความสำเร็จในด้านยอดขายตามที่กำหนดไว้ใน

เป้าหมาย บางแห่งมีเพียงตั้งแสดงไว้ที่ตู้แสดงสินค้าของอำเภอหรือจังหวัดเพื่อรอการมาตรวจงานของกรมหรือกระทรวงเท่านั้น

สิ่งเหล่านี้มองให้เห็นว่า รัฐบาลไม่ได้มองถึงการจัดการที่ดี ความต้องการของตลาด ตลอดจนคุณภาพของสินค้า และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะเป็นอุปสรรคสำคัญไม่แพ้สิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ก็คือการผลิตสินค้าที่ซ้ำๆ กัน ผลก็คือสินค้าล้นตลาดถูกตราราคาจากพ่อค้าคนกลาง ฯลฯ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 รัฐบาล ฯพณฯ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยกำหนดให้เป็นภารกิจเร่งด่วนที่จะต้องปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และแนวคิดในการดำเนินการ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งรัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการระดมความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งมีทั้งภาคราชการ ภาคเอกชน และผู้แทนกระทรวงต่างๆ ในการผลักดันแนวทางการดำเนินงานตามโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้บังเกิดผลในการปฏิบัติทั้ง 75 จังหวัดทั่วประเทศอย่างเป็นรูปธรรมโดยเร็ว

สำหรับนโยบายในการดำเนินโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการที่มุ่งเน้นให้ชุมชน ได้ใช้ทรัพยากรและทักษะของชุมชนที่มีอยู่เพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างงาน มีความริเริ่มสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ขึ้น เพื่อสร้างรายได้ด้วยการนำเอาทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการคุณภาพที่มีจุดเด่นและมูลค่าเพิ่ม ให้เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นจะได้มีภูมิคุ้มกันทางสังคม สามารถดำรงอยู่ได้ในช่วงที่ประเทศต้องประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเช่นในปัจจุบัน

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP (One Tambon One Product) เป็นแนวคิดในเรื่อง การสร้างอุตสาหกรรมในชุมชนให้เป็นที่ไปในลักษณะที่เรียกว่า SMCE (Small and Medium Community) โดยรัฐบาลจะเป็นหุ้นส่วนกับชุมชนในการสร้างงาน สร้างผลิตภัณฑ์

ในการดำเนินงานตาม โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ รัฐบาลได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กอ.นตผ. ขึ้น ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ พ.ศ. 2544 เพื่อให้การทำงานของ กอ.นตผ. มีกลไกในการบริหารงานที่เชื่อมโยงกันลงไปถึงในระดับพื้นที่ จึงได้จัดกลไกในการบริหารงาน ประกอบด้วย ส่วนกลางมีคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะอนุกรรมการจัดทำแผนและงบประมาณ คณะอนุกรรมการส่งเสริมการผลิต คณะอนุกรรมการกำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์การคัดเลือกผลิต ฯลฯ เป็นต้น โดยมีสำนักงานอำนวยการ กอ.นตผ. (ตั้งอยู่ที่ทำเนียบรัฐบาล) มีหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนแม่บทของการดำเนินงาน หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ การกำหนดมาตรฐาน และ

หลักเกณฑ์การคัดเลือกและขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบล รวมทั้งการสนับสนุนเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนแม่บท และในส่วนภูมิภาคมี คณะอนุกรรมการ นตผ. จังหวัด และคณะอนุกรรมการ นตผ. อำเภอ/กิ่งอำเภอ ให้มีหน้าที่ในการดำเนินการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบลต่างๆ เพื่อเสนอต่อ กอ.นตผ. การบูรณาการแผนงาน และงบประมาณของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในภูมิภาค เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์และส่งเสริมการตลาดในพื้นที่โดยมีการแข่งขันตอนในการบริหารงาน หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ในระดับตำบล ให้องค์การบริหารส่วนตำบล/ท้องถิ่น เป็นผู้รับผิดชอบมีหน้าที่ในกระบวนการทำประชาคม เพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบล ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ในท้องถิ่นและแผนงานของชุมชนดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 2 ในระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ ให้ นตผ. อำเภอรับผิดชอบ มีหน้าที่ในการจัดลำดับผลิตภัณฑ์ดีเด่นตำบลต่างๆ ของอำเภอ การบูรณาการแผนงาน และงบประมาณเพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 3 ในระดับจังหวัด ให้ นตผ. จังหวัด รับผิดชอบ มีหน้าที่ในการจัดลำดับผลิตภัณฑ์ดีเด่นอำเภอต่างๆ ของจังหวัด การบูรณาการแผนงาน/โครงการ และงบประมาณเพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 4 และขั้นตอนที่ 5 เป็นการดำเนินงานในระดับส่วนกลาง ซึ่งมี กอ.นตผ. เป็นผู้รับผิดชอบ มีหน้าที่กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนแม่บทในการดำเนินงานของโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ กำหนดมาตรฐานหลักเกณฑ์การคัดเลือก ขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบล และเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายยุทธศาสตร์และแผนแม่บท

อำเภอบางไทร เป็นอำเภอหนึ่งที่น่านโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติ และมี นตผ. อำเภอ (คณะอนุกรมหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับอำเภอ) เป็นผู้รับผิดชอบ โดยมีนายอำเภอเป็นประธาน คณะอนุกรรมการ และได้มอบหมายให้อนุกรรมการดำเนินคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่นในแต่ละตำบลขึ้นมา อำเภอบางไทรมีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่น จำนวน 23 ผลิตภัณฑ์

อำเภอบางไทร เดิมชื่อ อำเภอเสนาน้อย ต่อมาเปลี่ยนเป็น อำเภอราชคราม ในปี พ.ศ. 2460 ต่อมา เปลี่ยนเป็น อำเภอบางไทร ในปี พ.ศ. 2482 แบ่งการปกครองเป็น 23 ตำบล 136 หมู่บ้าน มีประชากร 46,949 คน มีลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำน้อยและแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน แม่น้ำน้อย (แควน้อย) มาบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่หมู่ที่ 7 ต.บางไทร อ.บางไทร เป็นที่ตั้งว่าการอำเภอ และส่วนราชการต่างๆ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาทิเช่น ทำนา เลี้ยงปลา พื้นที่ถนนทางหลวงแผ่นดิน 347 ใช้ประกอบธุรกิจภาคอุตสาหกรรมและใช้เป็นที่อยู่อาศัย ประชากรประมาณร้อยละ 40 ประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ 30 ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม นอกจากนั้นเป็นด้านพาณิชย์ การบริการและการท่องเที่ยว ประชากรมีรายได้เฉลี่ยโดยประมาณ 33,256 บาท/คน/ปี

ตลอดระยะเวลา 3 ปี ที่อำเภอบางไทรได้ดำเนินการตามโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ผ่านมานั้น ในทรรศนะของผู้วิจัยเห็นว่าการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวประสบกับ

ปัญหาในการดำเนินงานหลายประการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะประเมินประสิทธิผลของโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าประสบความสำเร็จ/ล้มเหลวมากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาสามารถนำเสนอผู้บริหารภาครัฐ เพื่อนำไปใช้ประกอบการพิจารณาปรับปรุง การดำเนินงานดังกล่าวให้มีประสิทธิผลประสบความสำเร็จมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรกับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงมีประเด็นคำถามในการวิจัยที่ต้องวิเคราะห์หาคำตอบ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยศึกษาทั้งจากแนวคิด ทฤษฎีวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะค้นหาคำตอบโดยแบ่งเป็น 2 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา จากการทบทวนวรรณกรรมได้ตัดแปลงมาจากแนวคิดของ เรดดิน (Reddin, 1971 อ้างถึงใน อนันต์ เกตุวงศ์, 2526) ได้กล่าวไว้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความมีประสิทธิภาพของบุคคลของ แต่ละกลุ่มรวมกัน ความมีประสิทธิภาพขององค์กรเป็นปัจจัยที่สำคัญขององค์กรที่ผู้จัดการจะประเมินผลของบุคคล และของกลุ่มโดยประเมินจากนโยบายขององค์กร กลยุทธ์ การดำเนินงานหรือการนำนโยบายไปปฏิบัติ ยุทธศาสตร์หรือแผนกลยุทธ์กับความสอดคล้องในการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาถึงองค์ประกอบที่จะสามารถนำไปเปลี่ยนแปลงตัวองค์กรเองไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความสำเร็จขององค์ประกอบของประสิทธิภาพขององค์กรมี 8 ประการ ที่นำมาใช้ในการประเมินความมีประสิทธิภาพขององค์กรมีดังต่อไปนี้

1) ความสามารถในการหากำไร เป็นเครื่องวัดได้หลายทาง เช่น กำไรจำนวนมาก เปอร์เซ็นต์กำไรจากการขายทั้งหมด และจำนวนเงินที่ต้องจ่ายให้ผู้ถือหุ้นในบริษัท

2) การเจริญเติบโต เป็นเครื่องวัดความแตกต่างกันได้หลายทาง เช่น กำไรเพิ่มขึ้นรายได้เพิ่มขึ้น และการเจริญเติบโตในพื้นที่ใหม่

3) การได้มาของทรัพยากร ความสามารถขององค์กรในการได้ทรัพยากรมาซึ่งได้มาจากการกระทำ หน้าที่ ทรัพยากรได้จากทุน คน หรือความคิดใหม่

4) ความสามารถในการปรับตัว ความสามารถขององค์กรในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของผู้ผลิต ผู้บริโภค คู่แข่งขันและคนงานขององค์กร

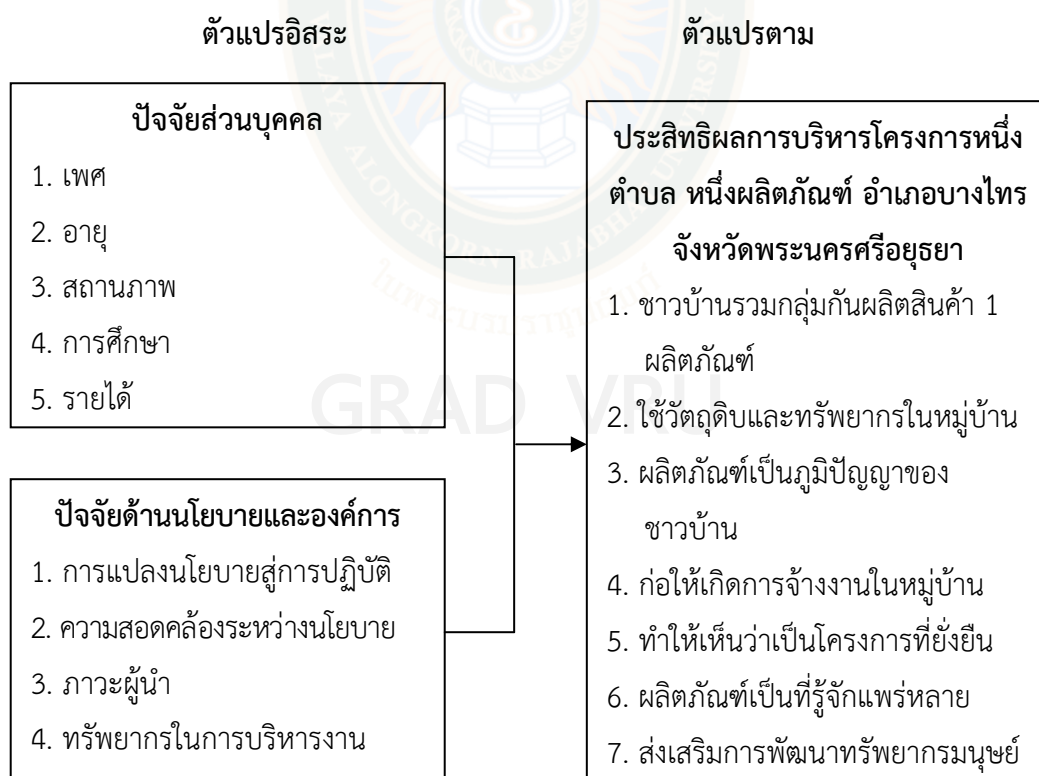
5) นวัตกรรม ความสามารถขององค์กรในการปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่รูปแบบบริการใหม่ เทคโนโลยีใหม่ และระบบการจัดการใหม่

6) ผลผลิต ประสิทธิภาพขององค์กรในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการให้มีคุณภาพสูง ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายต่ำ

7) ความพอใจผู้บริโภค/ลูกค้า ความพอใจผู้บริโภค หรือลูกค้ากับผลิตภัณฑ์หรือการจัดการโดยองค์กร

8) ความพอใจของลูกค้า/ความไว้วางใจ เป็นความพอใจและความไว้วางใจในองค์กรระหว่างสมาชิกด้วยกัน

เพื่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

1.4.1 ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับปานกลาง

1.4.2 ปัจจัยส่วนบุคคลของ อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ รายได้ แตกต่างกันมีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.4.3 ปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน 7 ด้าน ประกอบด้วย

ด้านที่ 1 ชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าหลัก 1 ผลิตภัณฑ์

ด้านที่ 2 ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน

ด้านที่ 3 ผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน

ด้านที่ 4 ก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน

ด้านที่ 5 ทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน

ด้านที่ 6 ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ด้านที่ 7 ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร

ศึกษาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30,814 คน

1.5.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาประสิทธิภาพโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาใช้ระยะเวลา 3 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2557

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ หมายถึง มาตรฐานของนโยบายที่มีความสำคัญต่อการนำไปกำหนดแนวทางปฏิบัติ สร้างความเพียงพอของทรัพยากรมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้งในระดับรัฐบาลกลางและระดับท้องถิ่นปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานนโยบาย

ศักยภาพของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ และงบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีผลต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติงาน

ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย หมายถึง ทิศนคติของผู้ปฏิบัติที่มีต่อนโยบายมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการการศึกษาและการพัฒนาสังคม การสร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกรูปแบบ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานและแสวงหาทรัพยากรที่มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้ บนพื้นฐานของความประหยัด และจัดการใช้ง่าย

ด้านภาวะผู้นำ หมายถึง สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการกลุ่มร่วมมือในการประสานงานและทำงานร่วมกัน ได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ สมาชิกและเพื่อนร่วมงาน พร้อมกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ผลิตทำให้เกิดความไว้วางใจในการทำงาน ผู้บริหารเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและได้รับการสนับสนุนด้วยดี

ด้านทรัพยากรในการบริหารงาน หมายถึง การนำต้นทุนในชุมชน เช่น สินทรัพย์ เงิน แรงงาน ทรัพยากร และภูมิปัญญา ฯลฯ มาบริหารจัดการประกอบการผลิต มีการจัดตั้งศูนย์ออกแบบ วิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ หาช่องทางการตลาดทั้งในและนอกประเทศ พร้อมกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ช่วยในขั้นตอนการผลิตและการดำเนินงาน และการสร้างที่แสดงสินค้าไทยในเมืองใหญ่ๆ

ประสิทธิผลการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หมายถึง ความสำเร็จในการที่สามารถดำเนินกิจการก้าวหน้าไป และสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่องค์การตั้งไว้ได้ หมายถึง ใน 7 ด้าน ประกอบด้วย

ด้านที่ 1 ชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าหลัก 1 ผลิตภัณฑ์ หมายถึง ชาวบ้านผลิตสินค้าหลัก 1 ผลิตภัณฑ์ ตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยรัฐบาลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ทางราชการโดยหน่วยงานของรัฐบาลให้ขึ้นตรงกับกรมพัฒนาชุมชน

ด้านที่ 2 ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน หมายถึง ใช้วัตถุดิบที่หาได้จากภายในชุมชน โดยให้ชุมชนนั้นพึ่งตนเองได้ เพราะว่าเป็นวัตถุดิบถาวร และไม่มีราคาแพงสามารถหาได้จากภายในชุมชนอย่างไม่มีวันหมด และทำให้ช่วยลดต้นทุนการผลิตสินค้า

ด้านที่ 3 ผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน หมายถึง สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นความคิดของชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชน หรืออาจมีพื้นฐานมาจากความรู้ของชาวบ้านที่มีอยู่เดิม โดยไม่เลียนแบบจากที่อื่นๆ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านคิดขึ้นด้วยตนเอง

ด้านที่ 4 ก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชน หมายถึง ทำให้คนในชุมชนที่ว่างงาน หรือตกงาน มีรายได้มีอาชีพทำให้กระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นอาชีพเสริม และอาชีพหลักของคนในชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

ด้านที่ 5 ทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน หมายถึง เป็นอาชีพที่ถาวร และมั่นคงให้กับคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาหารายได้ในยามที่ตงงานหรือว่างงาน โครงการต้องมีผลกำไรเลี้ยงตนเองได้ และมีแนวโน้มที่โครงการจะอยู่ได้ในระยะยาว

ด้านที่ 6 ผลลัพธ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย หมายถึง สินค้าหรือผลลัพธ์เป็นที่รู้จักภายในชุมชนและนอกชุมชน คนในชุมชนต้องคุ้นเคยกับผลลัพธ์เป็นอย่างดีในพื้นที่ก่อน และจึงขยายชื่อเสียงผลลัพธ์สินค้ามานอกพื้นที่เพื่อเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ นำการขยายตลาด

ด้านที่ 7 ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การพัฒนาความคิด และฝีมือแรงงานชาวบ้านในชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะผลิตภัณฑ์และปรับปรุงผลิตภัณฑ์โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนและผลกำไร

การดำเนินงาน หมายถึง การทำงานหรือปฏิบัติงานตามแบบแผนที่ได้กำหนดไว้ มีเป้าหมาย มีกระบวนการและต้องการบรรลุวัตถุประสงค์

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในแต่ละหมู่บ้าน โดยแต่ละตำบลจะต้องเข้าร่วมโครงการ มีผลิตภัณฑ์หลัก หรือผลิตภัณฑ์เด่น 1 ชนิด โดยเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลักในการผลิต

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทราบถึงประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.7.2 ทราบถึงปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.7.3 ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนโยบาย ปัจจัยด้านองค์กรกับประสิทธิภาพการบริหารโครงการการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประสิทธิผล และปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการดังกล่าว ดังนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ
- 2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- 2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน
- 2.5 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในชุมชน
- 2.7 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- 2.8 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์
- 2.9 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ
- 2.10 แนวคิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
- 2.11 บริบทเกี่ยวกับอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล

2.1.1 ความหมาย

ประสิทธิผลปัจจุบันมีการศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพ (Effectiveness) กันอย่างแพร่หลายและมีการนิยามความหมายแตกต่างกัน โดยมีการใช้หลักเกณฑ์มาประกอบกัน มีผู้ให้ความหมายหรือคำนิยามต่างๆ กัน ดังนี้

อรุณ รักธรรม (2525) ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถขององค์การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย 4 ประการ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ (Integration) การปรับตัวของ องค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม (Adaptability) การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสังคม (Social Relevance) และผลผลิตขององค์การ (Productivity)

ภรณ์ กิริติบุตร (2529) ให้ทัศนะว่า ประสิทธิภาพขององค์การ (Organizational Effectiveness) หมายถึง ความมากมาย (Extent) ของการที่องค์การ ในฐานะเป็นระบบทางสังคม สามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ ได้โดยทรัพยากรและหนทางที่มีอยู่ โดยไม่ทำให้ทรัพยากรและหนทางเสียหายและ โดยไม่สร้างความตึงเครียดที่ไม่สมควรแก่สมาชิก ซึ่งมาตรการที่ใช้ในการวัดประสิทธิผลขององค์การตั้งอยู่บนวิธีการและเป้าหมาย (Means and Ends) โดยเกณฑ์บ่งชี้ในการวัดประสิทธิผล คือ ความสามารถในการผลิตขององค์การ ความยืดหยุ่นขององค์การในรูป ของความสำเร็จในการ

ปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรและความสำเร็จในการปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดขนอกองค์กร และการปราศจากความกดดัน หรือการขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่มย่อยใน องค์กรระหว่างหน่วยงานในองค์กร Schein (1970) มีความเห็นว่า ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง สมรรถนะ (Capacity) ขององค์กรในการที่จะอยู่รอด (Survival) ปรับตัว (Adapt) รักษาสภาพ (Maintain) และเติบโต (Grow) ไม่ว่าองค์กรนั้นจะมีหน้าที่ใดที่ต้องการให้ลุล่วง

จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์ (2530) นอกจากความสามารถในการบรรลุเป้าหมายอันเป็น ความมีประสิทธิภาพโดยทั่วไปแล้วการประเมินประสิทธิภาพอาจพิจารณาได้จากคุณภาพของผลผลิตหรือ บริการพื้นฐานขององค์กรหรือความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการขององค์กร ความพร้อม หรือความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานที่เฉพาะเจาะจงเมื่อถูกขอร้องให้ทำผลตอบแทน หรือผลกำไรที่ ได้รับจากการผลิตสินค้าและบริการ เป็นต้น ดังนั้นกิจกรรมขององค์กรที่เป็นเครื่องตัดสินการ ปฏิบัติงานขององค์กรว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่จึงประกอบไปด้วยกิจกรรมต่อไปนี้คือ การได้มาซึ่ง ทรัพยากรที่ต้องใช้ในการปฏิบัติงาน การใช้ปัจจัยนำเข้าอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับผลผลิต ความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการขององค์กร การปฏิบัติงานด้านเทคนิควิชาการและ ด้านการบริหารอย่างมีเหตุผล การลงทุนในองค์กร การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กับพฤติกรรมในองค์กร และการตอบสนองความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกันของบุคคลและของกลุ่ม

กล่าวโดยสรุป ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถขององค์กรในฐานะเป็นระบบ หนึ่งของสังคม ในการใช้ทรัพยากร บริหารอย่างคุ้มค่าและได้ประโยชน์สูงสุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์กร ทำให้ผู้รับบริการจากองค์กรพึงพอใจในงานและองค์กรสามารถ ปรับตัวและพัฒนาให้ดำรงอยู่ต่อไปได้

2.1.2 ประสิทธิภาพขององค์กร

เอทซีโอนี่ (Etzioni, 1964) ให้ความหมายของประสิทธิภาพขององค์กรว่า หมายถึง ขนาดของความสามารถขององค์กรในการที่จะสามารถทำงานบรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่กำหนดไว้ ส่วน Schein (1970) ให้ความหมายของประสิทธิภาพขององค์กรว่า หมายถึง สมรรถนะ (Capacity) ของ องค์กรในการที่จะอยู่รอด (Survive) ปรับตัว (Adapt) รักษา สภาพ (Maintain) และเติบโต (Grow) ไม่ว่าองค์กรนั้นจะมีหน้าที่ใดต้องการให้ลุล่วงประสิทธิภาพขององค์กรจะมีขึ้นได้ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ที่ว่า องค์กรสามารถทำประโยชน์จากสภาพแวดล้อมจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ แต่สิ่ง ที่สำคัญที่สุดอยู่เบื้องหลังควบคู่กับประสิทธิภาพก็คือ ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งหมายถึง การมีสมรรถนะสูงสามารถมีระบบการทำงานที่ก่อให้เกิดผลได้สูงโดยได้ผลผลิตที่มี มูลค่าสูงกว่ามูลค่า ของทรัพยากรที่ใช้ไป (ธงชัย สันติวงษ์, 2533)

เรตติน (Reddin, 1971 อ้างถึงใน อนันต์ เกตุวงศ์, 2526) ประสิทธิภาพ หมายถึง ความมีประสิทธิภาพของบุคคลของแต่ละกลุ่มรวมกัน มุมมองความมีประสิทธิภาพขององค์กรก็โดย พิจารณาว่าความมีประสิทธิภาพขององค์กรนั้นมีมากกว่าผลบวกของประสิทธิภาพของบุคคล และของกลุ่มรวมกัน องค์กรนั้นก็จะมีผลการดำเนินงานที่ดี ความมีประสิทธิภาพขององค์กรเป็น ปัจจัยที่สำคัญขององค์กรที่ผู้จัดการจะประเมินผลของบุคคล และของกลุ่มโดยประเมินจากนโยบาย กลยุทธ์ การดำเนินงานหรือนโยบายไปปฏิบัติ ยุทธศาสตร์หรือความสอดคล้องในการปฏิบัติงาน

โดยพิจารณาถึงองค์ประกอบที่จะสามารถนำไปเปลี่ยนแปลงตัวองค์กรเองไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความสำเร็จขององค์ประกอบของความสำเร็จขององค์การมี 8 ประการ ที่นำมาใช้ในการประเมินความสำเร็จขององค์การมีดังต่อไปนี้

- 1) ความสามารถในการหาค่าไร เป็นเครื่องวัดได้หลายทาง เช่น กำไรจำนวนมาก เปอร์เซ็นต์กำไรจากการขายทั้งหมด และจำนวนเงินที่ต้องจ่ายให้ผู้ถือหุ้นในบริษัท
- 2) การเจริญเติบโต เป็นเครื่องวัดความแตกต่างกันได้หลายทาง เช่น กำไรเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น และการเจริญเติบโตในพื้นที่ใหม่
- 3) การได้มาของทรัพยากร ความสามารถขององค์การในการได้ทรัพยากรมาซึ่งได้มาจากการกระทำ หน้าที่ ทรัพยากรได้จากทุน คน หรือความคิดใหม่
- 4) ความสามารถในการปรับตัว ความสามารถขององค์การในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของผู้ผลิต ผู้บริโภค คู่แข่งขันและคนงานขององค์กร
- 5) นวัตกรรม ความสามารถขององค์การในการปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่ รูปแบบบริการใหม่ เทคโนโลยีใหม่ และระบบการจัดการใหม่
- 6) ผลผลิต ประสิทธิภาพขององค์การในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการให้มีคุณภาพสูงต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายต่ำ
- 7) ความพอใจผู้บริโภค/ลูกค้า ความพอใจผู้บริโภค หรือลูกค้ากับผลิตภัณฑ์หรือการที่ถูกรจัดการโดยองค์การ
- 8) ความพอใจของลูกจ้าง/ความไว้วางใจ เป็นความพอใจและความไว้วางใจในองค์การระหว่างสมาชิกด้วยกัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การในการบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รักษาไว้ซึ่งทั้งทรัพยากรและวัสดุอุปกรณ์และไม่สร้างความเครียดแก่สมาชิก สมาชิกเกิดความพึงพอใจในงานทุกคนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ และรับผิดชอบต่อปัญหาหรือข้อยุ่งยากที่เกิดขึ้น และองค์การส่วนรวมสามารถปรับตัว และพัฒนาเพื่อดำรงอยู่ต่อไปได้

2.1.3 ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน

ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานนั้น คือ ความสำเร็จอันเป็นผลเนื่องมาจากการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือแผนงานนั้นตามวัตถุประสงค์ขององค์การที่ได้ตั้งไว้ หรือได้คาดหวังไว้ โดยหากนำมาศึกษาแล้วจะพบว่าประสิทธิภาพนั้น หมายถึง ความสำเร็จที่เกิดขึ้นแล้วตัวเราคิดหรือวางแผนที่จะประกอบกิจการใดแล้วสามารถทำกิจการนั้นให้ สำเร็จได้ตามที่คิดหรือวางไว้ เรียกว่าการทำงานนั้นมีประสิทธิภาพ แนวความคิดสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมงานจะเริ่มต้นที่การตั้งจุดสำเร็จของงาน นั่นคือ ในการวางแผนงานนั้น ณ จุดเริ่มต้นของงานจะมีการตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์กันว่าผลสำเร็จที่เราต้องการนั้นคืออะไร ประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึง การที่ดำเนินโครงการหรืองานอย่างหนึ่ง อย่างใดแล้วและปรากฏว่าผลเกิดขึ้น (Outcomes) หรือผลผลิตที่เกิดขึ้น (Output) ณ ระดับหนึ่งระดับใดที่เป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มีการใช้ทรัพยากร (Resources) หรือปัจจัยนำเข้า (Inputs) มากน้อยเพียงใด ถ้าใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้ามา

ดำเนินการในโครงการหรืองานได้น้อยที่สุด และผลที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินโครงการนั้นจะมีประสิทธิผลสูงสุด (ทั้งนี้โดยการเปรียบเทียบโครงการแต่ละโครงการที่สามารถดำเนินการแล้วบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดได้เหมือนกัน) ในทางตรงกันข้ามโครงการใดแม้ว่าจะสามารถดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้เหมือนกันก็ตามแต่ใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้ามากกว่าโครงการอื่นๆ โครงการนั้นก็ไม่ใช่โครงการที่มีประสิทธิผลสูงสุด

สำหรับวิธีในการทดสอบการบริหารที่ดีก็คือการดูความสามารถในการจัดองค์การ (Organize) และการใช้ทรัพยากรที่หาได้ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และรักษาระดับการปฏิบัติที่มีประสิทธิผลไว้ให้ได้สิ่งสำคัญในที่นี่คือ ประสิทธิภาพ หรือ Effectiveness ซึ่งในปัจจุบันมักเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าแนวความคิดเรื่องประสิทธิภาพ คือ ตัวการที่จะเป็นเครื่องมือตัดสินในขั้นสุดท้ายว่าการบริหารและองค์การประสบความสำเร็จหรือไม่ เพียงใด อย่างไรก็ตาม คำว่าประสิทธิภาพยังมีความแตกต่างกันอยู่ในความเข้าใจของนักวิชาการต่างสาขากัน สำหรับนักเศรษฐศาสตร์หรือนักวิเคราะห์ทางการเงิน ประสิทธิภาพขององค์การ (Organization Effectiveness) มีความหมายอย่างเดียวกันกับผลกำไร (Profit) หรือผลประโยชน์จากการลงทุน (Return on Investment) สำหรับผู้จัดการฝ่ายผลิต ประสิทธิภาพมักหมายถึงความถึงคุณภาพหรือปริมาณของผลผลิตที่เป็นสินค้าหรือบริการ สำหรับนักวิทยาศาสตร์การวิจัยประสิทธิผลอาจถูกตีความในรูปของจำนวนสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ หรือ ผลผลิตใหม่ๆ ขององค์การ และสำหรับนักสังคมศาสตร์ ประสิทธิภาพมักหมายถึงความถึงคุณภาพของชีวิตการทำงานภรณ์ มหานนท์ (2529) ยังมีความเห็นอีกว่าประสิทธิผลขององค์กรจะมีขึ้นได้ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ว่าองค์กรสามารถทำประโยชน์จากสภาพแวดล้อมจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดที่อยู่เบื้องหลังควบคู่กับประสิทธิผลคือความมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการมีสมรรถนะสูงสามารถมีระบบการทำงานที่ก่อให้เกิดผลได้สูง โดยได้ผลผลิตที่มีมูลค่าของทรัพยากรที่ใช้ไป

กล่าวโดยสรุปแล้วประสิทธิผลจึงหมายถึง ชีตความสามารถของการบรรลุวัตถุประสงค์นั่นเองแนวความคิดของสาขาวิชาการทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างกันต่อวิธีการในการปรับปรุงประสิทธิผลขององค์การให้ดีขึ้น โดยที่นักวิชาการหรือนักบริหารต่างสาขาต่างก็มองด้วยสมมุติฐานของตนเท่านั้น เช่น จัดการและนักวิเคราะห์องค์การ (Organization Analysts) มักคิดว่ามีหลักเกณฑ์ในการประเมิน (Evaluation Criteria) ความมีประสิทธิภาพขององค์การเพียงอย่างเดียวเท่านั้นคือ วัดจากผลกำไร ซึ่งก็ปรากฏว่าไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือวัดที่ถูกต้องอย่างเดี่ยวได้ เพราะไม่มีองค์กรไหนสามารถจะอยู่รอดในระยะยาวได้ ถ้าหากองค์กรมุ่งแต่จะสนองตอบเป้าหมายในการแสวงหากำไรแต่ประการเดียวโดยไม่สนใจต่อความต้องการและเป้าหมายของคนในองค์กรและของสังคมส่วนรวมได้ นอกจากนี้ยังมีองค์กรหลายประเภท เช่น หน่วยงานราชการ และหน่วยสงเคราะห์ต่างๆ ซึ่งไม่มีความมุ่งหมายที่จะแสวงหากำไรแต่อย่างใด นอกจากนี้องค์กรยังมักจะมุ่งทำงานเพื่อเป้าหมายหลายประการ (Multiple Goals) ดังนั้นความพยายามที่จะประเมินประสิทธิผลขององค์กรจึงจำเป็นจะต้อง ครอบคลุมถึงตัวแปรหรือบรรทัดฐาน (Criteria) หลายประการเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในการปรับปรุงประสิทธิผลขององค์กรอย่างแท้จริง

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ

นโยบายของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใดก็ตาม ต้องอาศัยกลไก หรือเครื่องมือที่มีอยู่ และกลไกที่เป็นเครื่องมืออันถูกต้องชอบธรรมที่รัฐบาลในฐานะที่มาจากประชาชนได้ใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดเป็นผลในทางปฏิบัติ ก็คือ ระบบราชการ หรือกลไกอำนาจรัฐ ซึ่งกลไกอำนาจรัฐนี้เอง จึงเปรียบได้เครื่องมือที่จะนำนโยบายที่เป็นเรื่องของกิจกรรม แนวทาง หรือการตัดสินใจไปสู่การปฏิบัติที่เห็นผล และด้วยกลไกอำนาจรัฐนี้ จึงถูกเรียกเป็นที่คุ้นเคยในหมู่นักรัฐประศาสนศาสตร์ว่า การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ต่อจากนี้ไป จะได้ทราบถึงความหมาย ขั้นตอน ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ และกลยุทธ์ที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติ ดังจะได้กล่าวไปตามลำดับ

2.2.1 ความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การทำความเข้าใจความหมาย หรือการนิยามศัพท์ “การนำนโยบายไปปฏิบัติ” จะทำให้ทราบถึงสาระสำคัญเบื้องต้นของข้อข่าย ขอบเขตของเนื้อหาสาระในเรื่องดังกล่าว และในการนี้ มีนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมาย “การนำนโยบายไปปฏิบัติ” ดังนี้

พลีสแมนและวิลดาสกี (Pressman & Wildavsky, 1973) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการของปฏิสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่มีการกำหนดไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว กับการกระทำหรือปฏิบัติการทั้งหลายที่มุ่งให้บังเกิดผลไปตามนั้น หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง การนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ ความสามารถในการจัดการและประสานสิ่งที่จะกระทำให้บังเกิดผลในลักษณะที่เป็นลูกโซ่ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล

โดนอล แวน มีเตอร์ และ แคล แวน ฮอน (Donal S. Van Meter & Carl E. Van Horn, 1975) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในภาครัฐหรือเอกชน ซึ่งการดำเนินดังกล่าวมุ่งที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จโดยตรงตามวัตถุประสงค์ของนโยบายที่ได้ตัดสินใจกระทำไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว

ยูจีน บาร์แดช (Eugene Bardach, 1980) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึงกระบวนการของกลยุทธ์ที่แสดงการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มผลประโยชน์ทั้งหลายในอันที่จะต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการบรรลุเป้าหมายของกลุ่มตน ซึ่งเป้าหมายที่กลุ่มเหล่านี้ต้องการให้เกิดขึ้นอาจสอดคล้องหรือไปกันได้หรือไม่ได้กับเป้าหมายตามอาณัติ

ควอด (Quade, 1982) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการจัดการกับแบบแผนการนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยตรงตามอาณัติของนโยบาย โดยยอมรับต่อข้อกำหนดที่เกิดขึ้นจากการที่ได้มีการตัดสินใจไปก่อนแล้ว นั่นคือ การนำนโยบายไปปฏิบัติจะเริ่มเกิดขึ้นภายหลังที่มีการตัดสินใจยอมรับวิธีปฏิบัติเฉพาะเรื่องนั้นไปแล้ว

เอมส์ อาร์ อเล็กซานเดอร์ (Emest R. Alexander, 1985) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การนำชุดการปฏิบัติ ซึ่งเป็นแผนการทำงานที่มุ่งส่งผลไปยังผู้ที่ตั้งใจจะให้ได้รับประโยชน์จากนโยบายเป็นการเฉพาะ และเป็นการปฏิบัติในภาคสนาม

พุท และสปริงเกอร์ (Putt & Springer, 1989) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง อนุกรมของกิจกรรมและการตัดสินใจที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดขึ้นจากการแปลงข้อความ

นโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยการกระตุ้น การทำให้ข้อความนโยบายชัดเจนและการมีความคิดริเริ่ม การแสดงเจตนาจะช่วยการนำนโยบายไปปฏิบัติ ให้เกิดผล

ศุภชัย ยาวะประภาช (2545) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการมีความต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง มีขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมแต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา และประเด็นที่สอง คือ การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายของนโยบาย

วเรช จันทรศร (2549) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง เป็นเรื่องของการศึกษาว่า องค์กรที่รับผิดชอบสามารถนำและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหาร ตลอดจนกลไกที่สำคัญทั้งมวลปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่ระบุไว้หรือไม่เพียงใด การศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ผ่านมามุ่งสนใจนโยบายเฉพาะเรื่อง (Issues) มากกว่าการสร้างทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบเบ็ดเสร็จ

สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2550) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง ความพยายามที่จะตัดสิ้นความสามารถในการรวบรวมคนและทรัพยากรทางการบริหาร และกระตุ้นบุคลากรให้ปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

กล้า ทองขาว (2551) ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ ปรากฏการณ์เป็นจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อเป็นบทเรียนและพัฒนาแนวทาง สร้างกลยุทธ์ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพและความสามารถขององค์กร และกลุ่มบุคคลที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ให้สามารถจัดการและประสานกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย รวมทั้งสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุผลสำเร็จของนโยบาย

ซรัส ปุณณิสสะ (2553) การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือองค์การทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวกับการนำทรัพยากรหรือปัจจัยทางการบริหารขององค์การไปดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของนโยบายที่กำหนดไว้

กล่าวโดยสรุป การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการเป็นผลต่อเนื่องมาจากขั้นตอนการกำหนดนโยบาย โดยต้องอาศัยองค์กรที่รับผิดชอบทำความเข้าใจหรือศึกษาว่า ทำอย่างไรองค์กรหรือบุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติ จะสามารถนำและผลักดันให้ทรัพยากรการบริหารปฏิบัติงานเกิดผลสำเร็จได้ และสามารถประสานกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย รวมทั้งสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุผลสำเร็จของนโยบาย

2.2.2 ขั้นตอนของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

วเรช จันทรศร (2545) อธิบายถึงรายละเอียดของปฏิสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงการพึ่งพา ตลอดจนความเป็นอิสระขององค์การและบุคคลที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนของการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยแบ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนในระดับมหภาค (Macro) และขั้นตอนในระดับจุลภาค (Micro) ดังนี้

1) การนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับมหภาค (Macro Implementation) แบ่งการปฏิบัติออกเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนแรกเป็นการแปลงนโยบายออกเป็นแนวทางปฏิบัติหรือออกมาเป็นแผนงานหรือโครงการ โดยทั่วไปหน่วยงานที่รับผิดชอบมักได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม

หรือราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนขั้นตอนที่สองเป็นการทำให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นยอมรับแนวทาง แผนงาน โครงการ หรือผลของการแปลงนโยบายนั้นไปปฏิบัติต่อไป

2) การนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับจุลภาค (Micro Implementation) เป็นจุดเริ่มต้นที่แท้จริงของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่นโยบายที่มาจากส่วนกลางถูกนำมาปฏิบัติในสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกัน ในขั้นตอนนี้มีความเกี่ยวข้องกับการยอมรับนโยบายของหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ส่วนกลางได้ดำเนินการในขั้นตอนแรกของระดับมหภาค ในระดับจุลภาคนี้มี 3 ขั้นตอนหลักที่ต้องปฏิบัติ คือ ขั้นตอนการระดมพลัง (Mobilization) เป็นขั้นตอนที่หน่วยงานระดับท้องถิ่นจะต้องพิจารณารับนโยบายและแสวงหาความสนับสนุนนโยบายจากท้องถิ่น ขั้นตอนการปฏิบัติ (Deliverer Implementation) ครอบคลุมถึงกระบวนการในการปรับเปลี่ยนโครงการที่ได้รับการยอมรับแล้วออกมาในรูปของการปฏิบัติจริง และขั้นตอนการสร้าง ความต่อเนื่อง (Institutionalization or Continuation) ครอบคลุมถึงการแสวงหาวิธีการที่จะทำให้ นโยบายถูกปรับเปลี่ยนและได้รับการยอมรับเข้าเป็นหน้าที่ประจำวันของผู้ปฏิบัติ

2.2.3 ปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

กล้า ทองขาว (2551) ได้สรุปถึง ปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติที่สำคัญๆ มี 6 ประการ คือ ปัจจัยด้านข้อความนโยบาย ด้านการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจและกลุ่มหลากหลายในสังคม ปัจจัยด้านความสามารถและศักยภาพขององค์กรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ปัจจัยด้านจิตสำนึกของผู้ปฏิบัติ ปัจจัยด้านผู้นำคนสำคัญและปัจจัยด้านการกำกับตรวจสอบ การประเมินผล และการให้แรงเสริมผู้ปฏิบัติ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยด้านข้อความนโยบาย (Policy Statements) ข้อความนโยบาย หมายถึง ข่าวสารนโยบาย (Policy Messages) ที่ระบุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนโยบาย หรือระบุมাত্রฐานนโยบายหรือมาตรฐานแผนงาน หากพิจารณาลึกลงไปถึงแผนกลยุทธ์หรือแผนงานหรือโครงการที่รองรับนโยบาย ข้อความนโยบายจะหมายถึง เป้าหมายวัตถุประสงค์ รวมทั้งขั้นตอนหรือกลยุทธ์ต่างๆ ที่กำหนดไว้ หรืออาจหมายถึงแนวปฏิบัติที่อาจจัดทำเป็นคู่มือแก่ผู้รับผิดชอบเพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบายนั้น ข้อความนโยบายจะหมายรวมการระบุงค์กร รับผิดชอบ ขอบข่ายที่นโยบายครอบคลุมถึงแม้กระทั่งระเบียบวิธีการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หากข้อความนโยบายมีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ โอกาสที่นโยบายจะประสบผลสำเร็จในขั้นนำไปปฏิบัติจะมีมาก แต่หากข้อความนโยบายมีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน เช่น วัตถุประสงค์ของนโยบายไม่ชัดเจนหรือขัดแย้งกัน อาจเป็นอุปสรรคในขั้นการนำไปปฏิบัติ ทำให้โอกาสที่นโยบายจะบรรลุผลสำเร็จเป็นไปได้ยาก

2) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจและกลุ่มหลากหลายในสังคม ผู้นำหรือผู้มีอำนาจมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายบางนโยบายแม้ผู้เกี่ยวข้องจะมองว่าเป็นนโยบายที่ดี หากแต่ผู้นำหรือผู้มีอำนาจบารมี (Charisma) ไม่เห็นด้วย จะทำให้สำเร็จได้ยาก เช่น นโยบายการจัดระเบียบการค้าขายบนทางเท้าในเขตเมือง หรือนโยบายปฏิรูปการศึกษา ถ้าผู้นำในสังคมไม่เห็นด้วยกับนโยบายนี้ เพราะเห็นว่าจะเป็นการบีบบังคับประชาชนผู้หาเช้ากินค่ำ

หรือเป็นการบีบบังคับให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทำงานหนักเกินไปเพราะไม่ชัดเจนว่านักเรียนและประชาชนจะได้อะไรจากการปฏิรูป จะทำให้ลำบากในขั้นนำไปปฏิบัติ ถ้าหากนโยบายใดได้รับการสนับสนุนจากผู้นำทุกๆ ระดับ โอกาสที่นโยบายนั้นจะประสบผลสำเร็จในขั้นการนำไปปฏิบัติเป็นไปได้สูง

3) ปัจจัยด้านศักยภาพและความสามารถขององค์กรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ศักยภาพและความสามารถขององค์กรหรือหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ พิจารณาที่ลักษณะสำคัญขององค์ประกอบต่างๆ ขององค์กร เช่น การมีโครงสร้างองค์กรเอื้อต่อกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ความรู้ความสามารถและทักษะของทีมงาน ความสามารถและประสบการณ์ของผู้นำองค์กร ระบบการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารภายในและระหว่างองค์กร การมีและใช้เทคโนโลยีการบริหารอย่างเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรทางการเงินและอุปกรณ์การบริหารรวมทั้งความสามารถนำเงินและอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ มาใช้ได้ทันเวลาและสถานการณ์ ความสำคัญของปัจจัยด้านนี้ คือ หากปราศจากองค์กรรองรับนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติจะไม่มีโอกาสเกิดขึ้น หากองค์กรรองรับนโยบายขาดความสามารถและความพร้อม ความเป็นไปได้ที่นโยบายจะล้มเหลวก็มีมาก แต่ถ้านโยบายใดมีองค์กรเข้มแข็งรองรับ โอกาสที่นโยบายนั้นจะประสบผลสำเร็จจะมีสูง เพราะองค์กรหรือหน่วยงานที่รองรับรับนโยบายคือกลไกสำคัญในการนำส่งนโยบายให้ถึงกลุ่มเป้าหมายตามเจตจำนงของนโยบาย

4) ปัจจัยด้านจิตสำนึกของผู้ปฏิบัตินโยบาย ความคิดนึกหรือเจตคติต่อนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติของบุคคลระดับผู้ปฏิบัติการคือปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของนโยบาย หากผู้ปฏิบัติไม่เข้าใจหรือสงสัยในวัตถุประสงค์ของนโยบายว่าเพราะเหตุใดจึงต้องมีนโยบายอย่างนี้ หรือสงสัยว่าความต้องการที่แท้จริงของผู้กำหนดนโยบายคืออะไร นโยบายที่ทำอยู่มีประโยชน์อย่างไร ใครคือผู้ได้รับประโยชน์แท้จริงจากการดำเนินนโยบาย ฯลฯ ข้อสงสัยไม่เข้าใจนโยบายจะทำให้ผู้ปฏิบัติขาดความมั่นใจ ขาดความไว้วางใจต่อนโยบาย ส่งผลกระทบต่อความตั้งใจที่จะทุ่มเทพลังความสามารถปฏิบัติอย่างเต็มที่ ยิ่งไปกว่านั้น หากผู้ปฏิบัติมีความรู้สึกไม่พึงพอใจต่อนโยบาย เพราะเห็นว่านโยบายที่รับผิดชอบไม่ค่อยเป็นประโยชน์ต่อองค์กร หรือไม่ค่อยเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ หรือบางที่อาจเห็นว่าเป้าหมายของนโยบายดี แต่วิธีการปฏิบัติไม่ค่อยดี อาจปฏิบัติงานแบบเฉื่อยชา เพราะมีความรู้สึกไม่ชอบนโยบาย หากผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่มีความรู้สึกต่อนโยบายที่นำไปปฏิบัติเช่นนี้ นโยบายที่นำไปปฏิบัติมีโอกาสที่จะไม่สำเร็จสูง แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้านโยบายใดผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีปฏิบัติชัดเจน รู้สึกพอใจสูง เพราะเห็นว่านโยบายที่ประกาศใช้จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง และองค์กรก็จะได้ประโยชน์จากการดำเนินนโยบายนี้ การมีพื้นฐานความคิดต่อนโยบายเช่นนี้ จะทำให้ผู้ปฏิบัติตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติ จะทุ่มเทความสามารถและอุทิศเวลาในการปฏิบัติ โดยอาจจะเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวปฏิบัติตามความเหมาะสม ตามสถานการณ์แห่งความเป็นจริงจะส่งผลให้นโยบายบรรลุผล

5) ปัจจัยด้านผู้นำคนสำคัญ ผู้นำคนสำคัญคือปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในฐานะที่ผู้นำคนสำคัญอาจมีส่วนริเริ่มนโยบาย เขาจะแสดง

บทบาทในการผลักดันนโยบายให้ได้รับการประกาศใช้ จะประสานความพยายามของบุคคลและองค์กรที่ร่วมรับผิดชอบในขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะคอยไกล่เกลี่ยและประนีประนอมปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะแสวงหาและใช้กลยุทธ์ในการติดต่อประสานงานกับฝ่ายการเมือง นักกฎหมาย นักวิชาการ และบุคคลสำคัญอื่นๆ เพื่อจูงใจให้เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนนโยบาย นอกจากนี้ ผู้นำคนสำคัญยังจะแสดงความสามารถให้ฝ่ายที่ดูแลงบประมาณเห็นความสำคัญของนโยบายที่นำไปปฏิบัติจนพร้อมที่จะจัดสรรเงินให้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของนโยบาย จะส่งผลให้นโยบายที่นำไปปฏิบัติประสบความสำเร็จ เพราะผู้นำคนสำคัญจะได้รับเกียรติและยกย่องนับถือในหมู่ผู้ปฏิบัติ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความตั้งใจจริงที่จะทำงานให้บรรลุผล ถ้าหากนโยบายใดขาดแคลนผู้นำคนสำคัญที่เข้มแข็งโอกาสที่นโยบายจะล้มเหลวมีความเป็นไปได้ค่อนข้างมาก

6) ปัจจัยด้านการกำกับตรวจสอบประเมินผล และการให้แรงเสริมแก่ผู้ปฏิบัติ การนำนโยบายไปปฏิบัติจำเป็นต้องมีระบบการกำกับ การตรวจสอบ การปฏิบัติงานของบุคคลและองค์กรที่รับผิดชอบ การกำกับ ตรวจสอบมุ่งที่จะให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารนโยบาย และป้องกันการบิดเบือนเป้าหมายและการหันเหทรัพยากรไปใช้ผิดทาง สำหรับการประเมินผลอย่างเป็นระบบ จะสามารถสะท้อนปัญหาในการกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ทุกขั้นตอน สามารถที่จะนำผลการประเมินไปแก้ไขและปรับปรุงวิธีการปฏิบัติเพื่อให้นโยบายบรรลุผล ส่วนการให้แรงเสริมแก่ผู้ปฏิบัติงาน หากเป็นแรงเสริมทางบวกจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจ มีขวัญในการทำงาน แรงเสริมทางบวกจะเป็นพลังจูงใจให้ผู้ปฏิบัติมุ่งมั่นตั้งใจทำงานในหน้าที่ของตนให้ดียิ่งขึ้น หากเป็นการให้แรงเสริมทางลบจะช่วยยับยั้งพฤติกรรมหรือการปฏิบัติที่ไม่พึงประสงค์จะเห็นว่า ปัจจัยด้านการกำกับ ตรวจสอบ ประเมินผล และการให้แรงเสริมแก่ผู้ปฏิบัติ มีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพราะนโยบายใดหากมิได้จัดระบบการกำกับ ตรวจสอบ ระบบการประเมินผลและการเสริมแรงผู้ปฏิบัติไว้ดีพอ โอกาสที่นโยบายจะบรรลุผลในขั้นการนำไปปฏิบัติจะมีความเป็นไปได้ค่อนข้างยาก

2.2.4 กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ

เป้าหมายของการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติประการหนึ่งคือการมุ่งแสวงหาข้อมูลให้ฝ่ายบริหารหรือหน่วยงานของรัฐได้นำไปใช้ในการวินิจฉัยตัดสินใจ และสั่งการในกระบวนการบริหารนโยบาย (กล้า ทองขาว, 2551) การแสวงหาแนวทางการศึกษาในประเด็นนี้ ก็เพียงเพื่อจะสร้างกลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ หากนโยบายดี ความพร้อมของปัจจัยที่จะทำให้ นโยบายไปสู่การปฏิบัติดี แต่ขาดกลยุทธ์ หรือวิธีการที่จะแปลงข้อความในนโยบายให้มีความชัดเจน ตรงประเด็น และตรงกับสภาพปัญหา นโยบายที่ดีๆ ก็ไร้ค่า ดังนี้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในประเด็น กลยุทธ์การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินี้ ผู้วิจัยจะได้นำเอาแนวคิดของนักวิชาการด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติมาสังเคราะห์ให้เห็นตามประเด็นที่ได้กล่าวไว้ไปตามลำดับดังนี้

ผลการศึกษาของ Pressman & Wildavsky (1973) พบว่า กลยุทธ์ทั่วไปในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จคือ 1) นโยบาย แผนงาน หรือโครงการที่นำไปปฏิบัติควรเริ่มต้นจากจุดเล็กในลักษณะโครงการย่อยหรือโครงการทดลองโดยจัดเป็นโครงการนำร่องหรือโครงการ

ทดลองขนาดเล็กก่อน 2) ขั้นตอนในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ควรใช้วิธีการที่เข้าใจง่าย ๆ เพื่อที่จะทำให้เป้าหมายบรรลุผลให้มากที่สุด กล่าวคือพยายามหลีกเลี่ยงการกำหนดวิธีการปฏิบัติงานที่สลับซับซ้อน เพราะจะทำให้ยุ่งยากในการทำความเข้าใจกับผู้ปฏิบัติ และ 3) เพื่อขจัดความยุ่งยากในการบริหารนโยบายและแผน ควรเลือกกลยุทธ์ลักษณะกลไกตลาดมาใช้ในการปฏิบัติเป็นต้น

ในขณะที่การศึกษาแนวคิดของ Helen M. Ingram & Dean E. Mann (1980) ในเรื่องของการวิเคราะห์สาเหตุแห่งความสำเร็จหรือล้มเหลวของนโยบาย ทำให้มองเห็นว่า การเลือกกลยุทธ์หรือเครื่องมือนโยบาย (Policy Tools) ไตมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ ผู้เลือกจะต้องเข้าใจปฏิกริยาหรือสัญญาฯสะท้อนจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามนโยบาย กล่าวคือ มาตรการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้ปฏิบัติตามนโยบาย อาจจำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับและมาตรการเสริมแรง โดยเฉพาะประเภทนโยบายกำกับการปกป้องเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม (Protective Regulatory Policies) ดังนั้น จากแนวคิดของ Helen M. Ingram & Dean E. Mann (1980) พอจะสรุปได้ว่า ประเภทและลักษณะนโยบายคือตัวกำหนดแนวทางการเลือกใช้กลยุทธ์ ซึ่งนักวิชาการทั้งสองเสนอให้เลือกกลยุทธ์หนึ่งเป็นกลยุทธ์หลักและกลยุทธ์อื่นๆ เป็นรอง ให้สอดคล้องกับประเภทและลักษณะนโยบาย และนโยบายหนึ่งๆ อาจเลือกใช้มากกว่าหนึ่งกลยุทธ์ จากกลยุทธ์ 3 ประการ คือ 1) ให้การเสริมแรง (ทางเศรษฐกิจและจิตใจ) 2) ใช้การลงโทษและ 3) การให้ข้อมูลข่าวสารที่เอาจริงเอาจัง ทั้งสามกลยุทธ์หรือสามมาตรการที่เสนอนี้ เหมาะสำหรับที่จะนำไปใช้กับนโยบายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย และกลยุทธ์ที่ควรเลือกใช้มาก คือการให้การเสริมแรงทางบวก

การศึกษาของ Gardiner & Balch (1980) ซึ่งสะท้อนแนวคิดของกลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติที่มีผลต่อวงวิชาการด้านนโยบายเป็นอย่างมาก เพราะว่า ผลงานวิจัยของทั้งสองท่านนั้นได้ถูกตีแผ่ในปี ค.ศ. 1978 และได้รับความนิยมในช่วงนี้ อีกทั้งยังถูกนำไปอ้างอิงในเนื้อหาสาระทางวิชาการอีกด้วย ในงานวิจัยของทั้งสองท่านนั้น จะเน้นในเรื่องของการจะช่วยให้ประชาชนสามารถป้องกันภัยจากอาชญากรรม ตามนโยบายการป้องกันอาชญากรรมซึ่งอาจจัดเป็นทั่วไปได้ 4 กลยุทธ์ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1) กลยุทธ์การให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Strategies) การให้ข่าวสารข้อมูลอาชญากรรมช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาการป้องกันอาชญากรรม ความสำคัญของการให้ข่าวสารข้อมูลคือการเลือกใช้สื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชนให้มากที่สุด สื่อที่มีประสิทธิภาพจะต้องเป็นสื่อที่สอดคล้องกับระดับการศึกษาและวิถีชีวิตของประชาชน งานวิจัยของ Gardiner & Balch เกี่ยวกับกระบวนการส่งข้อมูลข่าวสารนโยบาย พบว่า ประชาชนต่างกลุ่มจำเป็นต้องใช้สื่อต่างประเภทกันในการให้ข้อมูลข่าวสาร และข้อมูลข่าวสารต่างประเภทกันจะต้องใช้สื่อต่างกัน กล่าวคือ ข่าวสารบางประเภทอาจเหมาะสมกับสื่อบางประเภทเท่านั้น

2) กลยุทธ์การอำนวยความสะดวก (Facilitation Strategies) การให้ความสะดวกหมายถึงการเอื้ออำนวยให้ผู้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมายของนโยบายและแผนมีความสะดวกที่จะปฏิบัติตามนโยบาย หรือสะดวกที่จะเข้ามาใช้บริการจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือสะดวกที่จะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติตามนโยบาย การวิจัยของ Gardiner & Balch พบว่า ความ

ลั้งเลใจของประชาชนและผู้เกี่ยวข้องที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนโยบายประการหนึ่งคือการพิจารณาที่ความยากง่ายของการปฏิบัติตามนโยบาย กล่าวคือ งานวิจัยของทั้งสองพบว่า ทั้งๆ ที่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องอาจเห็นด้วยอย่างมากกับนโยบายที่ประกาศใช้ แต่นโยบายนั้นอาจถูกปฏิเสธจากประชาชนหรือประชาชนอาจให้ความร่วมมือน้อยกว่าที่ควรจะเป็นเพราะเห็นว่ามีความซับซ้อนในทางปฏิบัติ

3) กลยุทธ์การกำกับควบคุม (Regulatory Strategies) เป็นกลยุทธ์ที่ใช้เพื่อการลงโทษ (Sanctions) บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามนโยบาย กลยุทธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลและกลุ่มบุคคลปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดสิ่งที่ตั้งตามแก่สังคมตามทฤษฎีของ Gardiner & Balch นั้น การใช้กลยุทธ์การกำกับควบคุมมิใช่จะจำเป็นเฉพาะกับนโยบายการป้องกันอาชญากรรมเท่านั้น แต่นโยบายจำนวนมากจำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์นี้ รวมทั้งนโยบายด้านการศึกษาด้วย เช่น นโยบายควบคุมคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานหลักสูตรต่างๆ ที่เปิดสอนในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

4) กลยุทธ์การให้แรงเสริม (Incentives Strategies) การให้สิ่งเสริมแรงเป็นกลยุทธ์การเข้าไปแทรกแซงที่ใช้กลไกตลาดหรือกลไกราคา เพื่อส่งเสริมผู้ปฏิบัติให้ได้รับประโยชน์แบบอุปสงค์อุปทาน ในลักษณะการให้รางวัลและสิ่งทดแทน หรือลดค่าใช้จ่ายเป็นกรณีพิเศษแก่ผู้ปฏิบัติตามนโยบาย เช่น การใช้ระบบภาษี การให้สิทธิพิเศษทางการค้าหรือสิทธิพิเศษด้านภาษีตามนโยบายส่งเสริมการลงทุน การใช้ระบบการให้เงินอุดหนุนสำหรับนโยบายส่งเสริมการศึกษาเอกชนหรือการใช้ระบบเงินช่วยเหลือแบบก้อนเงิน (Block Grant) ตามนโยบายส่งเสริมการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (นอกระบบราชการ) ในทางธุรกิจ รัฐอาจให้สิทธิพิเศษด้านภาษีนำเข้าและภาษีการค้าเกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน เครื่องดนตรี อุปกรณ์กีฬา เพื่อส่งเสริมนโยบายการศึกษา การกีฬา และการดนตรีของประเทศ รัฐบาลอาจส่งเสริมให้บริษัทประกันภัยเรียกเบี้ยประกันในอัตราที่ต่ำกว่าปกติสำหรับเจ้าของรถยนต์ที่ไม่มีประวัติด้านการเกิดอุบัติเหตุ และไม่เคยทำความผิดด้านการจราจรตามนโยบายในการจราจรและการขนส่ง เป็นต้น กลยุทธ์การเสริมแรงดังตัวอย่างที่ยกมาจะเป็นเครื่องจูงใจให้นโยบายที่นำไปปฏิบัติมีลักษณะสร้างสรรค์ ประชาชนและกลุ่มเป้าหมายมีความพอใจ และพร้อมจะปฏิบัติตามนโยบายเพราะเห็นประโยชน์ที่จะได้รับทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม

โดยสรุปประเด็นแนวคิดของ Helen M. Ingram & Dean E. Mann พบว่า ไม่ว่าจะ เป็นนโยบายประเภทข้อบังคับเพื่อการกระจายผลประโยชน์ส่วนรวม (Distributive Regulatory Policies) นโยบายกำกับการเพื่อให้สิทธิประโยชน์เชิงการแข่งขัน (Competitive Regulatory Policies) นโยบายกำกับการปกป้องเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และนโยบายประเภทการจัดสรรทรัพยากรเสียใหม่ ล้วนแล้วแต่จำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์การให้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความสะดวกในทางปฏิบัติ การกำกับควบคุมและการให้สิ่งเสริมแรง เพราะทุกนโยบายและแผนที่มีจุดประสงค์ให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายเปลี่ยนแปลงสิ่งใดๆ หรือมีพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจำเป็นต้องได้รับรู้ข้อมูล ข่าวสารนโยบาย ได้รับความสะดวกในการปฏิบัติ และมีการกำกับ ควบคุม มีมาตรการลงโทษ และการให้รางวัลหรือสิ่งเสริมแรงทางจิตวิทยา อย่างไรก็ตามการที่ผู้มีอำนาจจะเลือกใช้นโยบายใดสมควรให้นำหน้การใช้แก่กลยุทธ์ใด มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายและนโยบายที่นำไปปฏิบัติ

ชีมา และ โรนดินेलลี (Cheema & Rondinelli, 1980) ให้ความสนใจในเรื่องของการนำเสนอกลยุทธ์การกระจายอำนาจไปปฏิบัติสำหรับประเทศกำลังพัฒนาแถบเอเชีย ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจพอสรุปได้แก่ กลยุทธ์การนำนโยบายการกระจายอำนาจการบริหารไปปฏิบัติจะต้องมีการกำหนดความประสงค์ของการกระจายอำนาจให้ชัดเจนก่อน แล้วจึงทำการประเมินศักยภาพของภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อพิจารณาด้านความพร้อม ในขณะที่เดียวกัน จะต้องมีการแสวงหาการสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลาง ศึกษาข้อจำกัดของสภาพแวดล้อม เพื่อเพิ่มความระมัดระวังในการออกแบบและการบริหารนโยบาย มีการชัดเจนเกี่ยวกับขอบข่ายของการกระจายอำนาจว่าจะเป็นไปได้ระดับใด แล้วจึงจัดทำแผนการกระจายอำนาจที่เฉพาะเจาะจงตามระดับและลักษณะการปกครอง มีการระบุขั้นตอนและกระบวนการนำไปปฏิบัติแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มจากสิ่งที่เห็นว่าจะมีผู้ต่อต้านน้อยที่สุดแล้วค่อยๆ ขยายขอบเขตเพิ่มขึ้น ในขั้นการนำไปปฏิบัติจะต้องพยายามแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจในระบบราชการ ภาคเอกชน และท้องถิ่นให้มาก ภายหลังมีการกระจายอำนาจออกไปแล้วควรจัดให้มีระบบการประสานงานและระบบความสัมพันธ์กับระดับชาติ และสุดท้าย ควรจัดระบบการกำกับดูแลและประเมินผล เพื่อปรับปรุงนโยบายให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

กล้า ทองขาว (2551) เป็นอีกนักวิชาการท่านหนึ่งที่มีความสนใจในแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ แต่กล้า ทองขาว ได้เน้นการวิจัยทางด้านการศึกษา ซึ่งสะท้อนกลยุทธ์ทางด้านมิตินทางการศึกษา และจัดได้ว่า เป็นการนำนโยบายทางด้านการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ มีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันกับนโยบายด้านอื่นๆ เพียงแต่ว่า รายละเอียดปลีกย่อยอาจจะมีการที่ต่างกัน โดยที่เขาได้ยกเอางานวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำเอานโยบายการรณรงค์การรู้หนังสือมาวิเคราะห์ให้เห็นประเด็นสำคัญที่สามารถเทียบเคียง และมีทิศทางไปในลักษณะของกลยุทธ์การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติของนักวิชาการท่านอื่น ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนโยบาย นโยบายรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือเป็นนโยบายที่รัฐบาลได้ทุ่มโหมงบประมาณประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง โดยอาศัยสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ของกรมประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาของการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากนี้ สถานีวิทยุโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงในสังกัดกองทัพ ที่ตั้งอยู่ในส่วนกลางและท้องถิ่น ต่างก็ร่วมมือกับรัฐบาลในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารการดำเนินนโยบายการรู้หนังสือ สื่อประเภทหนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว แผ่นพับต่างๆ ได้รับการนำมาใช้มาก ยิ่งไปกว่านั้น สื่อที่เข้าถึงประชาชนและกลุ่มเป้าหมายมากที่สุดคือสื่อประเภทศิลปินพื้นบ้าน เช่น ลิเก หนังตะลุง หมอลำ ฯลฯ ก็ได้รับการนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์นโยบายในทุกพื้นที่ ที่สำคัญอีกสื่อหนึ่งที่เข้าถึงตัวกลุ่มเป้าหมายมากที่สุดเช่นเดียวกันคือการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การประชาสัมพันธ์นโยบายมีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจให้ทั่วถึงกับผู้เกี่ยวข้อง ช่วยจูงใจบุคคลและหน่วยงานที่ร่วมรับผิดชอบให้เห็นความสำคัญและมีเจตคติที่ดีต่อนโยบาย กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

2) การใช้ความสนับสนุนจากผู้มีอำนาจ การสนับสนุนจากผู้มีอำนาจเป็นกลยุทธ์สำคัญอย่างยิ่งดังที่เคยกล่าวถึงแล้ว สำหรับการนำนโยบายการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติไปปฏิบัติ ได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่งจากผู้มีอำนาจในส่วนกลางคือ นายกรัฐมนตรีและ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรี จะแสดงตนเป็นผู้นำคนสำคัญในการผลักดันการนำนโยบายไปปฏิบัติ กล่าวคือ นายกรัฐมนตรีจะเข้าร่วมในฐานะประธานการประชุมสัมมนาระดับชาติทุกครั้ง มีการเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดประชุมชี้แจงให้เข้าใจนโยบายและสั่งการให้ดูแลเอาใจใส่นโยบายเป็นระยะๆ นายกรัฐมนตรีเป็นผู้มอบรางวัลแก่บุคคลและองค์กรที่สนับสนุนนโยบาย มอบรางวัลแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดที่มีผลงานรณรงค์ดีเด่น ส่วนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญกับนโยบายนี้ เพราะเห็นว่านโยบายนี้เป็นนโยบายแก้ปัญหาสำคัญของชาติ สำหรับผู้นำในระดับภูมิภาค นโยบายนี้ได้รับการสนับสนุนและร่วมมืออย่างมากจากฝ่ายปกครอง โดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ นอกจากนั้น ผู้นำคนสำคัญในท้องถิ่นอื่นๆ ผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้นำอาสาในหมู่บ้าน ฯลฯ ยังให้ความสนับสนุนและร่วมมือค่อนข้างมาก จะเห็นว่า กลยุทธ์การใช้ความสนับสนุนจากผู้นำและผู้มีอำนาจคือปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้นโยบายนำไปปฏิบัติประสบความสำเร็จ เพราะผู้มีอำนาจสามารถใช้อำนาจสั่งการตามกฎหมาย เพื่อให้มีและใช้บุคคล เครื่องมืองบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกมาสนับสนุนโครงการหรือแผนงาน ในขณะที่ผู้นำในระดับต่างๆ มีอิทธิพลจูงใจให้บุคคลอื่นๆ เห็นความสำคัญของนโยบาย และพร้อมให้ความร่วมมือและสนับสนุนให้นโยบายปฏิบัติเพื่อบรรลุผลสำเร็จ

3) การจัดองค์กรการบริหารและประสานงานที่บูรณาการลดหลั่นกันตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับหมู่บ้าน โครงสร้างองค์กรแบบนี้มีลักษณะเด่น คือ ความคล่องตัวในการประสานนโยบายกับการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทุกระดับ การไหลเวียนข้อมูลข่าวสารมีความคล่องตัว สามารถนำเสนอปัญหาอุปสรรคในระดับปฏิบัติขึ้นไปถึงระดับนโยบายได้อย่างรวดเร็ว ช่วยให้ฝ่ายนโยบายปรับแผนให้รับกับสถานการณ์ของปัญหาได้ทันเวลา ลักษณะสำคัญของโครงสร้างองค์กรที่นำมาใช้จะต้องมีความยืดหยุ่นสูง เป็นองค์การเฉพาะกิจที่อาศัยการสื่อสารสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการนำแบบเป็นทางการ โดยมีองค์ประกอบของคณะบุคคลที่มาจากภาคราชการระดับหัวหน้าหน่วยงานผู้นำจากองค์กรเอกชน ผู้นำชุมชน รวมทั้งผู้นำจากสถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น ผู้นำศาสนา ประธานมูลนิธิ

4) การใช้เวทีประชุมอบรมหรือการสัมมนาปัญหา การประชุมอบรมมีจุดหมายเพื่อสร้างความเข้าใจและเพื่อจูงใจบุคคลและหน่วยงานที่ร่วมรับผิดชอบนโยบายให้เข้าใจเหตุผลและความสำคัญของนโยบาย และแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติให้สำเร็จร่วมกัน การประชุมอบรมโดยการเชิญผู้กำหนดนโยบายมาพบข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในภูมิภาค หรือผู้เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติระดับนำจะเป็นการขยายความรู้ ความคิด มีการแลกเปลี่ยนความเห็นต่อนโยบาย การประชุม การอภิปรายหรือการสัมมนาระหว่างการนำนโยบายไปปฏิบัติจะเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลสำคัญที่รับผิดชอบนโยบายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน การพบปะพูดคุยเพื่อให้คำปรึกษาหารือระหว่างผู้ปฏิบัติกับผู้รับผิดชอบนโยบายจะช่วยสร้างความเข้าใจและหาทางช่วยเหลือหากพบว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติ

5) การใช้เอกสารคู่มือปฏิบัติงาน มีการจัดทำคู่มือสำหรับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน แจกจ่ายแก่บุคลากรที่รับผิดชอบนโยบาย จัดประชุมชี้แจงแนวการปฏิบัติแก่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติให้เข้าใจกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการปฏิบัติร่วมกัน ทำความเข้าใจ และคลี่คลายปัญหาแนวปฏิบัติหรือข้อบ่งชี้ข้อใจต่างๆ ในการใช้เอกสารคู่มือให้เข้าใจตรงกัน

6) การคัดเลือกผู้นำคนสำคัญ ผู้นำคนสำคัญที่รับผิดชอบงานบริหารโครงการแต่ละระดับได้รับการคัดเลือกจากผู้ที่มิภาวะผู้นำสูง มีเจตคติที่ดีต่อการบริหารงานแผนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อนโยบายที่นำไปปฏิบัติ และเคยมีประสบการณ์เป็นผู้บริหารโครงการอื่นที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว

7) การออกตรวจเยี่ยมผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ผู้บริหารโครงการมีแผนการตรวจเยี่ยมผู้ปฏิบัติงานตลอดระยะเวลาของการนำนโยบายไปปฏิบัติ มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการตรวจเยี่ยม การตรวจเยี่ยมเป็นกลยุทธ์ในการเสริมกำลังใจผู้ปฏิบัติงาน การตรวจเยี่ยมช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจปัญหาการปฏิบัติในภาคสนาม

2.2.5 ตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้งของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการไทยที่ได้ทำการศึกษาและเสนอเป็นตัวอย่างของการนำนโยบายไปปฏิบัติ มีตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation Models) ที่สำคัญ ดังนี้

1) ตัวแบบของ Van Meter & Van Horn

ในปี ค.ศ. 1975 Van Meter & Van Horn ได้เสนอผลงานชื่อ “The Policy Implementation Process” โดยมองว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการกระทำที่เกิดขึ้นทั้งจากภาครัฐและเอกชน โดยคณะบุคคลหรือปัจเจกบุคคลก็ได้ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ เป็นกระบวนการต่อเนื่องระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ (Meter & Horn, 1975) และทั้งสองได้เสนอตัวแบบที่เรียกว่า ตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ (A Model of the Policy Implementation Process) โดยให้ความสนใจความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบาย ประกอบด้วย ตัวแปรภายนอก (External Variables) 2 ตัวแปร ได้แก่ มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย และทรัพยากร ตัวแปรภายใน (Internal Variables) 4 ตัวแปร ได้แก่ การสื่อสารระหว่างองค์การและการบังคับใช้กฎหมาย ลักษณะหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และทัศนคติของผู้ปฏิบัติ โดยมีคำอธิบายตัวแบบ ดังนี้ (Meter & Horn, 1975)

1) มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย (Policy Standards and Objectives) มาตรฐานของนโยบายมีความสำคัญต่อการนำไปกำหนดแนวทางปฏิบัติ ดังนั้นนโยบายจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

2) ทรัพยากรนโยบาย (Policy Resource) ความเพียงพอของทรัพยากรมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยทรัพยากรหมายถึงงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

3) การสื่อสารระหว่างองค์การและการบังคับใช้กฎหมาย (Inter-Organizational Communication and Enforcement Activities) การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์การเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจในความมุ่งหวังของนโยบายที่ตรงกันเพื่อให้การกำหนดแนวทางปฏิบัติมีความชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ส่วนการบังคับใช้กฎหมายในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ

จะต้องมีกลไกและกระบวนการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ระดับรัฐบาลกลางและระดับท้องถิ่นปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานนโยบาย

4) ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ (Characteristics of the Implementing Agencies) ศักยภาพของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ ซึ่งศักยภาพของหน่วยงานมีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ความสามารถของผู้ปฏิบัติ หรือทีมงาน โครงสร้างองค์การ ความเพียงพอของทรัพยากร และความร่วมมือสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ

5) เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นตัวแปรทางด้านสภาพแวดล้อมขององค์การที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Economic, Social, and Political Conditions)

6) ทศนคติของผู้ปฏิบัติที่มีต่อนโยบายมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ปัจจัยและความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ตามตัวของ Van Meter & Van

Horn ปรากฏดังภาพ

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ที่มา: Van Meter & Van Horn (1975)

ตัวแบบดังกล่าว สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2550) วิเคราะห์ว่า เป็นตัวแบบสหองค์การในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Intergovernmental Policy Implementation Model) เนื่องจากให้ความสนใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างองค์การของรัฐที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

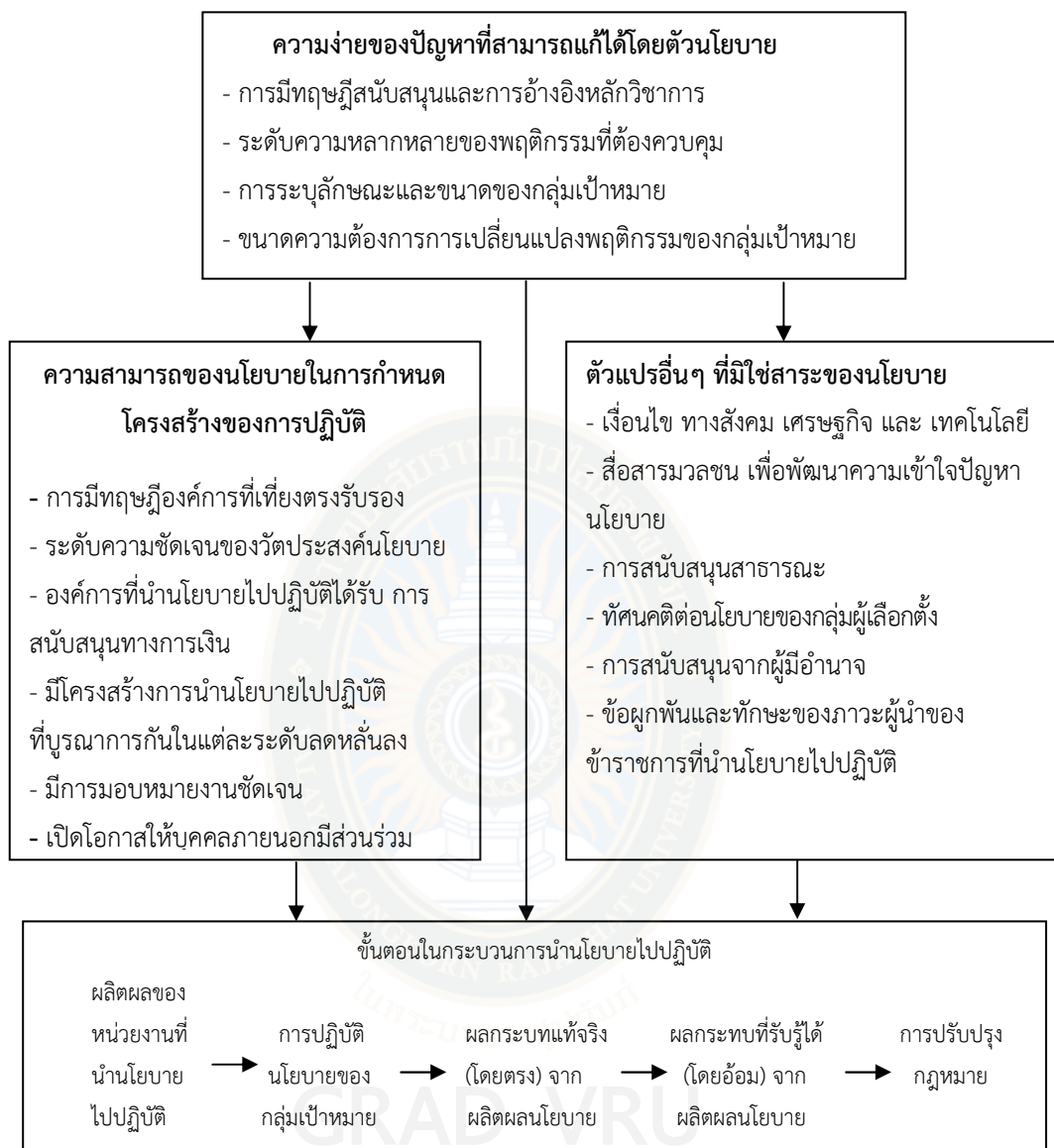
2) ตัวแบบของ Sabatier & Mazmanian

ในปี ค.ศ. 1980 Sabatier & Mazmanian (1980) ได้เสนอกรอบแนวคิดในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยพิจารณาถึงตัวแปรที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ 3 ประการ คือ

- 1) ความยากง่ายของปัญหา (Tractability of the Problems)
- 2) สมรรถนะของกฎหมายในการกำหนดโครงสร้างของการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Ability of Statute to Structure Implementation)
- 3) ตัวแปรอื่นๆ ที่มีใช้กฎหมายที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Non-Status Variables Affecting Implementation) เช่น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมอื่นๆ

สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2550) วิเคราะห์ว่า การศึกษาของ Sabatier & Mazmanian เป็นการกำหนดกรอบความคิดในการวิเคราะห์กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ และปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กรอบความคิดในการวิเคราะห์ที่อยู่บนพื้นฐานของความพยายามที่จะพัฒนา “ข้อเสนอทั่วไป” จึงเรียกว่า เป็น “ตัวแบบทั่วไป” (General Model of Implementation Process) ซึ่งสามารถแสดงภาพ และอธิบายคุณลักษณะของกลุ่มตัวแปรได้ ดังนี้

ภาพที่ 2.2 ตัวแบบการวิเคราะห์กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ที่มา: Sabatier & Mazmanian, General Model of Implementation Process (1980)

3) ตัวแบบของ Edwards

ตัวแบบนี้แนะนำเสนอโดย Gorge C. Edwards (1980) เป็นตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย (Interactions between Factor Models) ที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม 4 ตัวแปร ดังนี้ (สมบัติ อารังธวิวงศ์, 2550)

1) การสื่อสารข้อความ (Communication) การตัดสินใจนโยบายและคำสั่งในการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ถ่ายทอดไปสู่บุคลากรผู้ปฏิบัติยังมีความชัดเจน (Clarity) เพียงตรง (Accuracy) และมีความคงเส้นคงวา (Consistency) เพียงใด จะยิ่งทำให้โอกาสของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

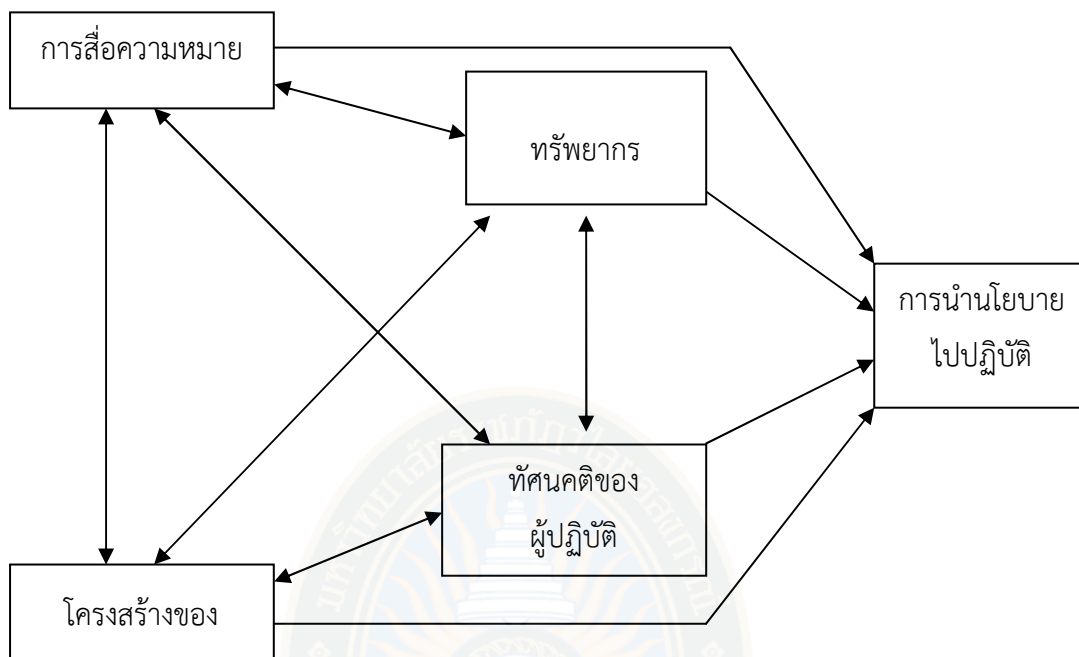
ประสบความสำเร็จสูง ความผิดพลาดในการถ่ายทอดข้อความไปสู่การปฏิบัติ คือ สาเหตุเบื้องต้นของความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติและการสื่อข้อความถึงผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

2) ทรัพยากร (Resources) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม ทรัพยากรที่สำคัญในการนำนโยบายไปปฏิบัติหมายถึงรวมถึงจำนวนบุคลากรที่พอเหมาะและมีความชำนาญเพียงพอ มีระบบสารสนเทศที่สอดคล้องและพอเพียง และได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี และการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ สถานที่ปฏิบัติงาน เครื่องมือ และงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้

3) จุดยืนหรือทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน (Disposition or Attitudes) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างยิ่ง ผู้ปฏิบัติมีโอกาสในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะการสื่อข้อความจากผู้กำหนดนโยบายมักจะไม่ชัดเจนและคงเส้นคงวา และผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่พอใจที่จะเป็นอิสระจากผู้บังคับบัญชา นโยบายอาจจะขัดแย้งกับจุดยืนหรือทัศนคติของผู้ปฏิบัติ หรือขัดแย้งกับผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ขององค์การ ดังนั้น จุดยืนหรือทัศนคติของผู้ปฏิบัติในหลายกรณีจึงเป็นอุปสรรคต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ และส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

4) โครงสร้างระบบราชการ (Bureaucratic Structure) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยการแบ่งส่วนงานขององค์การและมาตรฐานของระเบียบการปฏิบัติขององค์การอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการประสานงานในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

เอ็ดเวิร์ด (Edward) เห็นว่าปัจจัยทั้งสี่ดังกล่าว มีทั้งบทบาทในการพึ่งพาและส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยแต่ละปัจจัยอาจจะส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ และเน้นว่า นักวิเคราะห์นโยบายจะต้องเข้าใจว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการพลวัต (Dynamic Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมากมาย

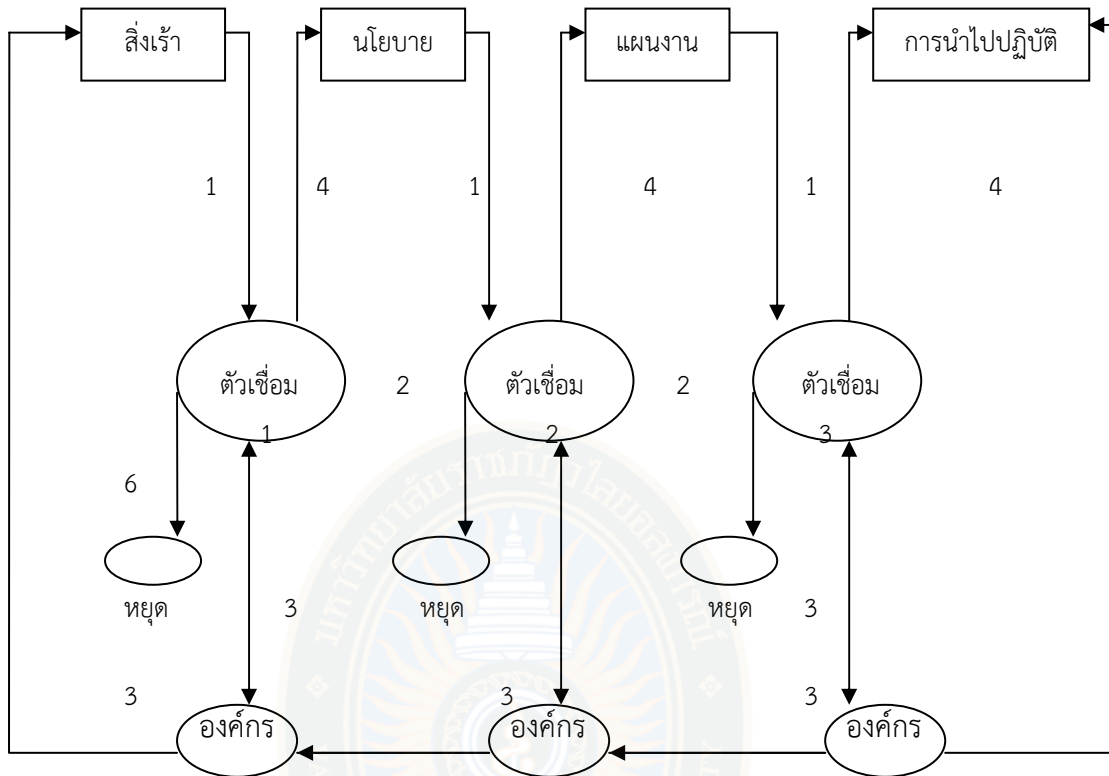

ภาพที่ 2.3 ตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย
ที่มา: Gorge C. Edwards, Dynamic Process (1980)

4) ตัวแบบของ Ernest R. Alexander

ในปี ค.ศ. 1985 Alexander (1985) ได้เสนอตัวแบบกระบวนการนโยบาย แผนงาน และการนำไปปฏิบัติ (The Policy – Program – Implementation Process – PPIP) ซึ่งเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อม โดยอธิบายว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นด้วยปัจจัยกระตุ้นที่ก่อให้เกิดปัญหา (Stimulus) การนำเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองเพื่อกำหนดนโยบาย (Policy) กำหนดรายละเอียดแผนงาน (Program) แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ (Implementation) โดยมีตัวเชื่อมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ

อเล็กซานเดอร์ (Alexander) พยายามเสนอตัวแบบในการวิเคราะห์การนำนโยบายไปปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ของการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2550) ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ปรากฏตามภาพ

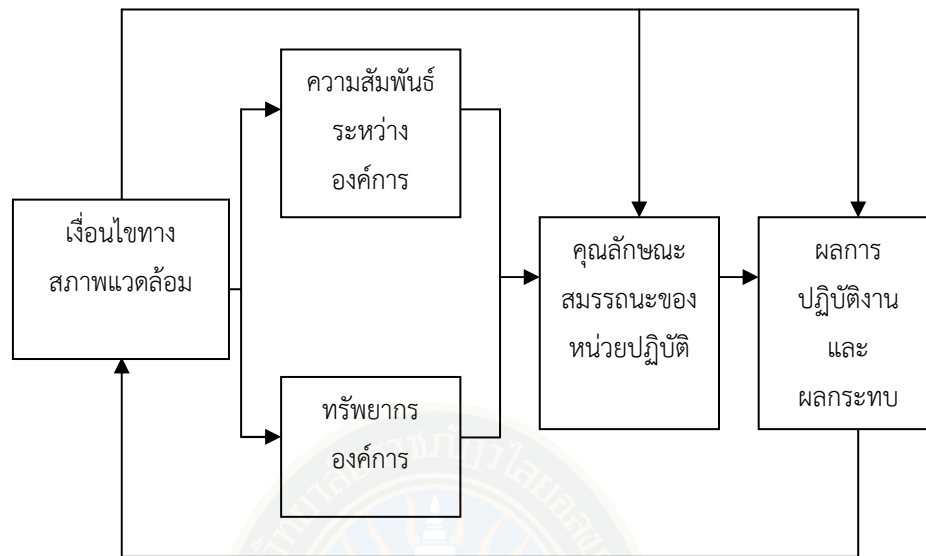

ภาพที่ 2.4 ตัวแบบกระบวนการนโยบาย แผนงาน และการนำไปปฏิบัติ

ที่มา: Alexander, The Policy – Program – Implementation Process – PPIP (1985)

5) ตัวแบบของ G. Shabbir Cheema & Dennis A. Rondinelli

เป็นตัวแบบการกระจายอำนาจ (A Model of Decentralization Program Implementation Process) ที่ G. Shabbir Cheema & Dennis A. Rondinelli (1983) พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแผนงานการกระจายอำนาจในการนำนโยบายไปปฏิบัติในเอเชีย โดยมุ่งเน้นศึกษาสมรรถนะขององค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาชนบท ตัวแบบนี้มีตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) เงื่อนไขทางสภาพแวดล้อม (2) ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร (3) ทรัพยากรองค์กร และ (4) คุณลักษณะและสมรรถนะของหน่วยปฏิบัติ โดยมีความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรต่างๆ ดังนี้ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2550) ดังภาพ

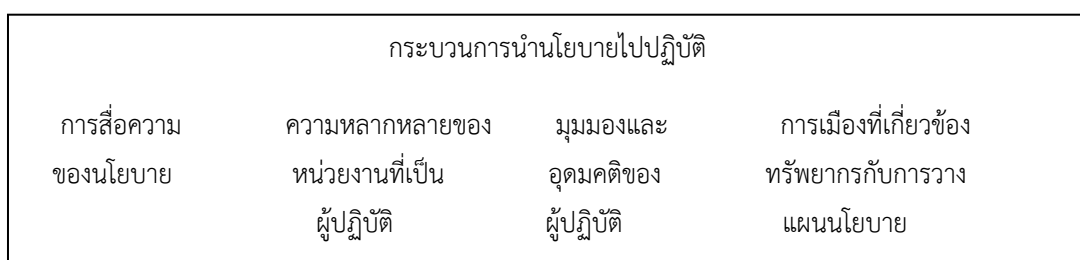

ภาพที่ 2.5 ตัวแบบการกระจายอำนาจ

ที่มา: G. Shabbir Cheema & Dennis A. Rondinell, A model of Decentralization Program Implementation Process (1983)

6) ตัวแบบของ Hambleton

แฮมเบิลตัน (Hambleton) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนนโยบายและการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ และได้เสนอแนวคิดเรื่องการวางแผนนโยบายที่ใช้ในการวิเคราะห์การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ทฤษฎี 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการวางแผนการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน (Procedural Planning Theory) ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร (Inter-Organizational Theory) และทฤษฎีวิฤกติการณ์ทางการเงิน (Theory of Fiscal Crisis) จากผลการศึกษาดังกล่าวได้เสนอปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติถึง 5 ปัจจัย ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านการสื่อความของนโยบาย (2) ปัจจัยด้านความหลากหลายของหน่วยงานที่ปฏิบัติ (3) ปัจจัยด้านมุมมองและอุดมคติของผู้ปฏิบัติ (4) ปัจจัยด้านทรัพยากร (5) ปัจจัยด้านการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนนโยบาย ดังภาพ

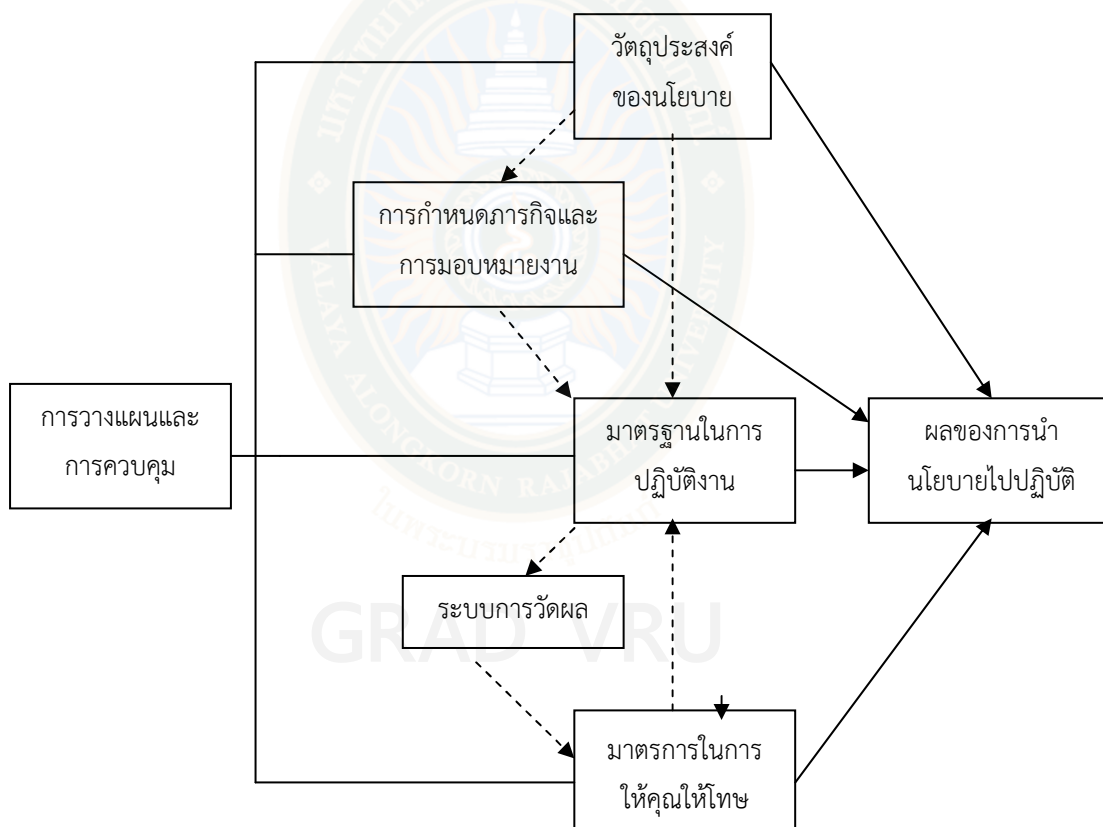
ภาพที่ 2.6 ตัวแบบปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ที่มา: Hambleton, Procedural Planning Theory (1980)

7) ตัวแบบทางทฤษฎีของ วรเดช จันทรรคร

วรเดช จันทรรคร (2527) ได้ทำการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติจากแนวคิดทฤษฎี และผลงานของนักวิชาการหลายท่านทั้งต่างประเทศและในประเทศ รวมทั้งนำประสบการณ์ที่ผ่านมามาพัฒนาเป็นแนวคิดและตัวแบบทางทฤษฎีของการนำนโยบายไปปฏิบัติ 5 ตัวแบบ ดังนี้ (วรเดช จันทรรคร, 2551)

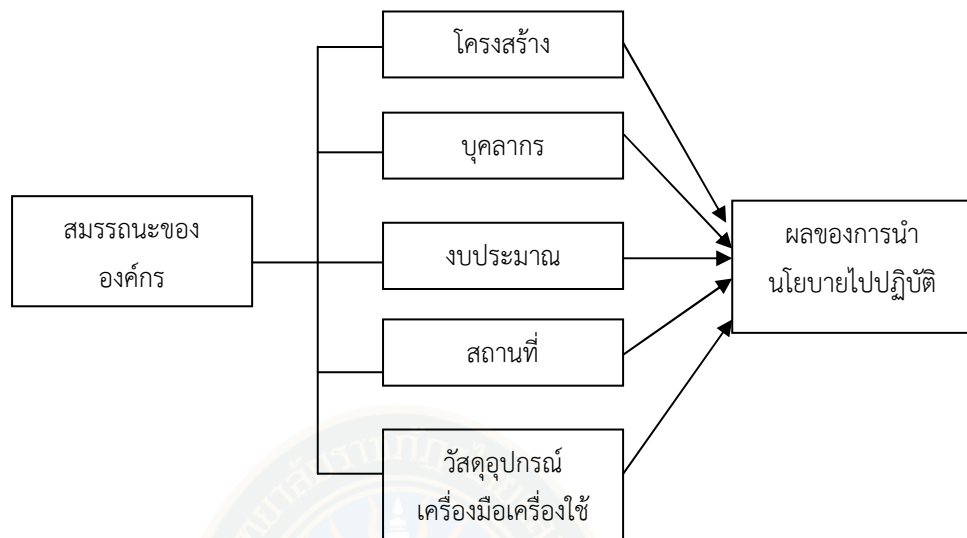
1) ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล (Rational Model) เป็นตัวแบบที่มีฐานคิดว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการกำหนดภารกิจและมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน มีระบบการวัดผล และมีมาตรการให้คืนให้โทษ ดังภาพ

ภาพที่ 2.7 ตัวแบบยึดหลักเหตุผล (Rational Model)

ที่มา: วรเดช จันทรรคร (2527)

2) ตัวแบบด้านการจัดการ (Management Model) เป็นตัวแบบที่ให้ความสนใจสมรรถนะขององค์กร เพราะเชื่อว่าความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับองค์การที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติว่ามีขีดความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความต้องการเพียงใด ซึ่งมีตัวแปร ประกอบด้วย โครงสร้าง บุคลากร งบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ ดังภาพ

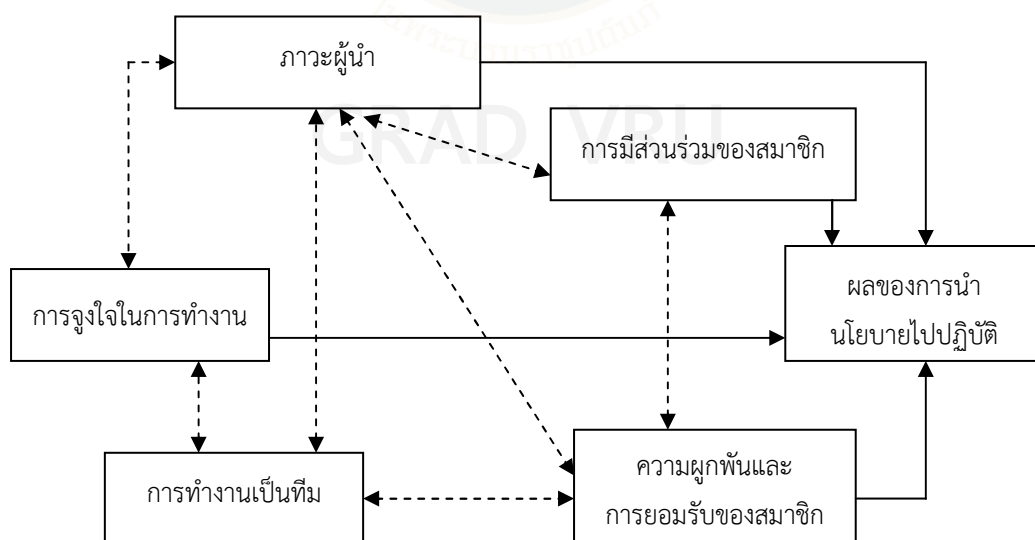

ภาพที่ 2.8 ตัวแบบด้านการจัดการ (Management Model)

ที่มา: วรเดช จันทรร (2527)

3) ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์กร (Organization Development Model)

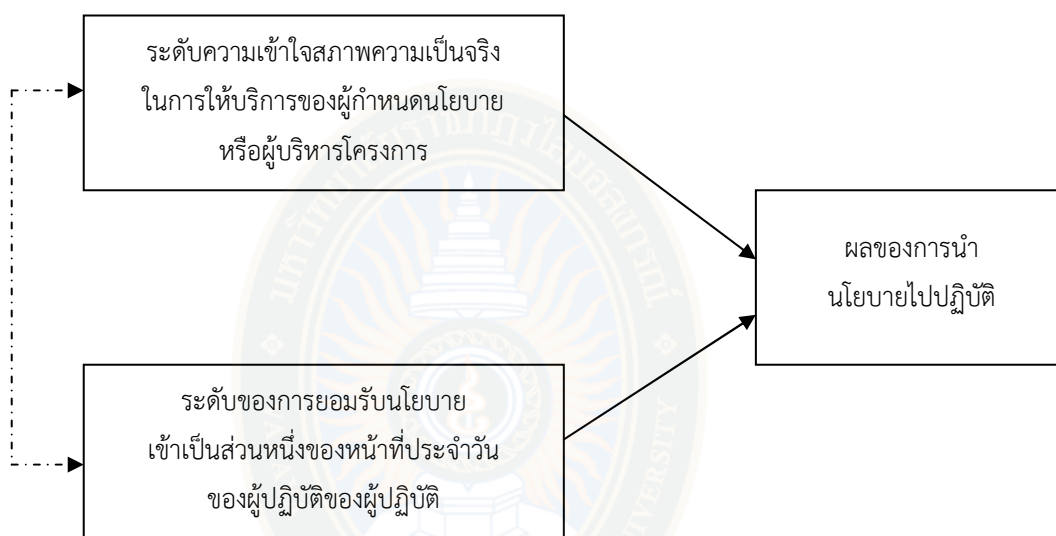
เป็นแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมในองค์กร โดยมีฐานคิดที่ว่า การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ การนำนโยบายไปปฏิบัติให้บังเกิดความสำเร็จมีตัวแปร ประกอบด้วย การจูงใจ ภาวะผู้นำ ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกในองค์กร การมีส่วนร่วม และการทำงานเป็นทีม ดังภาพ

ภาพที่ 2.9 ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์กร (Organization Development Model)

ที่มา: วรเดช จันทรร (2527)

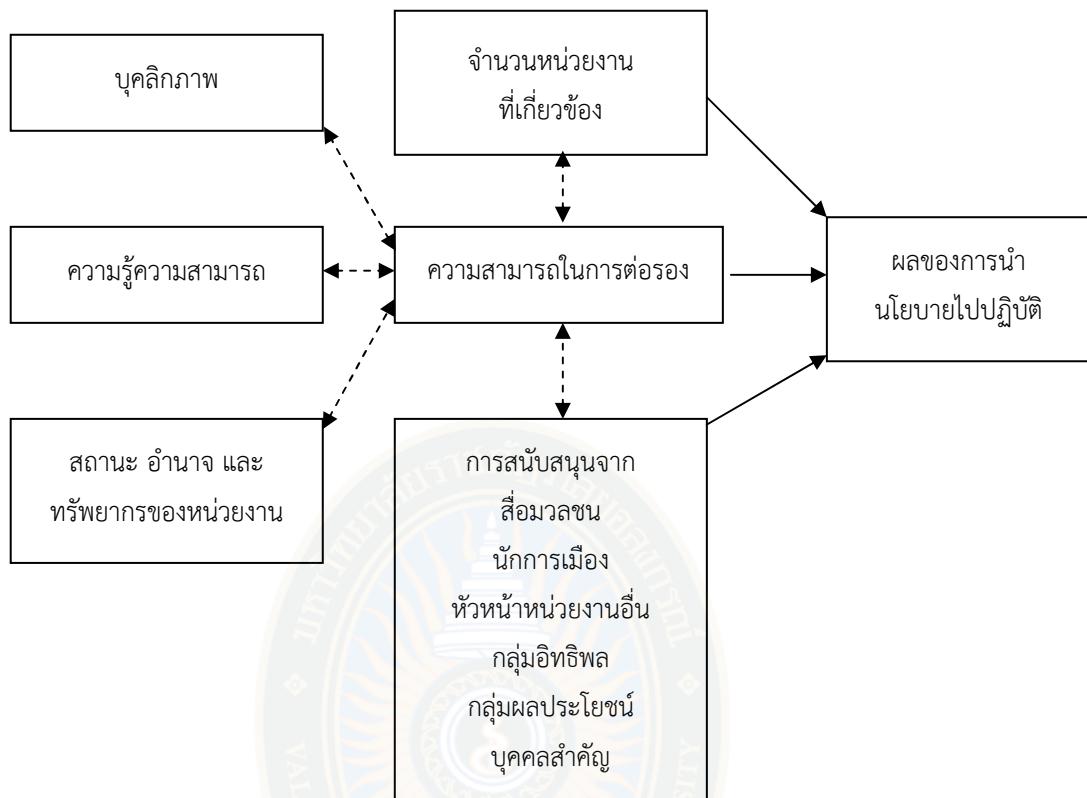
4) ตัวแบบทางด้านกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Processes Model) เป็นตัวแบบที่มีฐานคติที่ว่า อำนาจขององค์กรไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งทางรูปนัย (Formal Positions) แต่มีอยู่กระจัดกระจายในองค์กร สมาชิกขององค์กรทุกคนมีอำนาจในแง่ของการใช้วิจารณ์ญาณความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ จึงขึ้นอยู่กับระดับความเข้าใจสภาพความเป็นจริงในการให้บริการของผู้กำหนดนโยบาย และระดับของการยอมรับนโยบายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ประจำวันของผู้ปฏิบัติ ดังภาพ

ภาพที่ 2.10 ตัวแบบด้านกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Processes Model)

ที่มา: วรเดช จันทรร (2527)

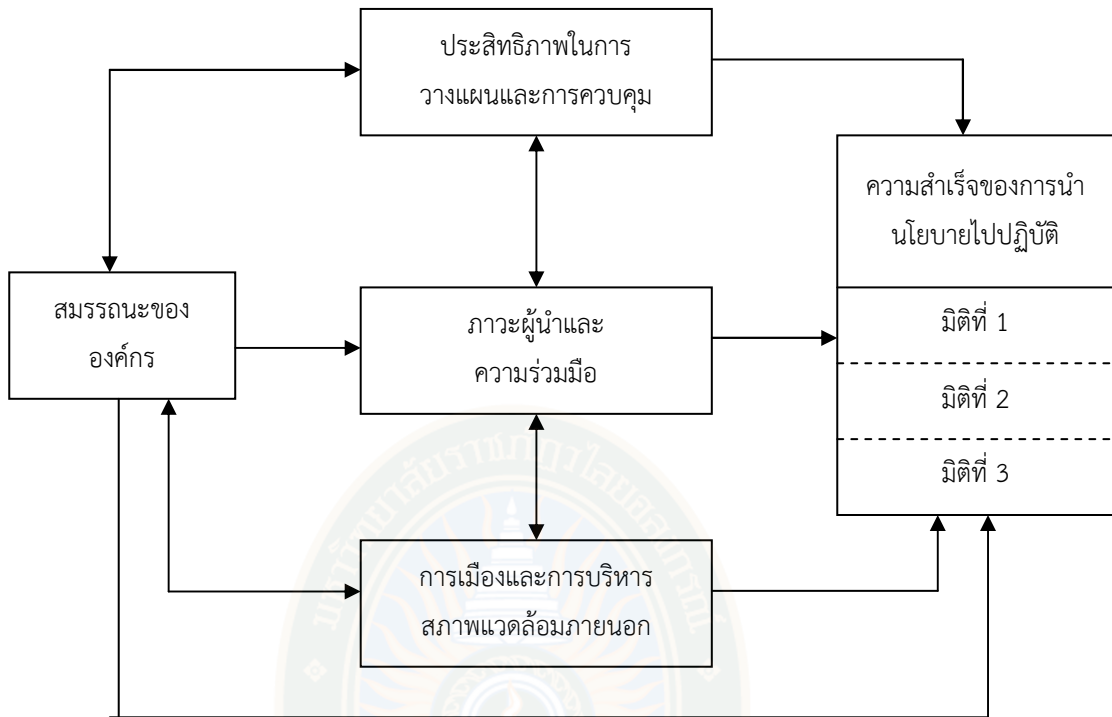
5) ตัวแบบทางการเมือง (Political Model) เป็นตัวแบบที่มีฐานคติที่ว่า ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดจากความสามารถของผู้เล่น (Players) หรือบุคคลที่เป็นตัวแทนองค์กรกลุ่ม หรือสถาบัน และความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกองค์กร การสร้างความสมานฉันท์หรือการยอมรับ (Consensus) และการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ในองค์กรและในระบบสังคมทั่วไป เพราะนโยบายคือการเมือง การนำนโยบายไปปฏิบัติให้บังเกิดผลสำเร็จมีตัวแปร ประกอบด้วยความสามารถในการเจรจาสถานะอำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่ของหน่วยงานจำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนจากนักการเมือง สื่อมวลชน หัวหน้าหน่วยงานอื่นๆ กลุ่มอิทธิพลและผลประโยชน์ และบุคคลสำคัญต่างๆ บุคลิกภาพและความรู้ความสามารถ ดังภาพ

ภาพที่ 2.11 ตัวแบบทางการเมือง (Political Model)

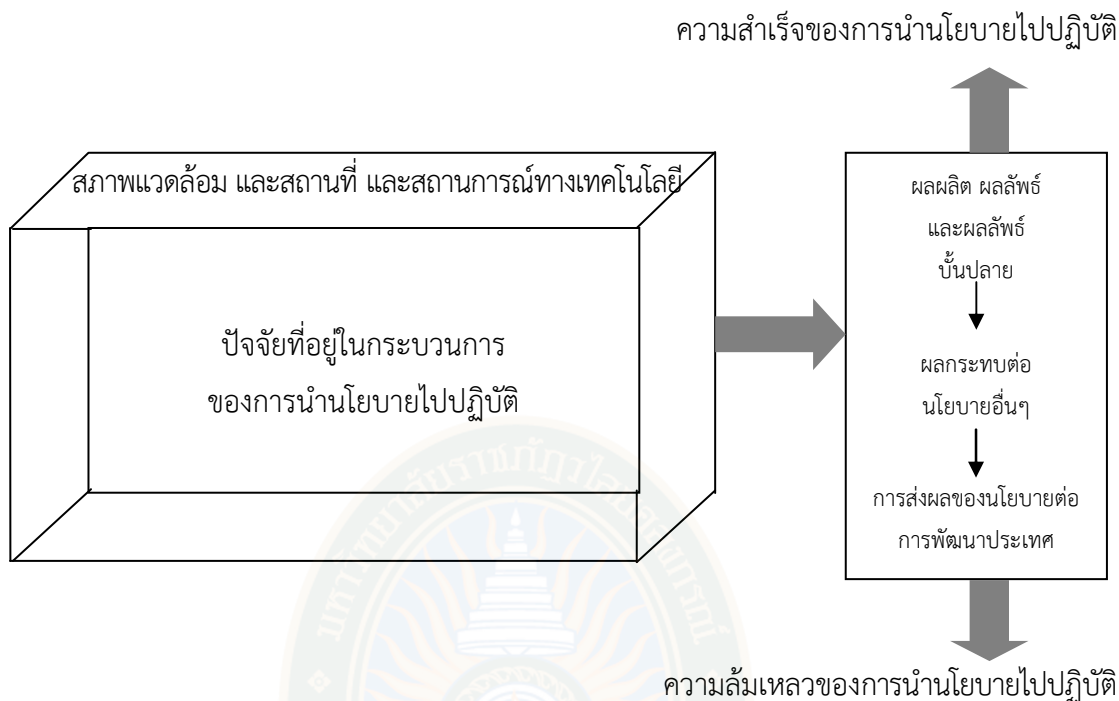
ที่มา: วรเดช จันทรศร (2527)

6) วรเดช จันทรศร (2540) ได้ทำการศึกษาและพัฒนาตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติเรียกว่า ตัวแบบเชิงบูรณาการ (Integrative Model) เป็นตัวแบบที่ผสมผสานตัวแปรสำคัญที่มาจากทั้ง 5 ตัวแบบ โดยตัวแปรตามคือ ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งพิจารณาออกเป็น 3 มิติโดยมิติที่ 1 วัดจากผลผลิต ผลลัพธ์และผลลัพธ์สุดท้ายที่เกิดขึ้น มิติที่ 2 วัดจากผลกระทบของนโยบาย และมิติที่ 3 วัดจากผลของนโยบายที่ส่งผลประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรวม ส่วนตัวแปรอิสระ ประกอบด้วยสมรรถนะขององค์การประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุมภาวะผู้นำและความร่วมมือ และการเมืองและการบริหารสภาพแวดล้อมภายนอก (วรเดช จันทรศร, 2551) ดังภาพ

ภาพที่ 2.12 ตัวแบบเชิงบูรณาการ (Integrative Model)
ที่มา: วรเดช จันทรร (2540)

7) วรเดช จันทรร (2551) ได้เสนอตัวแบบทางทฤษฎี ซึ่งได้มาจากการสังเคราะห์ผลงานของนักวิชาการโดยใช้ทฤษฎีนิรนัย (Deductive Theory) และทฤษฎีอุปนัย (Inductive Theory) แล้วบูรณาการผลของการศึกษานำมาพัฒนาเป็นตัวแบบทางทฤษฎี เรียกว่า ทฤษฎีเชิงบูรณาการของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (An Integrated Theory of Public Policy Implementation) โดยสรุปแล้วเป็นตัวแบบทางทฤษฎีที่มีโครงสร้าง และปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีลักษณะของการเชื่อมโยงกันอย่างหลวมๆ เป็นตัวแบบที่มีความยืดหยุ่น (Flexible) และมีพลวัต (Dynamic) และประกอบไปด้วยมิติ (Dimension) 3 ด้าน คือ ด้านเวลา (Times) ด้านสภาพแวดล้อม และสถานที่ (Contexts) และด้านสถานการณ์ทางเทคโนโลยี (Technological Circumstances) ดังภาพ

ภาพที่ 2.13 ทฤษฎีเชิงบูรณาการของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ
ที่มา: วรเดช จันทรศร (2551)

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

2.3.1 ความหมาย

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) มีความหมายในแต่ละหน่วยงานแตกต่างกันตามวิสัยทัศน์ นโยบาย และคุณลักษณะของหน่วยงานนั้นๆ

ในความหมายของต่างประเทศ หมายถึง การประกอบการหรือโครงการ/กิจการของคนในชุมชน โดยมุ่งประโยชน์เชิงพาณิชย์และผลทางสังคมให้กับชุมชนเป็นตัวชี้วัด แสดงความยั่งยืนของชุมชน โดยมุ่งรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและสวัสดิการภายในชุมชน สำหรับในประเทศไทย หมายถึง การประกอบกิจการโดยชุมชน นำทุนในชุมชนผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่และเทคโนโลยีผลิตสินค้าและบริการให้ชุมชนมีอาชีพและรายได้พึ่งตนเองได้ (ศรีปริญญา ฐปกระจำง, 2546)

สำหรับกรมการพัฒนาชุมชน (อ้างถึงใน ศรีปริญญา ฐปกระจำง, 2546) ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่า วิสาหกิจชุมชนนั้นไม่ใช่ธุรกิจ หากแต่วิสาหกิจชุมชน ตามความหมายของกรมการพัฒนาชุมชนให้น้ำหนักกับหลักความสามัคคีธรรมของชุมชน ผนึกกำลังหล่อหลอมความคิดเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างสรรค์การประกอบกิจการโดยชุมชนจากพื้นฐานภูมิปัญญาเดิมผสมผสานองค์ความรู้ใหม่ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาบริหารจัดการต้นทุนในชุมชนให้เกิดผลผลิตที่มีอรรถประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้ที่มั่นคง

2.3.2 ความเป็นมาของแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นนโยบายของรัฐบาล โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร โดยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 เห็นชอบให้จัดโครงสร้างส่วนราชการ ตามที่สำนักงาน ก.พ. เสนอให้กลุ่มงานพัฒนาชุมชนอยู่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจสำคัญคือ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

2.3.3 แนวคิดวิสาหกิจชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาชุมชน เพื่อความยั่งยืน โดยหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น คือ (ศรีปริญา ธูประจ่าง, 2546)

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้ บนพื้นฐานของความประหยัด และจัดการ ใช้จ่าย

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันในรูปกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้าน สวัสดิการการศึกษา และการพัฒนาสังคม

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

2.3.4 องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

กิจการของชุมชนที่นับได้ว่าเป็นวิสาหกิจชุมชน ควรมีองค์ประกอบ ดังนี้ (ศรีปริญา ธูประจ่าง, 2546)

- 1) เป็นกิจการของชุมชนที่ประกอบกิจการด้านการผลิต บริการ และอื่นๆ
- 2) ทุนในการดำเนินงาน จะใช้ทั้งทุนภายนอกและทุนของชุมชน
- 3) เป็นกิจการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4) เป็นกิจการที่เน้นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้
- 5) เป็นกิจการที่เน้นการบริหารจัดการโดยคณะบุคคลในชุมชน
- 6) เป้าหมายของกิจการเพื่อการพึ่งตนเองและเป็นการสร้างรายได้
- 7) ผลการดำเนินกิจกรรมส่งผลประโยชน์แก่ชุมชน

รูปแบบดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มี 2 รูปแบบคือ

1) วิสาหกิจที่ประกอบกิจการเดี่ยว ได้แก่ วิสาหกิจที่ประกอบกิจการเพียงหนึ่งเดียว โดยคณะผู้บริหารในชุมชนชุดเดียว และไม่สร้างเครือข่ายกับวิสาหกิจอื่นๆ โดยมีผลผลิตมากกว่าหนึ่ง ผลิตภัณฑ์หรือบริการได้

2) วิสาหกิจที่ประกอบกิจการในรูปแบบเครือข่าย ได้แก่ วิสาหกิจที่มีปฏิสัมพันธ์กับกิจการอื่นๆ โดยแต่ละวิสาหกิจต่างมีการประกอบการตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกิจการ หากแต่มีปฏิสัมพันธ์กันแบบพึ่งพา เกื้อกูล เชื่อมโยงในรูปแบบต่างๆ เช่น 1) เครือข่ายกิจกรรม เกื้อกูลกันมากขึ้น เป็นเครือข่ายกัน ทั้งที่เป็นกิจกรรมประเภทเดียวกัน และ/หรือหลายประเภท 2) เครือข่ายพื้นที่ ได้แก่ วิสาหกิจที่ดำเนินการอยู่ในระดับพื้นที่เดียวกัน เช่น ระดับหมู่บ้านหรือตำบลด้วยกันหรือต่างระดับพื้นที่กัน เช่น วิสาหกิจระดับหมู่บ้านกับตำบลมาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกัน

ระดับวิสาหกิจชุมชน

มี 3 ระดับ สอดคล้องตามทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คือ

1) วิสาหกิจชุมชนระดับพื้นฐาน ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบการเพื่อให้เกิดผลผลิต มีพอที่จะนำไปกินไปใช้อย่างพออยู่พอกิน

2) วิสาหกิจชุมชนระดับพัฒนา ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบเพื่อให้ผลผลิตมีพอกินพอใช้ เพื่อลดรายจ่ายและมีส่วนเหลือสามารถนำไปแบ่งปัน แลกเปลี่ยนหรือจำหน่ายให้เกิดรายได้เพิ่มนำไปสู่การอยู่ดีกินดีของครัวเรือนชุมชนและระหว่างชุมชน

3) วิสาหกิจชุมชนระดับก้าวหน้า ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบการมุ่งสู่การเพิ่มรายได้ ไปสู่การขยายการลงทุน งดการนำเข้าเพื่อการส่งออกของผลิตภัณฑ์ ขยายกิจการ ขณะเดียวกันก็สามารถจัดสรรผลกำไร เพื่อสวัสดิการของชุมชนหรือเพื่อกิจการสาธารณะประโยชน์ สร้างความมั่งมีศรีสุขของครัวเรือน ชุมชน ขยายไปถึงระหว่างชุมชนและนำไปสู่การเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไป

2.3.5 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน ได้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในปี พ.ศ. 2546 (ศรีปริญญา ฐประจ่าง, 2546) ดังนี้

1) การดำเนินโครงการคลินิกสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้คำแนะนำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะให้บริการทางวิชาการและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกรูปแบบ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานและแสวงหาทรัพยากรโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านข้อมูล ทุน การผลิต การตลาด และการประชาสัมพันธ์ ในลักษณะของการบูรณาการและสร้างเครือข่ายแก่ประชาชน

2) โครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด ใช้กลยุทธ์ในกระบวนการพัฒนาหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยจังหวัดพิจารณาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติครบองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กิจการของชุมชนดำเนินการโดยทุนของชุมชน และมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม ดำเนินการด้วยหลักสามัคคีธรรมเน้นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้/ประชาคมตำบล และมีเป้าหมายการพึ่งพาตนเองของชุมชนจังหวัดละ 1 แห่ง เพื่อการประชาสัมพันธ์งานวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน และติดตามประเมินผล ศึกษากระบวนการก่อเกิดและพัฒนา เพื่อผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ต้นแบบที่มีศักยภาพนำไปสู่การขยายผลต่อไป

3) การจัดตั้งศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (Outlet) เพื่อเพิ่มแหล่งจำหน่ายและกระจายสินค้าให้กับสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

4) ดำเนินการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านกฎหมายธุรกิจชุมชน เพื่อให้ผู้นำเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีความรู้ด้านกฎหมายธุรกิจชุมชนและสามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการด้านวิสาหกิจชุมชนต่อไป

5) จัดสัมมนาการจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

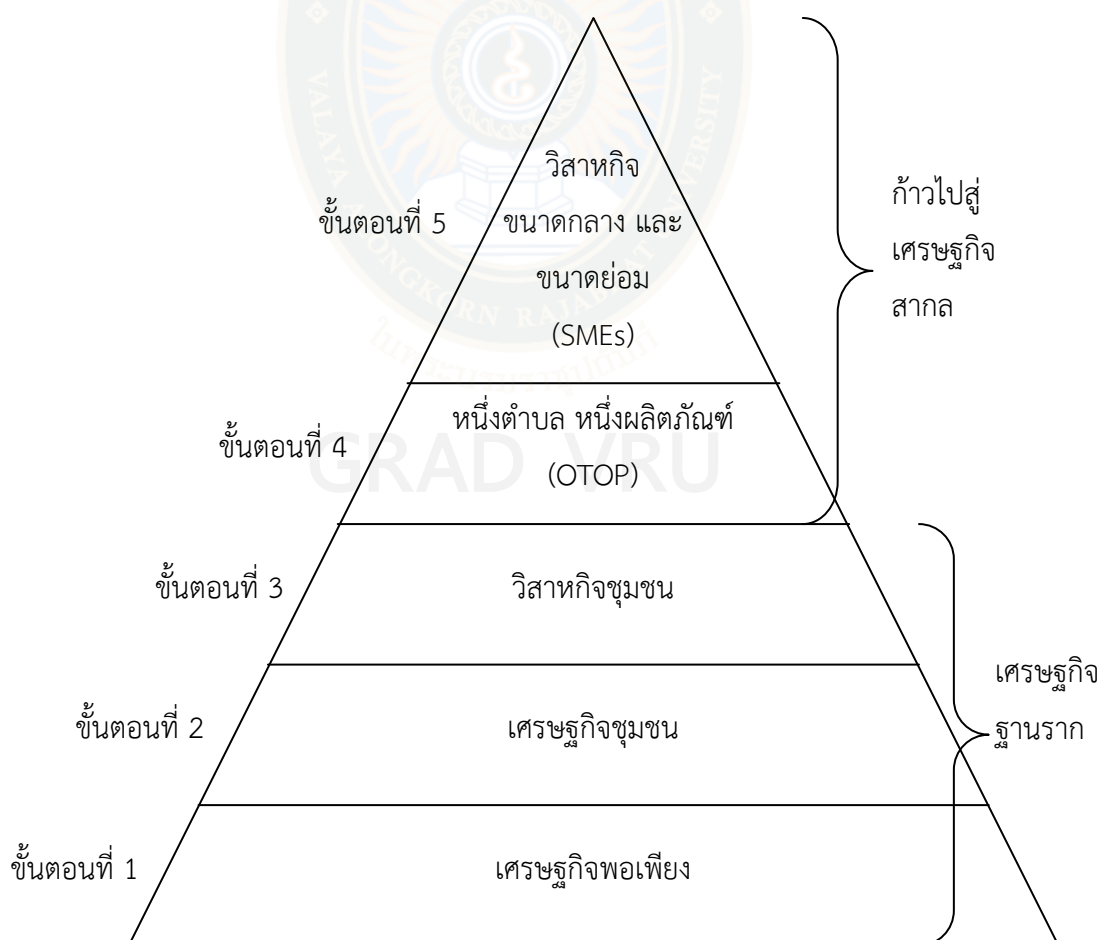
6) ฝึกอบรมพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตพัฒนาคุณภาพบรรจุภัณฑ์

7) การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น บริหารจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน

- 8) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพิ่มพูนทักษะด้านการบริหารจัดการ
- 9) ฝึกอบรมสร้างวิทยากรท้องถิ่นวิสาหกิจชุมชน ศพข. เขต 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9
- 10) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิสาหกิจชุมชน
- 11) สนับสนุนการบันทึกและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 12) การวิจัยประเมินผลการมีส่วนร่วมด้านวิสาหกิจชุมชนจึงเห็นได้ว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นงานพัฒนาชุมชน ด้วยวิสาหกิจชุมชน คือ กิจกรรมการพัฒนาชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

2.3.6 สรุปแนวคิดวิสาหกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจสากล

การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่การประชาคมเป็นหนึ่งในตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และในที่สุดจะก้าวไปถึงการเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากไปสู่เศรษฐกิจสากล (Local Link - Global Reaches) ได้ดังนี้ (ศรีปริญญา ฐปกระจำง, 2546)

ภาพที่ 2.14 ความเชื่อมโยงของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากไปสู่เศรษฐกิจสากล
ที่มา: ศรีปริญญา ฐปกระจำง (2547)

ยุทธศาสตร์มหาดไทย ปี พ.ศ. 2541-2551 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยนำผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นทะเบียนไว้แล้วในระดับตำบลมาทำการพัฒนาให้ได้มาตรฐานและจัดหาหนทางจำหน่ายเพิ่มขึ้น ได้กำหนดภารกิจและกลยุทธ์ ดังนี้

1) ภารกิจส่งเสริมการใช้และพัฒนาภูมิปัญญา มี 3 กลยุทธ์ คือ 1) ใช้ทุนภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2) พัฒนาภูมิปัญญาโดยฝึกอบรมวิทยากรท้องถิ่น ผู้นำการผลิตและ 3) วิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาและรูปแบบผลิตภัณฑ์

2) ภารกิจส่งเสริมการจัดการและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 6 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) พัฒนามาตรฐานการผลิต 2) จัดประกวดและคัดเลือกผลิตภัณฑ์ 3) สร้างช่องทางการจำหน่าย (Outlet) ระดับภาคและสถานที่ทั่วไป 4) สร้าง E-Commerce ทุกจังหวัด 5) พัฒนาระบบสารสนเทศประชาสัมพันธ์ข้อมูลสินค้าทุกจังหวัด และ 6) ใช้เครือข่ายผู้นำในงานพัฒนาชุมชนในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

2.3.7 โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambola One Product: OTOP) เป็นนโยบาย เร่งด่วนด้านหนึ่งเกิดขึ้นอย่างจริงจัง ในรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาสินค้า หรือบริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสามารถแข่งขันกับสินค้าในตลาดใหญ่ได้มากขึ้น

หากจะกล่าวไปแล้ว โครงการศิลปาชีพซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ พ.ศ. 2513 ในกิจกรรมโครงการทอผ้าไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและได้พัฒนาเป็นมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ น่าจะเป็นจุดแรกเริ่มแนวคิดนี้ แต่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่รัฐบาลไทยเคยเกิดขึ้นในระยะหนึ่ง แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร ไม่มีการจัดรูปแบบอย่างเป็นระบบ ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนจึงไม่ประสบความสำเร็จ ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นแม่แบบโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

โครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product) โดยการริเริ่มของผู้ว่าราชการจังหวัด นายโมริฮิโกะ ฮิรามัทสึ (Mr. Morihiko Hiramatsu) จังหวัดโออิตะ (Oita) เมื่อ พ.ศ. 2522 ท่านพบว่าท้องถิ่นกำลังขาดแคลนประชากรวัยหนุ่มสาว และปัญหาสาธารณสุขไม่เพียงพอ และไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลกลาง เพื่อป้องกันหนุ่มสาวละทิ้งถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น จึงเกิดโครงการดังกล่าว เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้นครักถิ่น จัดทำแผนชักจูงอุตสาหกรรมที่ใช้ความรู้และเทคโนโลยีระดับสูงเข้ามาช่วยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

หมู่บ้านแต่ละแห่งผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นที่ภาคภูมิใจ และเหมาะสมกับสภาวะภูมิประเทศ ภูมิอากาศของท้องถิ่นอย่างน้อย 1 ผลิตภัณฑ์ ไม่จำเป็นต้องเป็นสินค้า อาจนำวัฒนธรรม ท้องถิ่น เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ประเพณีวันสำคัญ มาประยุกต์เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีอยู่ มีการตั้งเป้าหมายให้กิจกรรมต้องพัฒนา จนเป็นที่ยอมรับในระดับชาติและระดับนานาชาติ โดยข้าราชการท้องถิ่นต้องร่วมมืออำนวยความสะดวก ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ ช่วยเหลือข้อมูลให้ความรู้ และทำการศึกษาวิจัย

เพื่อสนับสนุนการประกอบการของประชาชนในท้องถิ่น ใช้งบประมาณภาษีที่ส่วนกลางแบ่งกลับคืนมา หมู่บ้านโตมีศักยภาพในการผลิตผลิตภัณฑ์มากกว่า 1 ผลิตภัณฑ์ก็สามารถทำได้

โครงการนี้ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคน เพราะถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อผลสำเร็จของโครงการ มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกอบรมให้คนสามารถพัฒนาตนเอง นำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นและใช้ชีวิตผูกพันกับท้องถิ่น เน้นภาคปฏิบัติ นักศึกษามีโอกาสร่วมจัดการชุมชนเพื่อแก้ปัญหาท้องถิ่นมากขึ้น

ความสำเร็จของโครงการมาจากระบบการจัดการที่ดี ความสามารถของรัฐในการระดมพลังทุกคนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการผลิตผลิตภัณฑ์ หรือพัฒนาท้องถิ่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวผนวกกับการทำงานอย่างจริงจัง ต่อเนื่องของผู้คนในท้องถิ่น นำมาซึ่งรายได้และความภาคภูมิใจในผลงานและแผ่นดินเกิด อันเป็นแรงจูงใจให้มุ่งมั่นทำงานต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

สำหรับประเทศไทยมีผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่มีศักยภาพในการเพิ่มมูลค่าหลายชนิดมีหน่วยงานหลายหน่วยเข้ามาช่วยส่งเสริมพัฒนา ในระยะเวลา 2 ปี นโยบายนี้ได้สร้างมูลค่าผลผลิตให้กับประชาชนร่วม 20,000 บาทต่อปีและมีแนวโน้มสูงขึ้น เมื่อชนบทเป็นแหล่งที่สามารถประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี คนหนุ่มสาวก็จะไม่ทิ้งถิ่นไปทำมาหากินที่อื่น ทำให้คนในครอบครัวอยู่รวมกันอย่างอบอุ่น ขณะเดียวกันเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชนของตนเอง นโยบายนี้จึงได้รับการถ่ายทอดให้ขยายผลต่อไป (บุญนาค ติวกุล, 2546) เช่น การจัดตั้งศูนย์ออกแบบวิเคราะห์ เทคโนโลยีการผลิต ช่องทางการตลาดทั้งในและนอกประเทศ สร้างที่แสดงสินค้าไทยในเมืองใหญ่ เป็นต้น

โดยสรุป จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิสาหกิจชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมชน นำต้นทุนในชุมชน เช่น สินทรัพย์ เงินแรงงาน ทรัพยากร และภูมิปัญญา ฯลฯ มาบริหารจัดการประกอบการผลิต การบริการและอื่นๆ ด้วยองค์ความรู้ใหม่ ฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีที่เหมาะสม พัฒนาผลผลิตให้มีมาตรฐาน สร้างช่องทางการตลาด เชื่อมโยงเครือข่าย และการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนให้เป็นนิติบุคคล ทำให้ครัวเรือนมีรายได้พันเกณฑ์ จปฐ. มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การมีชุมชนที่เข้มแข็ง

2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงแนวความคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งได้แก่ 1) ความหมาย การเรียนรู้ของชุมชน 2) องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ 1) รวมคน 2) ร่วมคิด 3) ร่วมทำ 4) ร่วมสรุปบทเรียน 5) ร่วมรับผลการกระทำ

2.4.1 ความหมายของการเรียนรู้ในชุมชน

การเรียนรู้ (Learning) มีขอบข่ายกว้างกว่าการศึกษาหรือการฝึกอบรม ริชาร์ด เพตติงเจอร์ (Pettinger, 2000) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการในการก่อให้เกิดรูปแบบและพัฒนาความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ทัศนคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษา (Education) ฝึกอบรม (Training) การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และประสบการณ์ (Experience) การเรียนรู้จะก่อให้เกิดการปรับตัว การยอมรับ การมีแนวทาง การ

ปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆ อย่างไรก็ตามวิธีการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ของเวลาและขอบเขต บางคนเรียนรู้ได้เร็ว บางคนเรียนรู้ได้ช้า บางคนเรียนรู้ได้ครบถ้วน บางคนเรียนรู้ได้เฉพาะส่วน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละบุคคล ได้แก่

- 1) ความปรารถนาและแรงจูงใจ
- 2) คุณภาพ และวิธีการสอนหรือการเรียนรู้
- 3) สภาพบังคับที่จะเรียนรู้ทั้งที่เกิดจากตัวเขาเองที่ต้องการศึกษา ต้องการเพิ่มทักษะ หรือคุณภาพงาน หรือเกิดจากการบังคับของผู้อื่นหรือองค์กรที่ต้องการให้เขามีความรู้หรือทักษะหรือคุณภาพงานตามที่ต้องการ
- 4) เกิดจากแรงเสริมของตนเองที่ต้องการพัฒนาในการสร้างโอกาสในหน้าที่การงานของตนเอง
- 5) ทศนคติของแต่ละคนที่ต้องการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ต้องการเพิ่มพูนความรู้และทักษะของตนเอง

การเรียนรู้นอกจากเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแล้วยังทำให้มีความคิด แนวคิดในกรอบที่กว้างและรอบคอบมากขึ้น มีเหตุมีผลมากขึ้น ดังนั้นถ้าชุมชนได้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้คนในชุมชนมีเหตุมีผลในการเลือกแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชน ชุมชนเองก็จะมีเหตุและผลในการเลือกผู้นำของเขาได้ถูกคนเลือกคนดีในสายตาของชุมชนที่จะนำพาชุมชนของตนเองพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัวและพัฒนาชุมชน

ชุมชนต้องปรับตัวให้อยู่รอดตลอดเวลา เนื่องจากสภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศและโลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ชุมชนที่ฉลาดในการปรับตัวเองนั้นต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ดังแนวคิดของ (Peter M. Senge, 1990 อ้างถึงใน Stacey, 2000) เชื่อว่าองค์กรที่ฉลาดต้องเป็นองค์กรที่มีการมอบหมายให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิก (Commitment) และสมาชิกมีความสามารถที่จะเรียนรู้ (Capacity to Learn) โดยมีหลักการของการเรียนรู้อยู่ 5 ประการ ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) ความสามารถที่จะเรียนรู้หรือเก่งที่จะเรียนรู้ (Personal Mastery) มีความเข้าใจรูปแบบภาพหมายให้เกิดขึ้นในอนาคต (Shared Vision) ซึ่งอาจเกิดจากการตั้งสมมติฐานหรือสามัญการ (Generalization) การมีรูปแบบของการพัฒนาที่ต้องการบรรลุ (Mental Model) นั่นคือมีเป้าหมายที่ชัดเจน และเป้าหมายที่เกิดขึ้นต้องมาจากความคิดความเห็นร่วมกันของสมาชิก (Building a Shared Vision) และหลักการสุดท้ายต้องเรียนรู้ร่วมกัน (Team Learning)

การพัฒนาชุมชนต้องเริ่มด้วยกระบวนการเรียนรู้ สิ่งที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ของชุมชน คือ วิธีการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการผสมผสานกันในหลายศาสตร์ ดังที่ Peter M.S. อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้เป็นความรู้ที่กว้างกว่าการเรียนรู้ในระดับตนเองและครอบครัว การเรียนรู้ยังเป็นการเสียสละที่จะทำงานให้กับส่วนรวมเพื่อปรับปรุงเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่จะยกระดับของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้ก้าวหน้าโดยการอาสา ร่วมงาน การร่วมคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับชุมชน ความรู้ที่ควรรู้ ได้แก่ หลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย กระบวนการทาง

ประชาธิปไตย (Democratic Procedures) การทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง (Voluntary Cooperation) การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือตนเอง (Self Help) การนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ กับการพัฒนาชุมชนของตนเอง ให้สามารถอยู่รอดและ พึ่งตนเองได้ โดยการศึกษา นั้น ต้องเป็นการพัฒนาตนเองโดยการพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและให้ประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับสมรรถนะของชุมชน คือการปฏิบัติได้จริง ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ในความหมายนี้ต้องมีการปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้ริเริ่มโครงการพัฒนาของตนเองขึ้น ดำเนินโครงการด้วยตนเอง และใช้ทรัพยากรของชุมชนเพื่อบรรลุเป้าหมายในการ แก้ไขปัญหา เศรษฐกิจของตนเอง การสร้างสมรรถนะของชุมชน ให้เข้มแข็งในระยะยาวกระทำอย่างผสมผสานกับ มิติทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนประกอบด้วย

- 1) รวมคน เริ่มจากการรวบรวมคนเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง และสังคม โดยวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังเป็นการเสริมใจซึ่งกันและกันทำให้เกิดจิตสำนึกร่วม ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 2) ร่วมคิด เพื่อระดม พลังความคิด โดยผ่านการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา
- 3) ร่วมทำ เพื่อรวม พลังการจัดการ ตามแผนงานและบทบาทหน้าที่ที่กำหนด
- 4) ร่วมสรุปบทเรียนเพื่อสร้าง พลังปัญญา ทำให้เกิดการเชื่อมต่อและนำไปสู่การพัฒนา
- 5) ร่วมรับผลจากการกระทำเพื่อสร้าง โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน

จากการศึกษาของ วารุณี ชินวินิจกุล (2549) วิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียงเริ่มจากการรวมตัวของผู้นำชุมชนที่มีการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) อย่างง่าย เพื่อหาข้อสรุปที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความเห็นรวมของชุมชน และพบว่าการขับเคลื่อนใช้ผลของการค้นคว้าวิจัยจากช่วงของการริเริ่มก่อเกิดมาผลักดันให้ไปสู่การปฏิบัติ โดยใช้ภาวะผู้นำและกระบวนการกลุ่ม ส่วนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เป็นการสร้างโอกาสให้คนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หรือเป็นการยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ค้นหาและตัดสินใจกำหนดแผนหรือกิจกรรมทางเลือกใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาที่สามารถดำเนินการได้จริงและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนมุ่งเน้นการแก้ปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ พงณา เอื้องไพบูลย์ (2546) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า กระบวนการเรียนรู้ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและปฏิบัติ เพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาด้านนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมชุมชนให้ดีขึ้นและมีความสุข ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ การทบทวนความยากลำบากในชีวิต การตรวจสอบถึงสาเหตุวิกฤตของกลุ่มแกนนำชุมชน การกระตุ้นคนในชุมชนได้ตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของชุมชน การหาทางออกในการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามทางเลือก การประเมินผลย้อนกลับ การพัฒนาความ

เชื่อมั่นให้เกิดขึ้น และการบูรณาการเข้าสู่ชีวิต ผลจากการคิดและปฏิบัติของชุมชนทำให้ระบบนิเวศของชุมชนมีความสมบูรณ์ขึ้น เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นและมีความมั่นคงขึ้น มีการผลิตทางการเกษตรมากขึ้นเป็นเกษตรแบบผสมผสานโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์เนื้อหาของการเรียนรู้ครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะร่วมกันที่ทำให้ศักยภาพของชุมชนเพิ่มขึ้น ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสนทนา พบปะหารือและประชุม การสังเกตผลของกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง การเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ การเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน การเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรม

การศึกษาของ สมศรี จินะวงษ์ (2544) วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า แนวคิดการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงในอดีตและปัจจุบันมีทั้งที่เป็นจุดร่วมและจุดต่าง จุดร่วม คือ การเน้นเรื่องพออยู่พอกิน การพึ่งตนเอง การพึ่งพาซึ่งกันและกัน การมีความสุขตามอัตภาพโดยไม่เบียดเบียนตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม จุดต่างคือในสภาพปัจจุบันการผลิตเป็นไปเพื่อสนองความต้องการในการบริโภคของครัวเรือนและเพื่อการค้า การบริโภคเป็นไปทั้งเพื่อสนองความต้องการในการดำรงชีวิตและเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การแลกเปลี่ยนเป็นไปทั้งในระดับชุมชนระดับประเทศและระดับโลก การจัดสรรหรือการแบ่งปันเป็นไปทั้งในระดับชุมชนและระดับรัฐ กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ทั้งปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยสภาพแวดล้อม โดยมีลักษณะการเรียนรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่มจากแหล่งเรียนรู้ทั้งจากภายในชุมชนและ ภายนอกชุมชน วิธีการเรียนรู้ใช้ศรัทธาที่มีต่อบุคคล และใช้ความศรัทธาในตนและกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องหนุนนำการเรียนรู้ และยังพบอีกว่าแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้มีการกระจายรายได้ของคนในชุมชนดีขึ้นผ่านประเพณีและพิธีกรรม

ลักษณะทางปัญญาของคนไทย (Thai Intellectuality) การที่ประเทศไทยมีการยึดอัดหรือติดขัด ในความรู้แนวคิดทฤษฎีที่เราเรียนรู้มา จะเป็นตัวสะท้อนอย่างหนึ่งว่าลักษณะทางปัญญาของเราว่าเป็นอย่างไร การศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงสามารถมีความรู้ มีทั้งด้านนามธรรมและรูปธรรม การศึกษาเรื่องนามธรรมกฎเกณฑ์ สามารถย่นระยะเวลาการเรียนรู้โดยไม่ต้องผ่านประสบการณ์ มรดกทางวัฒนธรรมสามารถเข้าใจสังคมได้รวดเร็ว ฉะนั้นปัญหาทางความคิดนามธรรมถ้ามากก็แสดงถึงความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทยเรา วัฒนธรรมในลักษณะเชื่อฟังมาก ในครอบครัวก็เป็นอุปสรรคและปิดกั้นของการแลกเปลี่ยน และเปลี่ยนแปลงความคิดอย่างเสรี จากการศึกษาประเทศไทยมีลักษณะอนุรักษ์นิยม (Conservative) แปลว่าอยู่กับที่ ไม่คิดอะไร ไม่เปลี่ยนแปลงอะไร คงไว้เพื่อสภาพเดิมทุกอย่างที่เป็นลักษณะทางปัญญาอย่างหนึ่งซึ่งมีแนวโน้มทางอนุรักษ์นิยมสูง เช่นนี้คนไทยไม่รับการเปลี่ยนแปลง กลัวการเปลี่ยนแปลง เห็นการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะของการเสี่ยงภัย เพราะฉะนั้นอยู่กับที่ดีกว่า อีกประการหนึ่งลักษณะความรู้ของคนไทยเรามีลักษณะคับแคบ (Narrow) เป็นการหยิบยืม (Borrow) แปลว่าไม่มีองค์ความรู้เป็นของตนเอง ภูมิปัญญาของเราหยิบยืมจากต่างประเทศมา ซึ่งถ่ายทอดมาในลักษณะไม่แตะต้องข้ามสาขา เช่น เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์

ถือว่าเป็นผู้รู้ เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ ปัญญาจะจำกัดตัวเอง หรือกรอบตัวเองอยู่ในสาขานั้นๆ จึงทำให้ระบบความยากจนของชาวนาไม่สามารถหมดจากประการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยได้

สำหรับการพัฒนาที่จะเปลี่ยนแปลงอนาคตของชาวนา จะต้องสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน การนำภูมิปัญญาไทย หรือความคิดดั้งเดิมบวกกับนวัตกรรมใหม่ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ไม่ใช่รอให้คนอื่นทำก่อน เนื่องจากชาวนาส่วนใหญ่มักยึดติดกับความคิดดั้งเดิม ไม่กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเอง กลัวการล้มเหลว เพราะประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จ เมื่อพิจารณาในแง่การพอใจยอมรับความคิดใหม่ หรือ วิธีการใหม่ไปปฏิบัติตาม (Mosher, 1986 อ้างถึงใน บุญธรรม จิตตอนันต์, 2536) ได้มีการแบ่งบุคคลเป้าหมาย คือ เกษตรกร ออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) พวกรีบเร็ว ทันสมัย หรือ บางทีเรียกว่า พวกหัวก้าวหน้า เพราะว่าเป็นพวกแรกในท้องถิ่นที่พอใจยอมรับแนวคิดความคิดใหม่ไปปฏิบัติตามทันที ยอมเสี่ยงกับความเสียหายที่อาจบังเกิดขึ้น ชอบทำการทดลองเพื่อให้เกิดผลกับคนหมู่มาก 2) พวกไม่รีรอ พวกนี้ยอมรับตามพวกทันสมัยไปอย่างรวดเร็ว ไม่รีรอให้ชักช้าเสียเวลา 3) พวกขอความให้แน่ใจ พวกนี้จะเฝ้าดูผลจาก 2 พวกแรกที่กล่าวมาก่อน ต้องใช้เวลาพอสมควร แต่พอแน่ใจแล้วก็ยอมรับไปปฏิบัติโดยไม่ชักช้า 4) พวกไปที่หลัง เป็นพวกอนุรักษนิยม มีความระมัดระวังมาก จะไม่ยอมรับแนวคิดใหม่จนกว่าคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นจะยอมรับไปก่อนแล้ว 5) พวกรั้งท้าย เป็นพวกสุดท้ายในท้องถิ่นที่ยอมรับแนวคิดใหม่หลังจากผู้อื่นยอมรับไปหมดแล้ว

ตัวอย่างการจัดกระบวนการเรียนรู้ในวิถีการทำนาของชาวนา: เดชา ศิริภัทร ประธานมูลนิธิข้าวขวัญ ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินงานการพัฒนาพันธุ์ข้าวมากกว่า 10 ปี ได้เฝ้าดูปัญหาของเกษตรกรด้วยความห่วงใย การที่ชาวนาไม่ยอมเปลี่ยนวิถีการทำนา จนกระทั่งสภาพปัญหารุนแรงยิ่งขึ้น จึงได้ร่วมกับสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ทำโรงเรียนชาวนาขึ้นมา นำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวนาที่จังหวัดสุพรรณบุรี

โรงเรียนชาวนาเกิดขึ้นเมื่อต้น พ.ศ. 2547 จากการรวมตัวของชาวนา จ.สุพรรณบุรี ใน 5 พื้นที่ คือ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง ตำบลวัดดาว อำเภอบางปลาม้า ตำบลบ้านดอน อำเภออู่ทอง และ ตำบลไร่รอด อำเภอดอนเจดีย์ ปัจจุบันมีนักเรียนชาวนาประมาณ 170 คน และมีสมาชิกเครือข่ายจากทั่วประเทศประมาณ 220 คน หลักสูตรการเรียนการสอนจะมุ่งเน้นให้ชาวนาเรียนรู้วิถีการทำนาแบบไม่ใช้สารเคมี รู้จักพัฒนาและจัดการองค์ความรู้ด้านการจัดการศัตรูพืช ปรับปรุงบำรุงดิน และพัฒนาพันธุ์ข้าวด้วยตนเอง พร้อมทั้งฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ทำให้เกิดสุขภาวะที่ดี เปลี่ยนวิถีคิด ลด ละ เลิก สารเคมี

ชาวนาไม่สนใจที่จะนำระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่ส่งเสริมการทำนาข้าวโดยเรียนรู้เทคนิควิธีการต่างๆ มากมาย ที่พร้อมจะให้นำไปใช้ในการทำเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น เพราะชาวนาส่วนใหญ่ไม่ยอมเปลี่ยนวิถีคิด สิ่งสำคัญคือจะต้องทำให้ชาวนาเปลี่ยนวิถีคิดให้ได้ วิธีการแปลงเปลี่ยนทัศนคติของชาวนาและสร้างแนวคิดใหม่ในการทำนา จะอาศัยวิธีการ “ย่ำคิดย่ำทำ” เพื่อทลายความเคยชินต่อการใช้สารเคมี การย่ำคิดย่ำทำต้องอาศัยปัจจัยด้านกลุ่มคน จังหวะเวลา สถานที่ และการย่ำคิดย่ำทำในแนวความคิดเรื่องพิษภัยของการใช้สารเคมี

การชักจูงกลุ่มคนให้เข้าร่วมกิจกรรมในเวลาเดิม สถานที่เดิม และแนวคิดเดิมซ้ำๆ เป็นการสร้างความเคยชินแบบใหม่เข้าไปแทนที่ความเคยชินแบบเดิม ชาวนาจะเริ่มลดจำนวนครั้งในการใช้สารเคมีน้อยลง จนกระทั่งนำไปสู่การปฏิเสธการใช้สารเคมีอย่างสิ้นเชิง โรงเรียนชาวนาจึงมีตารางเรียนวันเวลาเดิมเป็นประจำสัปดาห์ละ 1 วัน นัดกันเรียนเป็นกลุ่มทั้งภาคทฤษฎีจากการบรรยายของเจ้าหน้าที่มูลนิธิและวิทยากรภายนอก เพื่อให้ชาวนาได้ทบทวนประสบการณ์ของตนเอง ชี้ให้เห็นภัยอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เรียนรู้และสังเกตทดลองทำเกษตรแนวธรรมชาติด้วยตนเองทุกครั้ง

2.4.2 กระบวนการเรียนรู้ใหม่: เรียนไป ทำไป

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากที่เกษตรกรเข้าโรงเรียนคือ ชาวนาเริ่มเข้าใจถึงพิษภัยจากสารเคมีและหันมาให้ความสนใจดูแลสุขภาพของตนเองมากขึ้น เมื่อเกษตรกรเกิดความตระหนักว่าการทำนาตามแนวปฏิบัติเขียวไม่ใช่คำตอบของคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น กลุ่มเกษตรกรจึงรวมตัวกันระดมความคิดทบทวนชีวิตที่ผ่านมา พลิกฟื้นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สูญหายไปให้กลับคืนมาอีกครั้ง ผลจากการวางแผนร่วมกันชาวนาส่วนใหญ่เห็นว่าน่าจะนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในการกำจัดศัตรูในข้าวทดแทนการใช้สารเคมี เพื่อให้เกิดผลที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดต้นทุนการผลิตอีกด้วย

ก่อนเข้าโรงเรียนชาวนาที่รู้สึกสิ้นหวังกับแนวทางทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน และมีอคติกับแนวคิดนี้ แต่ความรู้สึกเปลี่ยนไป เมื่อนำความรู้ที่ได้จากในโรงเรียนไปแก้ปัญหาในนาข้าวได้จริง ภูมิปัญญาของต่างชาติทำให้คนไทยขี้เกียจ เพราะเขาคิดแทนให้หมด ชาวนาเพียงแค่นำไปใช้ฉีดพ่นในแปลงนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่คงทนถาวร เพราะวงจรของวัชพืชมีอายุสั้นมาก เกิดขึ้นเร็วตายเร็ว การแก้ปัญหาด้วยการซื้อ ก็ต้องซื้อไปเรื่อยๆ เท่ากับเป็นการลงทุนที่ไม่รู้จักจบ

การกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี นักเรียนชาวนาจึงได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหการระบาดของโรคและแมลงในแปลงนา โดยไม่ใช่สารเคมีซึ่งมีวิธีปฏิบัติหลัก 4 ประการ คือ

- 1) ปลุกพืชให้สมบูรณ์แข็งแรง ใช้พันธุ์ที่ต้านทานโรคแมลง ปรับปรุงดินให้สมบูรณ์อยู่เสมอ
- 2) อนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติและไม่ใช่สารเคมีเด็ดขาด
- 3) หมั่นตรวจแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ
- 4) รู้จักตัดสินใจใช้วิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น เมื่อมีการระบาดของโรคและแมลงก็ใช้สารสมุนไพรจากพืชฉีดพ่น

หลักสูตรของโรงเรียนชาวนาจึงฝึกสอนให้ชาวนาเป็นผู้ผลิตและเป็นผู้นำไปใช้เอง การที่จะผลิตอะไรจึงต้องย้อนกลับไปดูว่าในแต่ละขั้นตอนของการผลิตข้าวเป็นอย่างไร การเรียนรู้ในระยะแรกจึงต้องทำการทบทวนปัญหาและความต้องการแก้ไข ปัญหา ผสานกับการมองดูว่าในชุมชนมีอะไรที่เป็นตัวแก้ไขให้ได้อยู่แล้วตามธรรมชาติ

กระบวนการเรียนรู้นักเรียนชาวนาจึงถูกฝึกให้เป็นนักทดลอง ต้องคิดต้องทำด้วยตนเอง เป็นการพิสูจน์ให้นักเรียนชาวนาได้ประจักษ์ด้วยตนเอง กิจกรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนจึงมีความ

หลากหลายเน้นนักเรียนชานาเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ แล้วนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียน กลับไปใช้ในทีนาคงตัวเอง

การเรียนรู้แต่ละสัปดาห์ชานาจะได้รับการเพิ่มเติมความรู้ภาคทฤษฎีจากวิทยากร และได้ลงมือปฏิบัติจริงในแปลงนาของตนเองนา การเจริญเติบโตของต้นข้าวในแต่ละช่วงอายุ ตรวจสอบโรค ที่จะเกิดกับข้าว และสำรวจแมลงในแปลงนาว่า มีแมลงชนิดใดบ้างและมีมากน้อยแค่ไหน ต้องจับ แมลงมาศึกษาสภาพแล้วเก็บข้อมูล โดยต้องสำรวจทุก 15 วัน เพื่อนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่ม ทำให้เกิดความรู้ใหม่มากมาย จากการศึกษาเรื่องแมลงทำให้พบความรู้ใหม่ว่า แท้จริงแล้วแมลง นั้นมีมากกว่า 2,000 ชนิด แต่ที่มีโทษต่อข้าวในแปลงนามีเพียงไม่กี่ชนิดที่เหลือส่วนใหญ่เป็นประโยชน์ กับชานา โดยจะเข้าไปทำลายศัตรูพืชในนาข้าว ขณะที่ลงมือปฏิบัติชานาจะต้องบันทึกข้อมูลที่ได้ จากการสังเกตความเปลี่ยนแปลงในนาของตน แล้วนำมาข้อมูลที่ได้อาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในแต่ละ สัปดาห์ เริ่มต้นด้วยการเรียนรู้เรื่องแมลง

การที่เกษตรกรได้มาเรียนร่วมกันแบบลงมือทำกันจริง ทำให้ได้ความรู้ใหม่ๆ มากขึ้น จากที่ไม่เคยรู้มาก่อน ทั้งที่ความรู้นี้อยู่รอบตัว ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเกิดปัญหาหอยเชอร์รี่ในนาข้าว เมื่อ การซื้อสารเคมีมากำจัดหอยเชอร์รี่ ซึ่งมีราคาแพงมาก โรงเรียนจะให้รู้จักการสังเกตปรากฏการณ์ทาง ธรรมชาติและคิดหาวิธีการแก้ปัญหา จนพบว่าการกำจัดหอยเชอร์รี่นั้นจะใช้หลักธรรมชาติที่ว่า พวกเดียวกันเมื่อตายแล้วจะไม่ชอบกัน จึงทำการทดลองนำหอยเชอร์รี่ที่ตายแล้วมาตากแดดให้แห้ง พอให้มีกลิ่นเหม็นๆ แล้วนำมาบดละเอียดผสมกับน้ำปล่อยเข้านาข้าว ผลปรากฏว่าหอยเชอร์รี่จะไม่มา ขึ้นในนาข้าวอีก

หลังจากทำนาได้ระยะหนึ่งต้นข้าวจะเจริญเติบโต ระยะนี้จะมีแมลงที่เป็นศัตรูพืชมา ครอบงวน ชานาจึงได้เรียนรู้เทคนิควิธีการใหม่ๆ ในการผลิตน้ำยากำจัดแมลงศัตรูพืชเอง แทนการใช้ สารเคมีฉีดพ่น โดยนำเอาเศษใบไม้ ผลไม้ ชากพืช ชากสัตว์ และสมุนไพรพื้นบ้านมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ เช่น การนำไพร ข่า ยาสูบ สะเดา กากน้ำตาล คุณ และเปลือกมะกรูด นำมาหมักรวมกัน 3 เดือน นำมาฉีดพ่นในนาข้าว 7-10 วันต่อครั้ง หรือปล่อยไปกับน้ำเข้าในนาเพื่อป้องกันหนอน

2.4.3 การร่วมกันจัดการความรู้

แต่เดิมาหากจะมีเกษตรกรคนใดลุกขึ้นมาทำเกษตรแนวธรรมชาตินี้จะถูกหาว่าเป็น “บ้า” ไม่มีใครคบด้วย มูลนิธิฯ จึงจับจุดนี้มาแก้ไขปัญหาคงเห็นว่าการเรียนรู้เป็นกลุ่มจะมีพลัง มากกว่าเมื่อประกอบกับสภาพปัญหาที่เกษตรกรแต่ละคนประสบนั้นร้ายแรง ทำให้ทุกคนต้องการ เปลี่ยนแปลงชีวิต เมื่อมีการชักชวนมาเข้าโรงเรียนชานา จึงมาเรียนอย่างล้นหลาม ทำให้นักเรียนไม่ รู้สึกโดดเดี่ยว ไม่ใช่พวกเขาแยกแยกจากกลุ่ม ชานาจะมาแก้ปัญหาาร่วมกัน การไปโรงเรียนจึงมี ประโยชน์และมีผลต่อการใช้ในชีวิต อีกทั้งยังช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชนอีกด้วย

กระบวนการสำคัญในการจัดการความรู้สู่นักเรียนชานาจะอาศัยกระบวนการ กลุ่มให้นักเรียนชานาได้คิดร่วมกัน ฝึกร่วมกัน และคอยช่วยเหลือกัน กิจกรรมกลุ่มจะช่วยเสริมสร้าง ทักษะในการเรียน กระบวนการกลุ่มจะมีบทบาทหลอมความคิด สมาชิกกลุ่มจะร่วมกันระดมสมอง เพื่อเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสม โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 3 เวที คือ เวทีชาวบ้าน เวที วิชาการ (เชิงปฏิบัติการ) เวทีอื่นๆ

เวทีชาวบ้าน จะช่วยให้เกิดการอภิปราย การวิเคราะห์ประเด็นและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น นำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด มุมมองจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลจะ ช่วยแสดงความคิดความอ่าน หากมีใครที่มีความคิดอย่างเข้าใจผิดและคิดคลาดเคลื่อนไป กระบวน กลุ่มจะช่วยดึงกันให้เข้ามาสู่สิ่งที่พึงปรารถนา กลุ่มจะช่วยตรวจสอบกันเอง อันเป็นผลดีต่อการก้าว เติบโตของทุกคนร่วมกันในกลุ่ม

เวทีวิชาการ (เชิงปฏิบัติการ) เจ้าหน้าที่โครงการจะทำหน้าที่ เป็นผู้ประสานและ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงความรู้จากตำรา จากภายนอกมาสู่นักเรียน โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ ถูกต้อง สอนเทคนิควิธีการ เพื่อจะให้นักเรียนชวอนานำไปปฏิบัติ แทบทุกครั้งเจ้าหน้าที่โครงการจะมี การบ้านให้นักเรียนชวอนากลับไปทำ จากโจทย์ที่พบในการดำเนินชีวิตประจำวันของการทำนาแล้วให้ นำมาส่งในครั้งต่อไป

นอกจากนี้ยังมีเวทีอื่นๆ ที่จะสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนชวอนา ได้แก่ การไป ศึกษาดูงานที่แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ นอกชุมชน การเข้าร่วมการประชุมและสัมมนาในเวทีต่างๆ ทั่วไป ที่จะจัดโดยองค์กรและหน่วยงานทั้งของภาครัฐบาลและเอกชน จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จาก แหล่งการเรียนรู้อันหลากหลาย นักเรียนชวอนาคือศูนย์กลางของการเรียนรู้ ข้อมูลหลายอย่างจาก หลายแหล่งจะไหลเข้ามาสู่นักเรียนชวอนา ในขณะที่นักเรียนชวอนาเองก็พร้อมและสมัครใจรับข้อมูล ไม่เฉพาะเพียงแต่การรับรู้ข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่ยังนำไปใช้และพัฒนาความรู้ความสามารถของ ตนเองไป จนสามารถสร้างความรู้ขึ้นมาใช้ในการแก้ปัญหาได้เอง หลังจากกลุ่มเกษตรกรเล็กทำนาใช้ สารพิษมาไ้ระยะหนึ่ง เจ้าหน้าที่ได้ขอความร่วมมือกับสาธารณสุขจังหวัดส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจ เลือดให้แก่ชวอนา พบว่า สิ่งที่เกิดขึ้นคือชวอนามีสุขภาพดีขึ้น

เมื่อชวอนาเกิดการร่วมกลุ่มทบทวนวิถีชีวิตการทำนา ผลพลอยได้ที่ตามมาคือการ ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง กับประเพณีวัฒนธรรมในการทำนากลับมามีชีวิตอีกครั้ง เช่น การ ลงแขกเกี่ยวข้าว การทำขวัญข้าว หรือการไหว้พระแม่โพสพ เป็นต้น

รอยยิ้ม เสียงหัวเราะของนักเรียนโรงเรียนชวอนาระหว่างที่อยู่ในห้องเรียน เป็น บรรยากาศที่แตกต่างไปจากห้องเรียนอื่นๆ ที่ต้องนั่งเคร่งเครียดอยู่กับการเรียน แต่สิ่งสำคัญที่สุดของ โรงเรียนแห่งนี้คือ การที่เกษตรกรส่งผ่านความรู้ภูมิปัญญาและวิถีคิดการทำนาเกษตรพอเพียงที่ เหมาะสมกับสภาพของชุมชน ครอบครัว ซึ่งเป็นการจัดการความรู้ที่เป็นไปอย่างเรียบง่าย และสอดคล้องกับวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่น สามารถเชื่อมโยงความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้ใหม่อันจะ นำไปสู่การทำเกษตรกรรมยั่งยืนต่อไป

2.4.4 หลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนชวอนา

หลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนชวอนาประกอบด้วย 3 หลักสูตร แต่ละ หลักสูตรจะใช้เวลาทั้งสิ้น 18 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง เนื้อหาของหลักสูตรมีดังนี้

1) ระดับประถมศึกษา - หลักสูตรการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธี หลักสูตรนี้จะเรียนรู้ เรื่องพืชสมุนไพรที่ใช้ในการกำจัดศัตรูพืช และระบบนิเวศในแปลงนา

2) ระดับมัธยมศึกษา - หลักสูตรการปรับปรุงบำรุงดินโดยไม่ใช้สารเคมี นักเรียน ชวอนาจะได้เรียนรู้โครงสร้างของดิน และวิธีการปรับปรุงดินโดยวิธีธรรมชาติ

3) ระดับอุดมศึกษา - หลักสูตรการพัฒนาพันธุ์ข้าวใหม่เหมาะสมกับระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เนื่องจากระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่ไม่ใช้สารเคมีจะไม่เหมาะสมกับพันธุ์ข้าวเหล่านั้น แต่เหมาะสมกับพันธุ์ข้าวพื้นเมือง เช่น พันธุ์หอมมะลิ นางมล สังข์หยด ฯลฯ ดังนั้นการพัฒนาพันธุ์ข้าวขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับระบบเกษตรกรรมยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็น

วารุณี ชินวินิจกุล (2549) วิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียงเริ่มจากการรวมตัวของผู้นำชุมชนที่มีการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) อย่างง่าย เพื่อหาข้อสรุปที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความเห็นรวมของชุมชน และพบว่า การขับเคลื่อนใช้ผลของการค้นคว้าวิจัยจากช่วงของการริเริ่มก่อเกิดมาผลักดันให้ไปสู่การปฏิบัติ โดยใช้ภาวะผู้นำและกระบวนการกลุ่ม ส่วนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เป็นการสร้างโอกาสให้คนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หรือเป็นการยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ค้นหาและตัดสินใจกำหนดแผนหรือกิจกรรมทางเลือกใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาที่สามารถดำเนินการได้จริงและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนมุ่งเน้นการแก้ปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง

ในส่วนของผู้วิจัยสรุปว่ากระบวนการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาศักยภาพของชาวนาในการคิดการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาซึ่งสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้หลายวิธี ได้แก่ การสนทนา พบปะหารือ และประชุม การให้ทดลองปฏิบัติจริง การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง การเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ การเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน การเรียนรู้จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆ ตลอดจนการเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ให้เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จะทำให้ชาวนามีความรู้จริง สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง การผลิตมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การเป็นชาวนามีอาชีพ เป็นคนเก่งสามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันตนเอง และมีความสุขในวิถีสังคมพอเพียง

2.5 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากประชาธิปไตยแบบตัวแทน เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการที่คนปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ ได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อยในห้องเรียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม (วันชัย วัฒนศัพท์, 2553) แต่อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จำเป็นจะต้องมีขั้นตอนเสียก่อน โดยคนจะเข้าร่วมในกิจกรรมทุกอย่าง อย่างน้อยต้องมีพื้นฐานความคิดในเรื่องของการมีส่วนร่วมอยู่ภายในใจ ไม่น่าก็น้อย ทั้งนี้ หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วมจะรวมถึงการให้ความสำคัญต่อมนุษย์ไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยี และควรคิดว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันมาตั้งแต่เกิด มีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่งมีความสามารถพัฒนาชีวิต ให้ดีได้ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการเทคโนโลยี

อย่างเหมาะสม (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2546) ดังนั้น ก่อนอื่นจะรับรู้ถึงเนื้อหาสาระ จะขอกล่าวถึงความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” เป็นปฐมบท เพื่อเป็นการปูพื้นฐานในการทำความเข้าใจในลำดับหัวข้ออื่นๆ ต่อไป

2.5.1 ความหมายการมีส่วนร่วม

สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่มีความรู้ ความสามารถ และทำวิจัย แต่งตำรา เกี่ยวกับเรื่องนี้มานาน ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียด ดังนี้

อาร์นสไตล์ (Arnstien, 1969) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลย ย่อมไม่ได้ผลการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

เบิร์กเลย์ (Berkley, 1975) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้

วิลเลียม เออร์วิน (William Erwin, 1976) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1981) การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

ยูเอ็น (United Nations, 1981) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ ด้วยความเต็มใจ

พุตตี (Putti, 1987) การมีส่วนร่วม หมายถึง พื้นฐานของกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้าง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ

นิคม ผัดแสน (2540) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ให้ประชาชนได้คิดค้นแนวทางขึ้นเอง เป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ คิดค้นปัญหา และการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ เช่น แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ

อุทัย บุญประเสริฐ (2542) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจกรรมใดๆ ให้ความช่วยเหลือและมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน

พีระ พรนวม (2544) การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหาความต้องการร่วมกัน ในการตัดสินใจร่วมกัน วางแผนดำเนินงานหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ดำเนินการหรือปฏิบัติงานร่วมกัน ตลอดจนรับรู้ผลดี เสียจนเกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน

สมยศ นาวิการ (2545) การมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการของการให้ผู้ได้บังคับบัญชา ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ (Participative Management) เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของบุคคล PM ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาของการบริหาร

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสระภาพ เสมอภาค มีใช้เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น

จิราภรณ์ ศรีคำ (2547) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลที่มีความสนใจหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องเดียวกันเข้ามาร่วมกัน เพื่อปฏิบัติภารกิจ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน การรับทราบผลการดำเนินงาน การติดตามประเมินผล หรือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตกลงกันได้

จินตนา สุจจันท์ (2549) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกเข้ามาร่วมวางแผน ปฏิบัติและประเมินงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมในกิจกรรมทุกประการตามกำลังความสามารถของสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกัน นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานในกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สัญญา เคนาภูมิ (2551) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามโครงการ ร่วมติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องมาจากความสมัครใจ พึงพอใจ และได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากชุมชนโดยส่วนรวมร่วมกัน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล

โดยสรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกัน การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันเป็นไปอย่างมีอิสระภาพ เสมอภาคนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานเพื่อพัฒนาหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของแต่ละคนในการแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใส และให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.5.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

เมื่อก้าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว จะต้องนึกถึงกระบวนการที่จะให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เพราะอย่างน้อยที่สุดประชาชนจะต้องได้รับรู้ขั้นตอนการดำเนินการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอย่างขั้นตอนการตัดสินใจ ขั้นตอนการดำเนินงาน และขั้นตอนในการประเมินผลงาน เพื่อให้รับรู้ถึงความเป็นไปในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ซึ่งมี

ผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีนักวิชาการที่ได้ทำการวิจัย ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมตามประเด็นสำคัญต่างๆ เช่น

ถวิลวดี บุรีกุล (2543) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่นำมาประมวลเป็นระดับไว้ได้อย่างน่าสนใจ โดยถวิลวดี ได้ทำวิจัยเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และได้ข้อสรุปถึงกระบวนการมีส่วนร่วม ควรจะมีลำดับขั้นประกอบไปด้วย การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือการวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตามโดยประชาชน โดยเป็นการเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และเมื่อสื่อสารกันเข้าใจตรงกันแล้ว จึงเป็นการร่วมทำ และในที่สุดเป็นการร่วมติดตามควบคุม ซึ่งนับเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด

อภิญา กังสนารักษ์ (2544) ได้นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์วิธีการแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

ประพันธ์ สร้อยเพชร (2547) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงน่าจะประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การค้นหาปัญหา และสาเหตุ 2) การวางแผนดำเนินกิจกรรม 3) การลงทุนและการปฏิบัติงาน 4) การติดตามและประเมินผล ในขณะเดียวกัน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2548) ได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีความลึกซึ้งไปอีก ได้แก่ 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น 3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ ส่วนอคิน รพีพัฒน์ (2547) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข 2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา 3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน 4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

งานวิจัยของทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550) ได้ทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้ใช้หลักการที่อิงไปในแนวทางของนโยบาย และได้พบว่า แท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่คล้ายกับการกำหนดนโยบาย เพราะท้ายที่สุดของการกำหนดนโยบาย คือ การตัดสินใจและการตัดสินใจนี้เอง จึงเป็นเหตุเบื้องต้นของการกำหนดนโยบาย และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นเสมือนหนึ่งเป็นการขัดเกลานโยบายให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของประชาชน ตามแนวคิดของ ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์แล้ว กระบวนการ

การมีส่วนร่วมน่าจะเริ่มจาก 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการประเมินผล ในขณะที่ เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้กล่าวถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่มีความสอดคล้องกับ ทรวงุฒิ เรื่องวาทศิลป์ แต่ได้เพิ่มบางประเด็นที่เห็นว่า ยังมีข้อบกพร่องและอาจจะเสริมประเด็นดังกล่าวให้มีความชัดเจนขึ้น โดยเริ่มจาก 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุ และความต้องการ 2) มีส่วนร่วมในการวางแผน 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 4) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 5) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล 6) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดของ ทรวงุฒิ เรื่องวาทศิลป์ และเมตต์ เมตต์การุณจิต ยังคงมีลักษณะในเชิงแคบ หากแต่ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (อ้างถึงใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547) ได้ให้ความเห็นในกระบวนการมีส่วนร่วมที่ลึก หรือเป็นการต่อเติมประเด็นสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมมากกว่า ซึ่งยูวัฒน์ วุฒิเมธีนี้ ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมไปในทางของการพัฒนาชุมชน โดยการบูรณาการแนวทางที่เป็นนโยบายเข้ากับการพัฒนา จึงสะท้อนแนวคิดในเชิงสังคมมากกว่า ตามแนวคิดของเขาแล้ว กระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องเริ่มจาก 1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร 2) การมีส่วนร่วมในการคิด 3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 4) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล 6) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ สอดคล้องกับแนวคิดของ วรณศิลป์ พิรพันธุ์ (2553) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนของประชาชนประกอบไปด้วย 1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร 2) การให้ความเห็น 3) การประชุมรับฟังความเห็น 4) การร่วมตัดสินใจ 5) การทำงานร่วมกัน

จากแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ทรรศนะไว้ในเบื้องต้น ที่กล่าวมา มีความหลากหลายในประเด็นมากพอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม หากนำมาประมวลให้เป็นลักษณะที่เป็นระบบตามแนวคิดของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980) จะเห็นว่า มีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญ โดยเขาได้มีการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลัก และได้จำแนก รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวก

และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

โดยสรุป กระบวนการมีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งให้ความสนใจถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในประเด็น การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุ และความต้องการ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

2.5.3 ประเภทการมีส่วนร่วม

เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่นๆ (2545) สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกลดอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

3) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จักร พิสุทธิ (2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จินตนา สุจจันท์ (2549) ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการ เริ่มตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางนโยบายและแผนงาน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และร่วมประเมินผลโครงการ

2) การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (No Genuine Participation) เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิกหรือการร่วมเสียสละแรงงาน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างถึงใน สิริพัฒน์ ลากิจิตร, 2550) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้

1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (Inclusive Organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่างๆ

2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสามารถจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหาร แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

2.5.4 ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้น จะพิจารณาได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่าจะสนใจศึกษาในประเด็นบ้าง ประเด็นที่น่าสนใจในงานวิจัยครั้งนี้ คือ การเน้นลักษณะการมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกิดจากกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในประโยชน์สาธารณะ การเข้าร่วมในการตัดสินใจ การวางแผน และร่วมตรวจสอบในลักษณะองค์กรชุมชน ฯลฯ และการเน้นการศึกษาในลักษณะของการบริหารที่เกิดจากการดำเนินงานในทางนโยบายและในทางปฏิบัติการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับ

ชุมชน ดังมีนักวิชาการได้ให้ความเห็น เช่น Ornstein (อ้างถึงใน ชูชาติ พวงสมจิตต์, 2540) เห็นว่าการมีส่วนร่วมจะมีลักษณะมากน้อยเพียงใด ให้พิจารณาว่าผู้นำเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการใช้อำนาจและมีบทบาทในการควบคุมได้เท่าใด ซึ่งเป็นข้อบ่งบอกถึงภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตยว่า มีสูงหรือต่ำ โดย Ornstein ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมเทียม หรือไม่มีส่วนร่วม 2) การมีส่วนร่วมพอเป็นพิธีหรือร่วมเพียงบางส่วน 3) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ มีอำนาจและบทบาทมาก สอดคล้องกับ แนวคิดของ Campbell & Ramseyer (อ้างถึงใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะที่ไม่มีส่วนร่วมเลย 2) ลักษณะที่มีส่วนร่วมน้อย 3) ลักษณะที่มีส่วนร่วมปานกลาง 4) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมาก 5) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมากที่สุด

ฮันติงตัน และเนลสัน (Huntington & Nelson, 1975) เห็นว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะพิจารณาจาก กิจกรรม และการบริหาร ซึ่งจะต้องมีการศึกษาควบคู่กันไป ในระดับกิจกรรมนั้น จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนในด้านการบริหารนั้น จะเป็นลักษณะของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่จะเปิดทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกถึงเข้าร่วมในกิจกรรม โดย Huntington & Nelson ได้มีหลักในการพิจารณาถึงลักษณะการมีส่วนร่วมดังมีรายละเอียด ดังนี้

1) กิจกรรม ลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทนี้ให้ดูจากกิจกรรมที่เข้าร่วม เช่น ด้านการเมือง อาจพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การประท้วง กรณีที่รัฐมีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน เป็นต้น ว่า สามารถกระทำได้เพียงใด

2) ระดับการบริหาร โครงสร้างขององค์กรหนึ่งจะต้องมีสายการบังคับบัญชา ดังนั้น การมีส่วนร่วมจะพิจารณาได้จาก

- ในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความเสมอกันในตำแหน่ง ดังนั้น การมีส่วนร่วมในแนวราบจึงเป็นไปได้ไปอย่างหลวมๆ ไม่จริงจัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีสถานะหรือตำแหน่งเท่ากัน

- ในแนวตั้ง เป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา เช่น มีหัวหน้าลูกน้อง มีฝ่าย แผนกต่างๆ ลดหลั่นกันไป เป็นต้น การทำงานจึงมีการตรวจสอบตามลำดับชั้น การแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือผู้อื่นจะได้รับการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

- การมีส่วนร่วมทั้งแนวราบและแนวตั้งนั้น ในบางครั้งจะต้องทำงานร่วมกัน ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในแผนกอื่น จึงต้องแสดงบทบาทตาสถานภาพของแนวราบและแนวตั้ง

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ใน เอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และส่วยของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

โดยสรุป ลักษณะการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในระดับกิจกรรม ได้แก่ การรับรู้ข่าวสาร การปรึกษาหารือ การประชุมรับฟังความคิดเห็น การประชาพิจารณ์ การลงประชามติ และการมีส่วนร่วมในระดับการบริหาร ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การใช้กลไกทางกฎหมาย ในประเด็นการมีส่วนร่วมในระดับการบริหารนี้ ยังจะต้องพิจารณาจาก ในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่าย จะมีความเสมอกันในตำแหน่ง และ ในแนวตั้งเป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา

2.5.5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

คอฟแมน (Koufman, 1949) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในขณะที่ ประยูร ศรีประสารณ์ (2542) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัย

ส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล และมีความสอดคล้องกับ สุธี วรประดิษฐ์ (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน และได้นำเสนอปัจจัยที่มีส่วนในการผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยได้สรุป แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ 3) การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร แต่ไม่สอดคล้องกับ Leeder (อ้างถึงใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของตน มีคุณค่าสอดคล้องกับกับผลประโยชน์ของตน มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้มาหรือหวังเอาไว้ และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อตนเองได้มีประสบการณ์ที่เป็นอดีตต่อเรื่องนั้นๆ มาแล้ว และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี ขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะอำนวยความสะดวกรวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทำโดยการบีบบังคับหาได้ไม่ นอกจากนี้บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้นยั่วยุและจูงใจให้เกิดขึ้น

ในขณะที่เดียวกัน ก็มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่งที่ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่เน้นที่ปัจจัยส่วนบุคคล องค์กรและชุมชน ซึ่งจะเป็ปัจจัยที่เหมาะสมกับการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ เช่น สิริพัฒน์ ลากิจิตร (2550) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน องค์กรการบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้ข้อสรุปประเด็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ การเป็นหน้าที่ของประชาชน อาสาสมัคร ด้วยใจ มีความรู้ความสามารถ กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน มีทักษะและประสบการณ์ เป็นประโยชน์กับตัวเองและชุมชน 2) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกลงให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่างๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยด้านองค์กร ได้แก่ อบต. ดำเนินงานเป็นไปตามกฎระเบียบ เอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประชาพิจารณ์ประชาคมหมู่บ้าน สอดคล้องกับเนตรรุ่ง อยู่เจริญ (2553) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครจากการทำวิจัยครั้งนี้ เนตรรุ่ง อยู่เจริญ ได้พบตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านองค์กร ได้แก่ บรรยากาศองค์กร และการติดต่อสื่อสาร 2) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา

โดยสรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ 2) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกลงให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่างๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม

ร่วม 3) ปัจจัยด้านองค์การ ได้แก่ บรรยากาศองค์กร การติดต่อสื่อสาร กฎระเบียบ การเอาใจใส่ กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประสิทธิภาพประชาคม 4) ปัจจัยด้านทัศนคติ ได้แก่ เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน

2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในชุมชน

การครอบงำการมีอิทธิพลทางอำนาจของกลุ่มคนในประเทศที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” ต่อผู้คนใน “ประเทศที่กำลังพัฒนา” หลังจากการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 การมีส่วนร่วมได้ถูกริเริ่มและถ่ายทอดในกระบวนการพัฒนาอย่างมีแผนโดยถูกแทรกอยู่ในนโยบายความช่วยเหลือทางการพัฒนาของประเทศตะวันตกและในการวางแผนการพัฒนาของกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาในช่วงทศวรรษแห่งการพัฒนา (1950-1960) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมถูกใช้เป็น “การปฏิบัติการ” ในกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยเน้นให้คนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในกระบวนการพัฒนาเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตัวเอง

การมีส่วนร่วม ถูกใช้สร้างเป็นแนวคิดและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะ (Skill) และสนับสนุนเชิงกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา รวมทั้งสร้างความรับผิดชอบในการสนับสนุนต่อการร่วมปฏิบัติในงานโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ การพัฒนาชุมชนในระยะปี 1960 ยังเป็นการวางฐานองค์กรชุมชนโดยมุ่งเน้นให้องค์กรเป็นผู้สนับสนุนให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร และมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจนความรู้ความเข้าใจการมีส่วนร่วมและความสามัคคีพร้อมใจในหมู่สมาชิกของชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน คือการที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) ในการพัฒนา โดยแสดงศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวของชุมชนเอง การฉีกกำลังเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดความร่วมมือว่าการระดมพลังของประชาชน ให้เกิดความร่วมมือร่วมใจระหว่างประชาชนด้วยกัน และรวมทั้งการปฏิบัติการให้ประชาชนเกิดความร่วมมือร่วมใจกับหน่วยงานของรัฐ หรือตัวแทนอย่างเต็มที่

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เป็นการพัฒนาที่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา (Partnership in Development) อันเป็นกระแสแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและอยู่ในแผน ฉบับที่ 8 โดยความคิดพื้นฐานที่สำคัญคือ ประชาชนในชุมชนควรเป็นผู้ระบุปัญหา ความต้องการ ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีผลทำให้มีการเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา อีกทั้งเพิ่มความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของท้องถิ่นของตนเอง และการพัฒนาชนบทหากมองในภาพกว้างๆ ภาคการพัฒนาต่างๆ ที่มาประกอบเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาชนบทที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรง นั้นยังประกอบด้วยภาคต่างๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชนและชุมชน ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ และภาคอื่นๆ เช่น

นักวิชาการ สื่อมวลชน ซึ่งภาคต่างๆ ต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน โดยทุกส่วนประกอบจะต้องมีส่วนร่วมกัน เพื่อทำการพัฒนาประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้

อคิน ระพีพัฒน์ และจารุภรณ์ เกาละทัต (2531) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ไม่ใช่มีการกำหนดเอาไว้แล้ว หรือเพียงแค่ให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้น

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากร ในปัจจัยที่มีในสังคมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง

เพียงเดือน ขำสีเมฆ (2542) ได้ให้สาระของ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา แก้ไข และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับคำชี้แนะที่ดี

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความหมายสำคัญที่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหาและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้เหมาะสมกับแต่ละเรื่องพร้อมกับวิธีการ กระบวนการและขั้นตอนที่เหมาะสม

2.6.1 อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

1) อุปสรรคด้านการเมือง เกิดจากการไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การปกครอง การบริหาร และเศรษฐกิจ ตกอยู่ในกำมือของทหาร นายทุนและข้าราชการ

2) อุปสรรคด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการขาดความสามารถในการพึ่งตนเองอำนาจการต่อรองมีน้อย กระบวนการผลิต และปัจจัยการผลิตอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม

3) อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ชวนายากจนตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ การแบ่งแยก เชื้อชาติ ภาษา เพศและอายุ การครอบงำของผู้นำและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

องค์ประกอบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 1) เริ่มต้นจากจุดที่เขาเป็นอยู่จริง 2) ศึกษาว่าเขาสามารถช่วยตนเองได้ 3) ยอมรับว่าเขาสามารถช่วยตนเองได้ 4) ความต้องการที่แท้จริงของเขา 5) เข้าใจบทบาทของคนช่วยเหลือกับคนที่ถูกช่วยเหลือ 6) ใช้สถาบันที่มีอยู่ในชุมชน

ปรัชญาของการพัฒนางานของชุมชนซึ่งได้แก่ 1) ความหมาย 2) องค์ประกอบของการพัฒนางานของชุมชน

พัฒนางาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นโดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างจิตสำนึก ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน เรียนรู้ และตระหนัก โดยเข้าใจถึงความแตกต่าง

เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย คือ มีความทะเยอทะยาน อยากร่วมอย่างมีขอบเขต โดยที่จะต้องไม่มีความรู้สึก แลกแยก ให้สามารถพึ่งตนเองได้ จนถึงจุดสูงสุดคือ การมีจิตสำนึกร่วม เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม การปฏิบัติในพื้นที่ 6 ขั้นตอน (คนไทยทำได้แค่ขั้นที่ 4)

ขั้นที่ 1 ตระหนัก (รับรู้, เห็นความสำคัญ, ไม่วิตกกังวล, หาทางแก้ไข) สะท้อนออกมา ในรูปของปัญหาและความต้องการ

ขั้นที่ 2 ความอยากได้ด้วยวิธีการที่ดีที่สุด

ขั้นที่ 3 ไม่ทำให้เกิดความแปลกแยก/การเคารพในศักดิ์ศรี การทำให้เขาเห็นว่าเป็นส่วนสำคัญ

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วม (1. แท้จริง: พร้อมให้คนตัดสินใจ 2. ต่อเนื่อง: ยังไม่พร้อมให้คนตัดสินใจ) ของประชาชน ซึ่งทำให้ได้เรียนรู้ ได้ความรู้สึกเป็นเจ้าของและไม่โทษผู้อื่น

ขั้นที่ 5 การพึ่งตนเองที่บุคคล/กลุ่ม พยายามที่จะพัฒนาและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง

ขั้นที่ 6 สังคมที่ผู้คนคำนึงถึงส่วนรวมกัน

การสร้างความพร้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องมีความพร้อมในการ จัดตั้งหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ได้ดังนี้

1) สร้างจิตสำนึกร่วมกันของประชาชน ในการร่วมบริหารจัดการ โดยประชาชนและเพื่อประชาชนของชุมชน

2) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ทราบนโยบาย กลไก แนวทางการบริหาร การจัดการชุมชน

3) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการ และบริหารจัดการ เริ่มจากร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำวิสัยทัศน์

จากการศึกษาของอิน ทราณี การ์ตัน (2546) วิจัยเรื่องการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชุมชนบริเวณลุ่มน้ำปู้ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่าชุมชนบริเวณลุ่ม แม่น้ำปู้ยังเป็นชนบทที่มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นหลักในการดำรงชีวิตประจำวันและสอดคล้องกับการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติในการร่วมมือกันรักษาแหล่งอาหารของชุมชนเป็นอย่างดี การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนมี 4 รูปแบบ คือ การประชุมประจำเดือน หรือการประชุมเพื่อจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน การประชุมของหน่วยงาน การ ไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่เพื่อเพิ่มประสบการณ์ของสังคมการเรียนรู้ และการร่วมกิจกรรมในพิธีกรรม ต่างๆ ในชุมชน ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด คือ พฤติกรรมของผู้นำและเครือข่าย เป็น การควบคุมภายใน หน่วยงาน ภายนอกที่เป็นแนวร่วมสนับสนุนกิจกรรมมีส่วนผลักดันด้วยเช่นกัน เงื่อนไขในการสนับสนุนการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติมีทั้งเงื่อนไขภายในที่เป็นเรื่องของวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี สภาพ ความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ รวมทั้งผู้นำและเครือข่าย ส่วนเงื่อนไขภายนอกได้แก่การพัฒนา และการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชีวิต คนในชุมชนของภาครัฐ ธุรกิจเอกชน และพ่อค้าคนกลาง กระบวนการและรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นคือการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน

ประสบการณ์ด้วยกันจากการปฏิบัติ และการทำกิจกรรมในกรอบของกระบวนการมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอน ที่จะทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชุมชนได้เป็นอย่างดี คือ การมีส่วนร่วม การปฏิบัติ และการให้การศึกษาในรูปแบบ P-A-T (การมีส่วนร่วม; Participation - การนำไปปฏิบัติ; Action - การโอนความรู้; Transaction)

กิตติศักดิ์ ศิริมงคล (2546) วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านตามนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่า การดำรงตำแหน่ง ระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และการได้รับข้อมูลข่าวสารข้อมูลเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจังหวัดอ่างทอง

โดยสรุปการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ มองถึงอนาคตที่บุคคล กลุ่มคน องค์กร คาดหวังให้เกิด โดยการกำหนดหรือตั้งเป้าหมายเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งอาศัยประสบการณ์และข้อมูลในปัจจุบันและวิสัยทัศน์มีทั้งในระดับมหัพภาคและจุลภาค การสร้างความเข้มแข็งในชุมชนต้องสร้างผู้นำที่มีศักยภาพโดยใช้การศึกษาดูงาน การอบรม และการปฏิบัติจริง การพัฒนาองค์กร ชุมชน และพัฒนางาน โดยยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความสามัคคี ความเอื้ออาทรร่วมกัน โดยการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน จะเห็นได้ว่าชุมชนตัวอย่างที่สามารถสร้างความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้จริงๆ จะต้องพัฒนาที่ตัวผู้นำก่อน ผู้นำจะต้องเสียสละเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีจิตสาธารณะที่แท้จริง ซึ่งสังคมปัจจุบัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ใครทำได้ดีไม่อยากบอกคนอื่น หรือไม่อยากให้คนอื่นได้ดีกว่าตน แข่งขันกันเพื่อให้ได้เงินโดยไม่สนใจคนอื่น จุดเริ่มอยู่ที่ตัวผู้นำโดยรัฐมีส่วนสนับสนุนให้ทุกคนมีส่วนร่วม ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้รู้ถึง ประโยชน์ สวัสดิการชุมชนที่จะได้รับ และจะต้องย้ำว่าเป้าหมาย ความสำเร็จ คือ พลังที่ทุกคนมีอยู่ ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ จะทำให้สิ่งต่างๆ ประสบความสำเร็จได้โดยง่าย

วิสัยทัศน์ คือ ความสามารถของบุคคลในการมองที่มีความแตกต่างระหว่างปัจจุบันกับอนาคตในทางสร้างสรรค์ และสามารถที่จะปฏิบัติกิจกรรมเพื่อพัฒนาสิ่งที่อยู่ในปัจจุบันไปสู่อนาคตที่ต้องการได้

การุณ เลี้ยวศรีสุข (2538) วิสัยทัศน์ คือ สภาพการณ์ที่บุคคลมุ่งมั่นในการให้เกิดการรับรู้ เป้าประสงค์ที่ต้องการ หรืออาจจะเป็นการบรรยายเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่พึงจะมีขึ้นในอนาคต หรือเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับสภาพการณ์ในอนาคตที่พึงประสงค์เป็นอันที่รับรู้ได้ทุกคนในองค์กรนั้นๆ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539) วิสัยทัศน์ คือ จินตนาการ การกำหนดเป้าหมาย การริเริ่ม การวางแผน การลงมือกระทำ ตลอดจนการฝ่าฟันอุปสรรคโดยยึดมั่นในเป้าหมายความสำคัญ ของวิสัยทัศน์ ในสภาวะปัจจุบันของสังคม การดำเนินการทางธุรกิจ ระบบการบริหาร และการแข่งขันกันพัฒนาองค์กรหรือชุมชนและการดำเนินงานด้านต่างๆ สิ่งจำเป็นคือการที่ผู้นำขององค์กรหรือชุมชนจำเป็นจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล หากดำเนินการในกิจการใดๆ ล้มเหลว จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สามารถที่จะอยู่ได้ในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ผู้นำขององค์กรนั้นๆ บุคคลในชุมชนจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และมีแนวทางในการปฏิบัติได้จริง ผู้ปฏิบัติจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างวิสัยทัศน์กับผู้นำชุมชนด้วย อันเป็นการระดมความคิดเห็นและปัญหาขององค์กร การแก้ไขและเสริมสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้กับชุมชน ถือได้ว่าเป็นการสร้างวิสัยทัศน์

ควิกเลย์ (Quigley, 1993) อธิบายว่า วิสัยทัศน์ของบุคคล ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการที่สำคัญคือ ค่านิยมร่วมในองค์กร ภารกิจและเป้าหมาย โดยแต่ละองค์ประกอบมีความหมายในตัวเอง องค์ประกอบด้านค่านิยมร่วมองค์การถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้ก่อเกิดวิสัยทัศน์ ส่วน ภารกิจ และเป้าหมายเป็นองค์ประกอบที่ทำให้วิสัยทัศน์มีความสมบูรณ์มากขึ้น

แมนเนสส์ (Mannasse, 1986) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์ ว่าประกอบด้วย 4 ประการ คือ

- 1) วิสัยทัศน์ขององค์กร (Organization Vision) ได้กล่าวว่าเกี่ยวกับภาพที่กว้างและสมบูรณ์ของระบบองค์กรในปัจจุบันซึ่งมีอยู่ในสภาพแวดล้อมเป็นการมองในภาพรวมทั้งองค์กรและสภาพแวดล้อม
- 2) วิสัยทัศน์อนาคต (Future Vision) คือการสร้างภาพของระบบองค์กรภายใต้สภาพแวดล้อม จุดหนึ่งหรือเวลาหนึ่งในอนาคตซึ่งจะชี้ว่าองค์กรในอนาคตจะเป็นอย่างไร
- 3) วิสัยทัศน์ส่วนบุคคล (Personal Vision) จะเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ของการพัฒนาองค์กร การกำหนดตำแหน่งของบุคคล และการพัฒนาบุคคล เป็นการเชื่อมระหว่างผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร อันเป็นความสามารถที่จะประสาน ชี้แจงการเคลื่อนย้าย และทรัพยากรต่างๆ
- 4) วิสัยทัศน์กลยุทธ์ (Strategic Vision) เป็นวิสัยทัศน์ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติ เป็นการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นอยู่กับความจริงในปัจจุบันกับอนาคต เป็นวิถีทางเฉพาะเหมาะสมกับองค์กรและผู้นำหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือยุทธศาสตร์การบริหารการเปลี่ยนแปลง

จะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า การเข้าใจ เข้าถึง ร่วมพัฒนาคนและท้องถิ่นให้สู่เป้าหมายของการพัฒนา จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนเพื่อให้สามารถที่จะอยู่ได้ในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้นำชุมชนและองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และมีแนวทางในการปฏิบัติได้จริง องค์ประกอบของวิสัยทัศน์ในการกำหนดหรือการสร้างวิสัยทัศน์ในชุมชน เป็นสิ่งที่จำเป็นสำคัญก็คือ การกำหนดวิธีการ ถ้าชุมชนไม่กำหนดวิธีการขึ้นก็ไม่สามารถมีแนวทางการปฏิบัติไปสู่วิสัยทัศน์ของการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์นั้นๆ การมีเพียงข้อคิดเห็นหรือมุมมองในอนาคตอย่างเดียว แต่ขาดแนวทางปฏิบัติจริงย่อมไม่ใช่วิสัยทัศน์ที่ดี วิสัยทัศน์ที่ดีควรจะต้องประกอบด้วยลักษณะบางอย่างที่เป็นพื้นฐานของการวิสัยทัศน์ให้สมบูรณ์ (สุทธิ ชัดตียะ, 2547)

สวางค์ วงศ์วรรณโชติ (2550) วิจัยเรื่อง บทบาทของนักพัฒนาชุมชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติงาน กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและอ่างทอง พบว่า บทบาทของนักพัฒนาชุมชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางและปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติงานของนักพัฒนาชุมชน ได้แก่ การรับรู้ปัญหาของชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับเงื่อนไขพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ไพศาล เนาวะวาทอง (2551) วิจัยเรื่อง การจัดการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: หมู่บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนบ้านคำปลาหลาย ซึ่งจากในอดีตชุมชนได้รับผลกระทบและประสบปัญหาความยากจน รวมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศก็ไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขา ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกและทำการเกษตรเป็นดินภูเขา ชาวบ้านจึงทำไร่ ทำนา และทำการเกษตรแบบดั้งเดิม คือ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีรายได้ครั้งเดียวใน 1 ปี จากการทำนาและปลูก

มันสำปะหลังป้อนเป็นวัตถุดิบสู่โรงงาน ทำให้ได้ผลผลิตน้อยและราคาตกต่ำ ก่อให้เกิดปัญหาความยากจน เป็นหนี้สิน และเกิดผลเสียต่อดิน จากผลดังกล่าวทำให้ผู้นำชุมชนเกิดความคิดในการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเริ่มมีการพัฒนาเป็นลำดับขึ้นมาเรื่อยๆ โดยยึดตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลจากการดำเนินตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ทำให้ปัจจุบันชุมชนบ้านคำปลาหลายกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ (2543) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่าปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน เป็นปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนในฐานระบบเสียดุลยภาพ โครงการการศึกษาชุมชนได้ถูกนำมาใช้เป็นวิถีทางในการแก้ปัญหา ในการสร้างเสริมบูรณาการในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการเป้าหมายของชุมชนคือการแก้ปัญหาชุมชนโดยมีจุดมุ่งหมายให้สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับประโยชน์จากโครงการ ส่วนรูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มี 2 รูปแบบคือรูปแบบอิงชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรูปแบบอิงสถาบันซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม และพบว่ารูปแบบที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มเหมาะสมสำหรับชุมชน เนื่องจากเน้นแนวคิดการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากร ตลอดจนภูมิปัญญาภายในชุมชน ส่วนรูปแบบที่หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ประสบปัญหาเกินขอบเขตความสามารถของชุมชน การแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นปกรองค์รัฐ หรือองค์กรระหว่างประเทศ หรือโครงการพระราชดำริ ทั้งสองรูปแบบมีเป้าหมายที่จะสร้างการมีส่วนร่วม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชน

สรุปได้ว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ มองถึงอนาคตที่บุคคล กลุ่มคน องค์กร คาดหวังให้เกิด โดยการกำหนดหรือตั้งเป้าหมายเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งอาศัยประสบการณ์และข้อมูลในปัจจุบันและวิสัยทัศน์มีทั้งในระดับมหัพภาคและจุลภาค การสร้างความเข้มแข็งในชุมชนต้องสร้างผู้นำที่มีศักยภาพโดยใช้การศึกษาดูงาน การอบรม และการปฏิบัติจริง การพัฒนากลุ่มองค์กร ชุมชน และพัฒนางาน โดยยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความสามัคคี ความเอื้ออาทรร่วมกัน โดยการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน จะเห็นได้ว่าชุมชนตัวอย่างที่สามารถสร้างความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้จริงๆ จะต้องพัฒนาที่ตัวผู้นำก่อน ผู้นำจะต้องเสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีจิตสาธารณะที่แท้จริง ซึ่งสังคมปัจจุบัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ใครทำได้ดีไม่อยากบอกคนอื่น หรือไม่อยากให้คนอื่นได้ดีกว่าตน แข่งขันกันเพื่อให้ได้เงินโดยไม่สนใจคนอื่น จุดเริ่มอยู่ที่ตัวผู้นำโดยรัฐมีส่วนสนับสนุนให้ทุกคนมีส่วนร่วม ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้รู้ถึงประโยชน์สวัสดิการชุมชนที่จะได้รับ และจะต้องย้ำว่าเป้าหมาย ความสำเร็จ คือ พลังที่ทุกคนมีอยู่ ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ จะทำให้สิ่งต่างๆ ประสบความสำเร็จได้โดยง่าย ดังกรณีตัวอย่างของชุมชนไม้เรียง

สรุปในส่วนของผู้วิจัย การมีส่วนร่วมหมายถึง การเน้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของตนเองในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ในการแก้ปัญหา การพัฒนา โดยฝึกคนให้คิดและสร้างจิตสำนึกในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการให้ความร่วมมือทุกครั้ง ถือเป็นหน้าที่ไม่ต้องให้ใครไปเกณฑ์มาเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งนำไปสู่วิถีพอเพียงและการพึ่งตนเองเป็นหลัก แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชาวนาไทย การรวมกลุ่มชาวนา เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างเป็น

ระบบและมีมาตรฐานเดียวกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ คนที่ทำได้ดีก็ไม่อยากบอกคนอื่นเพราะเห็นเป็นคู่แข่งในการทำนา จึงปกปิด ไม่ยอมบอกความจริงซึ่งกันและกัน การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมให้เข้าถึงการปฏิบัติที่ได้ผลจริง ร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหา จะสามารถขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนา สร้างคุณภาพชาวนาให้เป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีความภาคภูมิใจ มีขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพทำนา และมีศักยภาพในการแข่งขันกับระบบการค้าเสรีในภูมิภาคอาเซียน

2.7 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

2.7.1 ความหมายของการบริหารและการจัดการ

คำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) มีที่มาในเชิงพัฒนาการขององค์ความรู้ที่แตกต่างกัน แต่ปัจจุบันได้มีการกำหนดองค์ความรู้ทั้งสองด้านมาผสมผสาน และประยุกต์เข้ากับองค์กรสมัยใหม่ จึงทำให้ทั้งสองคำนี้มีความหมายเช่นเดียวกัน และสามารถใช้แทนกันได้ เพียงแต่ความนิยมคุ้นเคยหรือความนึกคิดเชิงภาษาที่แตกต่างกันไปบ้างเท่านั้น กล่าวคือ มีนัย (Sense) ที่แตกต่างกันในด้านต่อไปนี้

1) เกี่ยวกับประเภทขององค์กรและหน่วยงาน

คำว่า “การบริหาร” นิยมใช้ในหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานราชการ ดังจะเห็นได้จากตำแหน่งบริหาร หรือนักบริหาร (Administration) มีการบัญญัติศัพท์สาขาวิชาที่ศึกษาด้านนี้ว่า “รัฐประศาสนศาสตร์” (Public Administration) ขณะที่คำว่า การจัดการมักหมายถึงการบริหารงานในองค์กรภาคเอกชน หรือธุรกิจมากกว่าการบริหารรัฐกิจดังจะพบเสมอว่า ตำแหน่งสำคัญในองค์กรเอกชนใช้คำว่า “ผู้จัดการ” (Manager)

2) เกี่ยวกับระดับหรือขอบข่ายความรับผิดชอบของการดำเนินการ

การบริหารบางครั้งเป็นคำที่ผู้ใช้ให้ความหมายถึงการทำหน้าที่ในระดับนโยบายคือการตัดสินใจให้แนวทาง และรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นในภาพรวม ส่วนการจัดการเน้นการดำเนินงานในระดับปฏิบัติ (Policy Implementation) ซึ่งเป็นหน้าที่ต้องรับผิดชอบรองลงมา หรือเป็นหน่วยงานระดับกลางหรือระดับล่าง

ในทางวิชาการทั้งการบริหารและการจัดการ ไม่ได้มีความหมายแตกต่างกันคำว่า การจัดการสามารถใช้ได้ในองค์กรภาครัฐ และใช้กับการดำเนินงานระดับนโยบายเช่นกัน ทั้งนี้เพราะแนวความคิดการจัดการสมัยใหม่ (Modern Management Thought) เน้นการผสมผสานองค์ความรู้ทั้งศาสตร์การบริหาร (Administrative Science) ศาสตร์การจัดการ (Management Science) ตลอดจนพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) เข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก (วิชัย รูปชาติ, 2542)

2.7.2 องค์ประกอบและกระบวนการจัดการ

กระบวนการจัดการ (Management Process) หมายถึง ขั้นตอนการทำงานที่ทำหน้าที่จัดการพึงปฏิบัติเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ คือมีสิ่งนาเข้ามาผ่านในระบบการจัดการ และจะได้ผลงานหรือผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานออกมาตามที่ต้องการ โดยมีผู้พยายามชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบของกระบวนการจัดการที่เหมาะสมว่าควรประกอบด้วยเรื่องต่างๆ ดังนี้

กุลลิก และ เออร์วิค (Luther Gulik & Lyndall Urwick, อ้างถึงใน สุรสิทธิ์ ฤทธิสรไกร, 2538) ได้มององค์ประกอบของการจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้กระบวนการบริหารว่ามีกิจกรรมที่สำคัญ 7 ประการ หรือที่เรียกกันย่อๆ ว่า POSDCORB Model 1 ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหาร งานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการงบประมาณ

ฮอดเก็ตต์ (Hodgetts, อ้างถึงใน วิชัย รูปขชาติ, 2542) มองกระบวนการจัดการภายใต้แนวคิดเชิงระบบว่า กระบวนการจัดการที่แท้จริง ก็คือการทำหน้าที่ของการจัดการ (Management Function) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ของการจัดการภายใต้เรื่องที่สำคัญ 4 เรื่อง ได้แก่ 1) การวางแผนกำหนดทิศทางของหน่วยงาน (Planning the Enterprises Direction) 2) การจัดโครงสร้างองค์กรและบุคคล (Organizing and Staffing the Structure) 3) การอำนวยความสะดวกเชิงการนำ และการผลักดันบุคลากร (Leading and Influencing the Personnel) 4) การควบคุมในเชิงการปฏิบัติการ และในด้านทรัพยากร (Controlling Organizational Operations and Resources) ริงชัย สันติวงษ์ (2535) ได้ระบุถึงหน้าที่ในการบริหาร (Management Functions) ที่สำคัญมีด้วยกัน 5 ประการ คือ

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดวิถีทางที่จะปฏิบัติไว้เป็นการล่วงหน้าซึ่งจะทำให้เกิดผลสำเร็จตามความต้องการ การวางแผนจะต้องมีกระบวนการนิกคิด (Conceptual Thinking) ที่สมบูรณ์ และเป็นสาระถูกต้อง เพื่อให้สามารถช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) พัฒนากลยุทธ์ (Strategies) จัดทำแผนงาน (Programs) จัดสรรงบประมาณ การใช้ทรัพยากร ต่างๆ (Budget) กำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติ (Procedures) และแนวนโยบาย (Policies) ที่ดีที่สุดสำหรับองค์การของตน ภายหลังจากที่ได้มีการวิเคราะห์และคาดการณ์ (Forecast) สภาพเหตุการณ์ต่างๆ อย่างระมัดระวัง และรอบคอบที่สุดแล้ว เป้าหมายสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่วางแผน คือ จะต้องตัดสินใจเลือกและรู้จักทำแผนต่างๆ ให้ได้แผนงานที่ดีที่สุด และเหมาะสมกับกำลังความสามารถขององค์การที่จะเป็นหนทางให้องค์การสามารถหาประโยชน์จากการทำงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่ได้คาดการณ์ไว้แล้ว

2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการกำหนด จัดเตรียม และจัดความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการบริหารสิ่งของ และทรัพยากร ต่างๆ (Things) ภายหลังจากที่ได้ใช้ดุลพินิจ และมีข้อตัดสินใจที่ยุติแล้วว่า จะทำอะไรบ้าง การดำเนินการเพื่อจัดองค์การตามกระบวนการนี้ จะประกอบด้วยงานที่ต้องทำดังนี้ คือ จัดทำโครงสร้างองค์การ (Organization Structure) กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดจะแบ่งสรรกันไปทำ ระบุขอบเขตของตำแหน่งงานต่างๆ พิจารณาให้ทราบถึงรายละเอียดความยากง่ายของงานแต่ละตำแหน่ง เพื่อให้สามารถทราบถึงคุณสมบัติของคนที่ต้องการได้

3) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) คือ ภาระหน้าที่ ที่เกี่ยวกับการบริหารตัวคน ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเสาะหา และคัดเลือกให้ได้มาซึ่งคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับลักษณะงานต่างๆ ที่ได้พิจารณามาแล้ว ทั้งนี้ เพื่อให้ประกันได้ว่างานต่างๆ จะได้รับการปฏิบัติงานลุล่วงไปอย่างได้ผลที่สุด

ภาระหน้าที่นี้จะสำคัญที่สุดที่จะต้องสามารถเข้าใจ และทำการฝึกอบรมและพัฒนาคนงาน ให้มีความสามารถ มีความพร้อม โดยเฉพาะการจัดหาคนในระดับผู้บริหารรองลงมา

4) การจัดการ (Directing) หมายถึงความพยายามที่จะให้การกระทำต่างๆ ของทุกฝ่ายในองค์การเป็นไปในทางที่จะส่งเสริมให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ด้วยการพยายามเอาชนะใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทุกฝ่ายให้ร่วมมือกันทำงาน และเสริมต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ การรู้จักมอบหมายงาน ชักจูงใจ และกระตุ้นให้ทุกคนทำงานดี การรู้จักประสานงานของทุกฝ่ายให้เข้ากันได้ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นภาระที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้การสั่งการสมบูรณ์ และสำเร็จผลได้ในที่สุด ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนและกลุ่มคน จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้สามารถบังคับบัญชาให้การทำงานของคนงานแต่ละคนได้ผลสูงสุด และช่วยให้งานของทุกฝ่ายสอดคล้อง และเสริมกัน ในอันที่จะสำเร็จตามวัตถุประสงค์เดียวกันได้

5) การควบคุม (Controlling) คือ การบังคับ หรือกำกับให้การทางานต่างๆ เป็นไปตามแผน เพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดความเสียหายในประการทั้งปวง ผู้บริหารทุกคนย่อมต้องคอยควบคุมงานต่างๆ ที่ตนรับผิดชอบอยู่เสมอ กระบวนวิธีการควบคุมภายใต้ระบบการควบคุมที่จัดขึ้นคือการวัดผลงานที่นำไปด้วยการเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด เพื่อช่วยให้ทราบถึงข้อแตกต่างที่ผิดไปจากแผน และสามารถดำเนินการแก้ไขเข้าสู่ทิศทางที่ถูกต้องได้ เนื่องจากงานที่ทำทุกอย่างจำเป็นต้องอาศัยคนเป็นผู้ทำการควบคุม จึงควรมีจุดสนใจที่การควบคุมให้ปฏิบัติงานเป็นผลดีเสมอ การรู้จักใช้ระบบการตอบแทนและลงโทษ จึงเป็นศิลปะสำคัญที่ผู้บริหารทุกคนจำต้องเข้าใจด้วยเสมอ

2.8 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์

ในช่วงเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา รัฐบาลของประเทศต่างๆ ได้มีความพยายามที่จะทำการปฏิรูประบบราชการ โดยต้องการที่จะปรับปรุงระบบการบริหารงานราชการให้มีความทันสมัย ขจัดความไม่คล่องตัวทางการบริหาร ตลอดจนได้เปลี่ยนแปลงกระบวนการบริหารแบบเดิมที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อปัจจัยนำเข้าและกฎระเบียบมาใช้วิธีการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management; RBM) เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารรัฐกิจให้มีลักษณะเป็นอย่างภาคธุรกิจเอกชน (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2543) โดยมุ่งเน้นถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงาน กำหนดยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ พร้อมทั้งต้องสร้างตัวบ่งชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงานที่ชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้

แนวความคิดของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2547) อธิบายว่าระบบการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้น มักจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น การบริหารงานโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by Objective; MBO) การบริหารแบบเน้นผลสำเร็จ (Managing for Results) การบริหารที่เน้นผล (Results - Oriented Management) หรือการบริหารผลการดำเนินงาน (Performance Management) ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ไว้ดังต่อไปนี้ Canadian International Development Agency; CIDA (1999) กล่าวว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นวิธีการปรับปรุงการบริหารให้เกิดประสิทธิผล (Effectiveness) และโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ (Accountability) โดยที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการ

กำหนดเป้าหมาย ประเมินความเสี่ยง กำกับติดตามกระบวนการดำเนินงานเพื่อการบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางบริหารและการรายงานผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับ ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2543) กล่าวว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นการบริหารที่เน้นการวางแผน การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกลยุทธ์การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารในแต่ละระดับขององค์การต้องยอมรับและคำนึงถึงผลงาน รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับจัดวางระบบการตรวจสอบผลงานและการให้รางวัลตอบแทนผลงาน (Performance Related Pay) ส่วน ทิพาวดี เมฆสุวรรณ (2543) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ว่าเป็นการบริหารโดยมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์หรือความสัมฤทธิ์ผลเป็นหลัก ใช้ระบบการประเมินผลงานที่อาศัยตัวบ่งชี้เป็นตัวสะท้อนผลงานให้ออกมาเป็นรูปธรรม เพื่อการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นและแสดงผลงานต่อสาธารณะ

จากแนวคิดการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์สามารถสรุปได้ว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management; RBM) เป็นการบริหารที่ให้ความสำคัญต่อผลการดำเนินงานและการตรวจวัดผลสำเร็จในการดำเนินงานขององค์การ ทั้งในแง่ของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ ซึ่งจะต้องมีการกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators; KPIs) รวมทั้งการกำหนดเป้าหมาย (Targets) และวัตถุประสงค์ (Objectives) ไว้ล่วงหน้าโดยอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างผู้บริหาร สมาชิกขององค์การ และตลอดถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์การ การบริหารงานของภาครัฐในอดีตจะเน้นที่การการบริหารปัจจัยนำเข้า (Inputs) ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรต่างๆ ที่รัฐจะนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน คือ เงิน คน วัสดุ ครุภัณฑ์ต่างๆ โดยเน้นการทำงานตามกฎ ระเบียบ และความถูกต้องตามกฎหมาย และมาตรฐาน แต่การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์จะเน้นที่ผลลัพธ์ (Outcomes) ของงานโดยจะให้ความสำคัญที่การกำหนดพันธกิจและวัตถุประสงค์ของโครงการ/งาน เป้าหมายที่ชัดเจน การกำหนดผลผลิตและผลลัพธ์ที่ต้องการของทุกโครงการในองค์การให้สอดคล้องกันไปในทางเดียวกับภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์การ มีการกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลการทำงานหลัก (Key Performance Indicators) ไว้อย่างชัดเจนเป็นที่เข้าใจของทุกคนในองค์การ การวัดความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานโดยใช้ตัวบ่งชี้ การยืดหยุ่นทางการบริหารและสนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้บริหารระดับล่างอย่างเหมาะสม การประเมินผลการปฏิบัติงานและการให้ค่าตอบแทนตามผลงาน ตลอดจนจนถึงการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นเพื่อให้สามารถสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในฐานะผู้รับบริการจากองค์กรของรัฐได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management; RBM) จึงเป็นการบริหารเพื่อการจัดหาให้ได้ทรัพยากรการบริหารมาอย่างประหยัด (Economy) เน้นใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และการได้ผลงานที่บรรลุเป้าหมายขององค์การ (Effectiveness)

2.8.1 กระบวนการของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

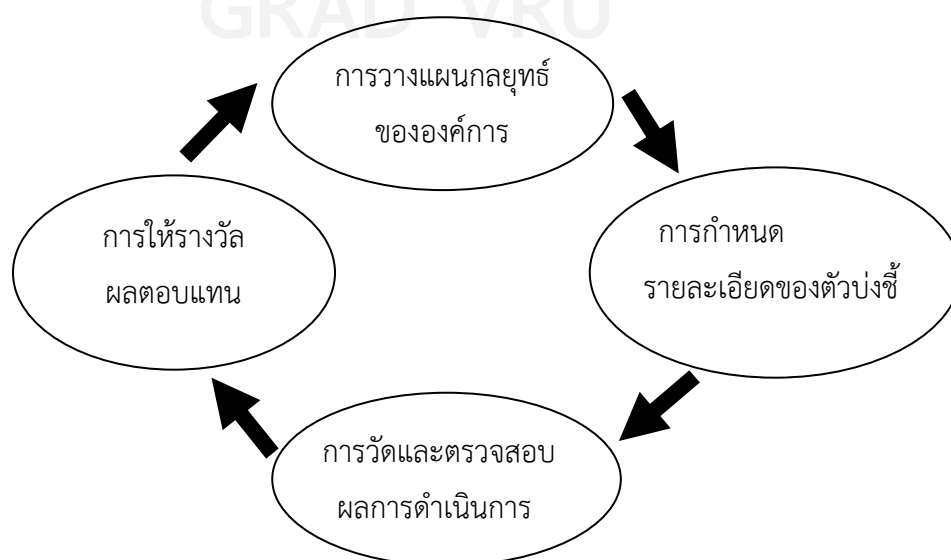
ริชาร์ด วิลเลียม (Richard S. Williams, 1998) และทศพร ศิริสัมพันธ์ (2543) การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์จะประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) การวางแผนกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องทำการกำหนดทิศทางโดยรวมว่าต้องการที่จะทำอะไรอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องของการวางยุทธศาสตร์หรือวางแผนกลยุทธ์เพื่อทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์กร (SWOT Analysis) และให้ได้มาซึ่งเป้าประสงค์สุดท้ายที่ต้องการขององค์กรหรือวิสัยทัศน์ (Vision) อันจะนำไปสู่การกำหนดพันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) เป้าหมาย (Target) และกลยุทธ์การดำเนินงาน (Strategy) รวมทั้งพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จขององค์กร (Critical Success Factors) และสร้างตัวบ่งชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators) ในด้านต่างๆ

2) การกำหนดรายละเอียดของตัวบ่งชี้วัดผลดำเนินงาน เมื่อผู้บริหารขององค์กรได้ทำการตกลงร่วมเกี่ยวกับตัวบ่งชี้วัดผลการดำเนินงานแล้ว จะเริ่มดำเนินการสำรวจเพื่อหาข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับสภาพในปัจจุบัน (Baseline Data) เพื่อนำมาช่วยในการกำหนดความชัดเจนของตัวบ่งชี้ดังกล่าว ทั้งในเชิงปริมาณ (Quantity) คุณภาพ (Quality) เวลา (Time) และสถานที่หรือความครอบคลุม (Place) อันเป็นเป้าหมายที่ต้องการของแต่ละตัวบ่งชี้

3) การวัดและการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีการตรวจสอบและรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละตัวบ่งชี้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น รายเดือน รายไตรมาส รายปี เป็นต้น เพื่อแสดงความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ในบางกรณีอาจจะจัดให้มีคณะบุคคลเพื่อทำการตรวจสอบผลการดำเนินงานเป็นเรื่อยๆ ไปก็ได้

4) การให้รางวัลตอบแทน หลังจากที่ได้พิจารณาผลการดำเนินงานแล้ว ผู้บริหารจะต้องมีการให้รางวัลตอบแทนตามระดับของผลงานที่ได้ตกลงกันไว้ นอกจากนี้อาจจะมีการให้ข้อเสนอแนะหรือกำหนดมาตรการบางประการ เพื่อให้มีการปรับปรุงผลงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้จากรายละเอียดของกระบวนการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้นสามารถจะสรุปเป็นแผนภาพเพื่อเพิ่มความเข้าใจได้ดังนี้

ภาพที่ 2.15 กระบวนการของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

2.8.2 ลักษณะขององค์การที่บริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

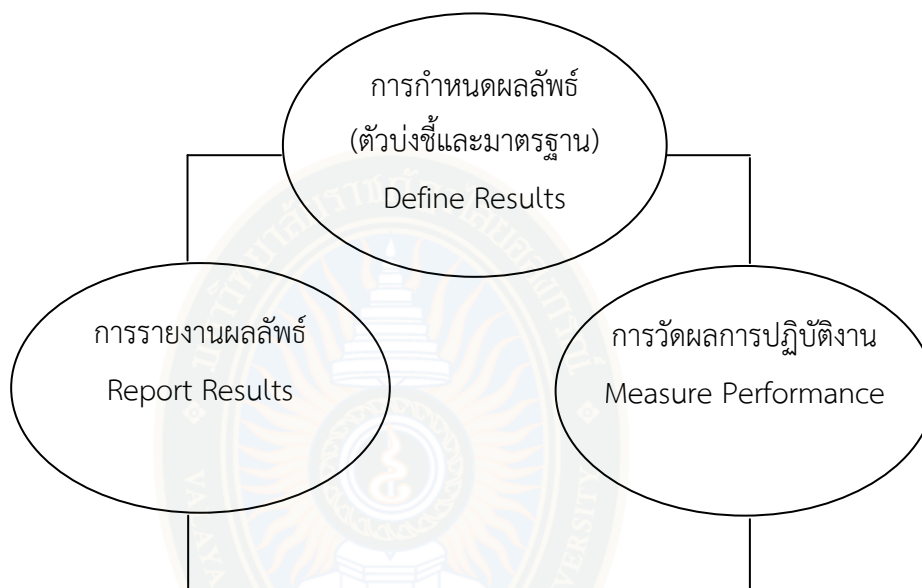
ทิพาวดี เมฆสุวรรณ (2543) องค์การที่ได้ใช้ระบบการบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์จะมีลักษณะต่างๆ ไปดังนี้

- 1) มีพันธกิจ วัตถุประสงค์ขององค์การที่ชัดเจน และมีเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมโดยเน้นที่ผลผลิตและผลลัพธ์ ไม่เน้นกิจกรรมหรือการทำงานตามกฎ ระเบียบ
- 2) ผู้บริหารทุกระดับในองค์การต่างมีเป้าหมายของการทำงานที่ชัดเจน และเป้าหมายเหล่านั้นสั้นกระชับ ไม่คลุมเครือ และเป็นเป้าหมายที่มีฐานมาจากพันธกิจขององค์การนั้น
- 3) เป้าหมายจะวัดได้อย่างอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีตัวบ่งชี้ที่สามารถวัดได้ เพื่อให้สามารถติดตามผลการปฏิบัติงานได้ และสามารถเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับองค์กรอื่นที่มีลักษณะงานที่เทียบเคียงกันได้
- 4) การตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณให้หน่วยงานหรือโครงการต่างๆ จะพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก ซึ่งจะสอดคล้องกับการให้ค่าตอบแทน สวัสดิการและรางวัลแก่เจ้าหน้าที่ที่จะประเมินจากผลการปฏิบัติงานเป็นหลัก
- 5) เจ้าหน้าที่ทุกคนรู้งานที่องค์กรคาดหวังคืออะไร ทุกคนในองค์การจะคิดเสมอว่างานที่ตนทำอยู่นั้นเพื่อให้เกิดผลอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของโครงการและองค์การอย่างไรและทุกคนรู้สึกรับผิดชอบต่อผลงานที่ได้กำหนดไว้อย่างเหมาะสมกับกำลังความสามารถของแต่ละคน
- 6) มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจ การบริหารเงิน บริหารคน สู่หน่วยงานระดับล่างเพื่อให้สามารถทำงานบรรลุผลได้อย่างเหมาะสม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับต้นและระดับกลาง ซึ่งเข้าใจปัญหาเป็นอย่างดีได้เป็นผู้แก้ปัญหาและสะสมประสบการณ์เพื่อก้าวสู่ผู้บริหารระดับที่สูงขึ้นต่อไป ซึ่งนอกจากช่วยลดขั้นตอนในการทำงาน แก้ปัญหาการทำงานที่ล่าช้าแล้ว ยังเป็นการเพิ่มความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพในการทำงานอีกด้วย
- 7) มีวัฒนธรรมและอุดมการณ์ร่วมกันเพื่อการทำงานที่สร้างสรรค์ เป็นองค์การที่มุ่งมั่นจะทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นองค์การเอื้อการเรียนรู้ที่เปิดกว้างต่อความคิดและความรู้ใหม่ๆ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี
- 8) เจ้าหน้าที่มีขวัญและกำลังใจดี เนื่องจากได้มีโอกาสปรับปรุงงานและใช้ดุลยพินิจในการทำงานที่กว้างขวางขึ้น ทำให้ผู้รับบริการได้รับความพึงพอใจ ส่วนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเองก็จะได้การตอบแทนตามผลการประเมินจากผล สัมฤทธิ์ของงาน

2.8.3 การวัดผลการปฏิบัติงานตามแนวทางการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

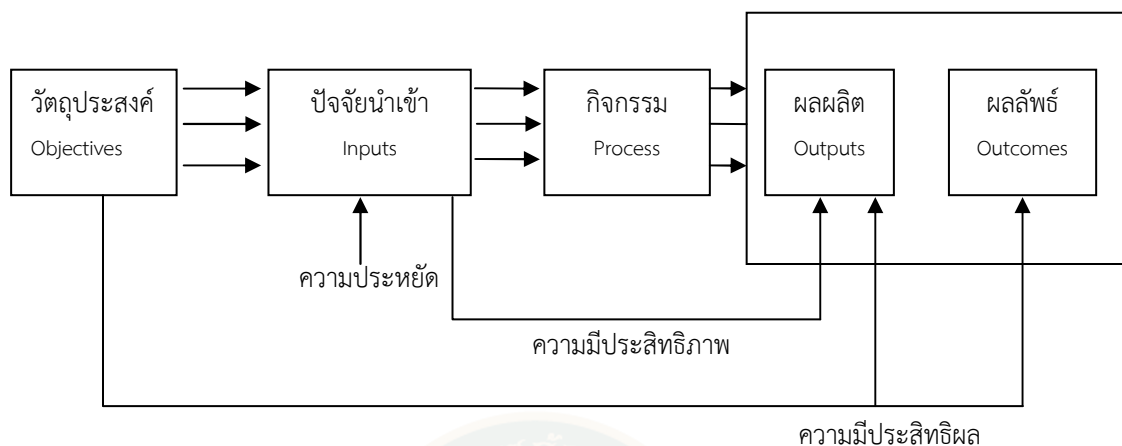
การวัดผลการปฏิบัติงานเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมาย ตัวบ่งชี้วัดผลสำเร็จของกิจกรรม การจัดเก็บข้อมูลและเปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า การวัดผลการปฏิบัติงานจะช่วยให้องค์กร/ผู้ปฏิบัติงานได้รับข้อมูลและสารสนเทศย้อนกลับที่แสดงถึงผลสำเร็จของการดำเนินงาน ปัญหาหรือความผิดพลาดที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การแสดงถึงการมีพันธะ หน้าที่และความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ผู้กำหนดนโยบาย แหล่งสนับสนุนงบประมาณ ฯลฯ การเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่บุคลากรและองค์การเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการบริหาร การพัฒนา

องค์กร การออกแบบ/ทบทวนโปรแกรม กระบวนการดำเนินงานขององค์กรหรือของทีม งานที่รับผิดชอบกิจกรรมการดำเนินงาน รวมทั้งช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การวัดผลการปฏิบัติงานเป็นกระบวนการที่พึงต้องดำเนินการคู่ขนานหรือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการผลงาน มีกิจกรรม/กระบวนการที่สำคัญ สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.16 กระบวนการวัดผลการปฏิบัติงาน

การกำหนดผลลัพธ์ (ตัวบ่งชี้วัดผลงานและมาตรฐาน) ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการวัดผลการปฏิบัติงาน ผู้ดำเนินการ/องค์กรจะต้องระบุหรือคัดเลือกกิจกรรมหลักที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กร พร้อมทั้งระบุหรือกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลงานและมาตรฐานที่ต้องการบรรลุถึงของแต่ละกิจกรรม การกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลงานเพื่อดำเนินการวัดผลการปฏิบัติงาน จะดำเนินการภายใต้กรอบของระบบการดำเนินงานทั่วไป โดยมีจุดเน้นในการดำเนินการสรุปได้ตามแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.17 หลักการพื้นฐานของการวัดผลการปฏิบัติงานขององค์กร

จากแผนภาพจะเห็นได้ว่าการดำเนินกิจกรรมจะมีจุดเริ่มต้นที่วัตถุประสงค์การดำเนินงาน ซึ่งได้แก่ การระบุถึงรายละเอียดของผลงาน (ผลผลิตและผลลัพธ์) ที่คาดหวัง ที่ส่วนใหญ่จะต้องพัฒนามาจากวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งมีปัจจัยนำเข้า อันได้แก่ทรัพยากรที่จะเป็นสำหรับการดำเนินกิจกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงปัจจัยนำเข้าให้เป็นผลผลิตและผลลัพธ์ การวัดผลการปฏิบัติงานโดยทั่วไปจะมีจุดเน้นของการดำเนินการ 3 ด้าน อันได้แก่

- 1) ความประหยัด (Economy) หมายถึง การใช้ทรัพยากรน้อยที่สุดในการผลิตหรือการดำเนินกิจกรรม
- 2) ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การสร้างผลผลิตในระดับที่สูงกว่าปัจจัยนำเข้า ความมีประสิทธิภาพสามารถวัดได้โดยนำปัจจัยนำเข้าจริงหารด้วยผลผลิตจริง หากได้ค่าน้อยแสดงว่ามีผลผลิตเพิ่มขึ้นมากกว่าการเพิ่มขึ้นของปัจจัยนำเข้า ซึ่งหมายถึงการดำเนินกิจกรรม/องค์กรมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน
- 3) ความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึง ระดับการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าว่าได้ออกให้เกิดผลผลิตผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นาน้อยเพียงใด

นักวิชาการ ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2543) และ สุพจน์ ทราญแก้ว (2543) อธิบายถึงตัวบ่งชี้วัดผลงานตามแนวทางการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ จะประกอบด้วยตัวบ่งชี้ที่สำคัญดังต่อไปนี้

- 1) ตัวบ่งชี้วัดปัจจัยนำเข้า (Input Indicators) ได้แก่ จำนวนทรัพยากรโดยรวมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือบริการ เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตผลลัพธ์ เช่น จำนวนเงินที่ใช้ จำนวนบุคลากรที่จำเป็นในการให้บริการ จำนวนวัตถุดิบและอุปกรณ์การผลิต เป็นต้น
- 2) ตัวบ่งชี้วัดผลผลิต (Output Indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงปริมาณ จำนวนสิ่งของที่ผลิตได้จากการดำเนินกิจกรรม เช่น จำนวนผู้เข้ารับอบรมการพัฒนาอาชีพ จำนวนนักเรียนที่รับเข้าเรียน จำนวนบัณฑิตที่จบการศึกษา เป็นต้น
- 3) ตัวบ่งชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicators) หมายถึง ตัวชี้วัดที่แสดงถึงผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม เช่น จำนวนผู้จบการศึกษาที่มีงานทำ จำนวนกิโลเมตรของทางด่วนที่มีสภาพอยู่ใน

เกณฑ์ และยังรวมถึงตัวบ่งชี้วัดผลลัพธ์คุณภาพของการบริการ (Quality Indicators) เช่น จำนวนสินค้าที่บกพร่อง จำนวนใบแจ้งหนี้ที่ผิดพลาด จำนวนหนี้ค้างชำระ ระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการทำงานขององค์กร เป็นต้น

4) ตัวบ่งชี้วัดประสิทธิภาพ (Efficiency Indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้วัดผลงานที่แสดงค่าใช้จ่ายต่อหน่วยของผลผลิต หรือระยะเวลาในการให้บริการต่อรายการ เช่น ค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักเรียนสำเร็จการศึกษา เวลาการทำงานในการปรับสภาพพื้นผิวถนน 1 กิโลเมตร

5) ตัวบ่งชี้วัดความคุ้มค่า (Cost - Effectiveness) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่แสดงค่าใช้จ่ายของผลลัพธ์ที่แสดงถึงความคุ้มค่า (Value for Money) ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เช่น ต้นทุนเฉลี่ยในการช่วยให้ผู้ว่างงานได้งานภายหลังการฝึกอบรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการซ่อมบำรุงรถยนต์ให้พร้อมใช้งาน

6) ตัวบ่งชี้วัดปริมาณงาน (Workload Indicators) หมายถึง ข้อมูลที่แสดงถึงความต้องการในการใช้บริการ หรือภาระงานในหน้าที่ของบุคลากร เช่น จำนวนแพทย์ต่อประชากร จำนวนพยาบาลต่อคนไข้ใน จำนวนใบสมัครงานที่ได้รับแต่ละวัน เป็นต้น

7) ตัวบ่งชี้สารสนเทศเชิงอธิบาย (Explanatory Information) หมายถึง ข้อมูลที่อธิบายถึงองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานขององค์กร ซึ่งอาจจะอยู่ภายใต้หรืออยู่นอกเหนือการควบคุมขององค์กรก็ได้ เช่น อัตราส่วนของนักเรียนต่อครู อายุการใช้งานของอุปกรณ์ที่ใช้ในการซ่อมถนน ร้อยละของนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ เป็นต้น

ในกระบวนการบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การวัดผลการปฏิบัติงานจะมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ระบบการวัดผลการปฏิบัติงานที่ดีจึงควรเป็นระบบที่สามารถผลิตข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานที่มีความครอบคลุม ครบถ้วนสมบูรณ์และทันกาล กระบวนการวัดผลการปฏิบัติงานในปัจจุบันได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบททางบริหารมากขึ้น โดยเปลี่ยนมาใช้แนวทางในการวัดผลการปฏิบัติงานในเชิงกลยุทธ์ (Strategic Performance Approach) ที่เน้นการวัดผลการปฏิบัติงานแบบองค์รวม กล่าวคือ พิจารณาผลสำเร็จของการปฏิบัติงานโดยให้ความสำคัญกับปัจจัยภายในและภายนอกองค์กรในสัดส่วนที่ทัดเทียมกัน มีการคำนึงหรือให้ความสำคัญถึงความเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างองค์กรและพันธกิจในการทำงานแต่ละระดับขององค์กรรวมทั้งให้ความสนใจในด้านการตอบสนองความคาดหวังของผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกๆ ฝ่ายจึงมีผลทำให้ตัวบ่งชี้วัดความสำเร็จขององค์กรมีหลายมิติ

2.8.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

ทิพาวดี เมฆสุวรรณ (2543) ปัจจัยสำคัญสำคัญที่จะทำให้การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ประสบความสำเร็จอยู่ที่ความเข้าใจแนวคิด วิธีการ และประโยชน์ของวิธีการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานรวมถึงความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ทุกระดับที่จะสามารถปรับตัวและสามารถทำงานภายใต้ระบบงานที่จะต้องรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) ผู้บริหารระดับสูงมีความเข้าใจและสนับสนุนการบริหารแบบมุ่งผล สัมฤทธิ์จะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อผู้บริหารระดับสูงมีความเข้าใจและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ คือสนับสนุนในการจัดทำระบบวัดผลการปฏิบัติงาน การใช้ข้อมูลผลการวัดผลการปฏิบัติงาน การจัดสรรงบประมาณ การสร้างสิ่งจูงใจเพื่อให้เจ้าหน้าที่ทำงานโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์รวมถึงการมอบอำนาจในการตัดสินใจเพื่อแลกเปลี่ยนกับความรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน 1) การกำหนดพันธกิจและแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน ผู้บริหารขององค์การจะต้องให้ความสำคัญและเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดพันธกิจและแผนกลยุทธ์ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการเพื่อให้เกิดผล 2) การใช้ข้อมูลผลการปฏิบัติงานในการบริหาร ผู้บริหารจะต้องระลึกเสมอว่าการวัดผลไม่ได้ทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ข้อมูลจากการวัดผลการปฏิบัติงานจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น แก้ปัญหาได้ถูกต้องมากขึ้น ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องเอาข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์อย่างรอบคอบเพื่อกำหนดมาตรการที่จะปรับปรุงผลการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นต่อไป

2) การจัดระบบข้อมูลผลการปฏิบัติงานจะต้องคำนึงเสมอว่าระบบข้อมูลนั้นสามารถที่จะแสดงถึงระดับการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์สู่เป้าหมายขององค์การได้ ซึ่งจะต้องจัดทำเพิ่มเติมขึ้นจากระบบข้อมูลเดิม ที่เน้นปัจจัยนำเข้าและกิจกรรมเพื่อให้ผู้บริหารมีข้อมูลในการตัดสินใจได้ดีขึ้น 1) การพัฒนาตัวบ่งชี้ การเลือกตัวบ่งชี้ที่จำเป็นต่อการให้บริการและการตัดสินใจนั้นจะต้องเลือกตัวบ่งชี้ให้ครอบคลุมความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องพัฒนาโดยผู้ที่มีประสบการณ์ในงานด้านนั้นๆ กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับงานนั้นๆ ด้วยโดยตัวบ่งชี้จะมีทั้งส่วนของปัจจัยนำเข้า กิจกรรม ผลผลิต และผลลัพธ์ รวมถึงตัวบ่งชี้ที่แสดงความพึงพอใจของผู้รับบริการ แต่ควรจะมีตัวบ่งชี้ในจำนวนเท่าที่จำเป็น โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าของการจัดทำและรักษาระบบข้อมูลนี้ด้วย 2) การวางระบบสารสนเทศเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและประมวลผลข้อมูล ผู้พัฒนาระบบจะต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาของโครงการหรืองานที่จะวัดผลการปฏิบัติงาน โดยต้องคำนึงถึงการจัดทำรายงานผลซึ่งจะแยกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่จะรายงานเป็นช่วงเวลาตามกำหนดทุกครึ่งปีหรือหนึ่งปีเพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและวางแผนหรือการจัดทำงบประมาณประจำปี และส่วนที่เป็นการรายงานเฉพาะกิจที่สามารถเรียกดูข้อมูลตัวบ่งชี้ได้ทันทีในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้น ซึ่งความสำเร็จในการจัดทำระบบข้อมูลผลการปฏิบัติงานที่ใช้ประโยชน์ได้จึงอยู่ที่การจัดทำข้อมูลที่สะท้อนผลงานจริงทันเวลา และมีปริมาณข้อมูลที่เหมาะสม โดยมีค่าใช้จ่ายที่ประหยัด

3) การพัฒนาบุคลากรและองค์การ ผู้บริหารทุกระดับถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานโครงการต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายภายใต้ระบบการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องให้การพัฒนาผู้บริหารไว้ล่วงหน้าให้สามารถปฏิบัติงานที่ต้องรับผิดชอบต่อผลสัมฤทธิ์ของงาน ภายใต้สภาวะที่มีความคล่องตัวและมีอำนาจในการบริหารเพิ่มขึ้น ผู้บริหารทุกคนจะต้องมีความรู้ในการวางแผนกลยุทธ์ การวัดผลการปฏิบัติงาน รวมถึงการใช้ข้อมูลผลการปฏิบัติงานเพื่อการตัดสินใจในการทำงานประจำวัน ในขณะที่เดียวกันจะต้องมีระบบการพัฒนาและฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความชำนาญที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อให้มีศักยภาพที่จะสับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ได้

ในยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเข้าใจเรื่องการวัดและการใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานประจำวันด้วย

สรุปการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management; RBM) เป็นนวัตกรรมทางการบริหาร ที่ประเทศต่างๆ ที่พัฒนาแล้วนำมาใช้ในการปฏิรูประบบราชการให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งประเทศไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนก็กำลังจะใช้วิธีการบริหารรูปแบบใหม่นี้ผสมผสานกับเปลี่ยนแปลงระบบงบประมาณเป็นแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance Based Budgeting System; PBBS) ทำการปฏิรูประบบราชการ ภาครัฐให้สามารถจัดบริการสาธารณะให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชนมากขึ้น หัวใจสำคัญของสำเร็จในการใช้วิธีการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้นอยู่ที่การสร้างตัวบ่งชี้ผลการปฏิบัติงาน (Key Performance Indicators; KPIs) ที่มีความตรงเป็นที่ยอมรับ และสะดวกในการนำไปใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศสำหรับการกำกับ ติดตาม และรายงานผลการดำเนินงานขององค์กร

2.9 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นกระบวนการของความสามารถในการนำผู้อื่น มีอิทธิพลที่จะทำให้ผู้อื่นทำตามหรือสนับสนุนให้กิจกรรมงานบรรลุความสำเร็จร่วมกัน การศึกษาภาวะผู้นำในทางวิชาการมีการศึกษาในสามด้านได้แก่ การศึกษาคุณลักษณะ (Traits) อำนาจ (Power) และพฤติกรรมของผู้นำ (Behavior) วิธีการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาตัวแบบจากผู้ที่ประสบความสำเร็จ หรือผู้ที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่นและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เช่น ผู้นำตามสถานการณ์ Adof Hitler อดีตผู้นำเผด็จการของเยอรมนี มุสโสลินีของอิตาลี และ วินสตันเชอซล อดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น ในทางกลับกันการศึกษาภาวะผู้นำ ทำให้สามารถทราบถึงคุณลักษณะและประเภทผู้นำได้

ผู้นำ (Leader) หมายถึงบุคคลที่มีความสามารถที่จะใช้ภาวะผู้นำของตนในการชักนำ ชี้ชวนสั่งการ หรือสนับสนุนให้ผู้อื่นทำตามให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ในการพัฒนาสังคมหรือชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ผู้นำจะมีบทบาทมาก ผู้นำมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับสถานการณ์ หรือลักษณะงานที่ได้รับมอบหมายเช่นผู้นำทางธุรกิจย่อมมีภาวะผู้นำต่างจากผู้นำทางการเมืองแม้ว่าจะอาศัยหลักการนำเหมือนกันแต่ศิลปะในการนำต่างกัน ในการบริหารจัดการองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรระดับประเทศ หน่วยงานรัฐหรือเอกชนรวมทั้งชุมชนผู้นำต้องอาศัยความสามารถในการนำที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณลักษณะอุปนิสัย พฤติกรรม และอำนาจ ความสามารถดังกล่าวเรียกว่า ภาวะผู้นำ

การที่องค์กรชุมชนพัฒนาจนเข้มแข็งต้องอาศัยผู้นำ ผู้นำชุมชนสามารถศึกษาภาวะผู้นำที่เป็นแบบฉบับสากลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง ในทางวิชาการมีการศึกษาผู้นำที่มีภาวะของความเป็นผู้นำที่จะกล่าวต่อไป โดยแยกให้เห็นความหมายของผู้นำ และภาวะผู้นำ ดังต่อไปนี้

แคท และ แคน (Katz & Kahn, 1973) ให้ความหมายผู้นำ ผู้ที่มีอิทธิพลของการกระทำ พฤติกรรมความเชื่อและความรู้สึกของบุคคลหนึ่งในระบบสังคมที่มีต่อบุคคลอื่นโดยความเต็มใจยอมรับอิทธิพลนั้น

เว็บสเตอร์ (Webster, 1973) ให้ความหมายผู้นำหมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่ในการนำ ควบคุม บังคับบัญชา หรือเป็นผู้นำ หัวหน้าของกลุ่มหรืองานนั้นๆ

บุญทัน ดอกไธสง (2548) ได้ให้ความหมายผู้นำหมายถึง (1) ผู้มีอิทธิพล มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกมีความตั้งใจที่จะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ (2) เป็นผู้นำและแนะนำ เพราะผู้นำต้องช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ (3) ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่ เบื้องหลังกลุ่มที่คอยแต่วางแผนและผลักดัน แต่เขายืนอยู่ข้างหน้ากลุ่มและนำกลุ่มเพื่อปฏิบัติการงาน ให้บรรลุเป้าหมาย

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538) ให้ความหมายผู้นำหมายถึงบุคคลที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อผู้อื่นในองค์กรหรือหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นความคิดหรือพฤติกรรมการทำงาน

พลาโต (Plato, 2008) ให้ความหมาย ผู้นำ หมายถึงผู้ที่มีคุณธรรม (Virtue) การมีคุณธรรม ก็เพื่อควบคุมจิตใจของผู้นำ ซึ่งเพลโตเสนอว่าผู้ปกครองในอุดมรัฐ จะเป็นที่ยอมรับของประชาชน จะต้องมีความดี ได้แก่ คุณธรรมปรีชาญาณ Aristotle ลูกศิษย์แปลว่า ความรอบคอบ (Prudence) คุณธรรมความกล้าหาญ คุณธรรมการรู้จักประมาณ และคุณธรรมความยุติธรรม Plato ได้อธิบายว่า คุณธรรมปรีชาญาณเป็นคุณธรรมหลักของนักปกครอง คุณธรรมความกล้าหาญเป็นคุณธรรมของทหาร คุณธรรมรู้จักประมาณเป็นคุณธรรมของฝ่ายธุรกิจและคุณธรรมความเป็นธรรมที่ผู้ปกครองรัฐ จะต้องปฏิบัติต่อพลเมืองอย่างเท่าเทียมกัน (ตะวัน สาดแสง, 2548)

ส่วนภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการของการใช้อิทธิพลของบุคคลหนึ่งบุคคลใดเพื่อให้ผู้อื่นช่วยเหลือและสนับสนุนหน้าที่การทำงานให้ประสบผลสำเร็จร่วมกัน ซึ่งมีความหมายอยู่ในตัวที่ทำให้ผู้นำ เป็นผู้นำ (บุญทัน ดอกไธสง, 2541) มีนักวิชาการอธิบายความหมายของภาวะผู้นำ ดังนี้

ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter F. Drucker, 1986 อ้างถึงใน Pettinger R., 2000) ให้ความหมายภาวะผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีวิสัยทัศน์ สามารถปฏิบัติงานได้มาตรฐานสูง และมีบุคลิกภาพ พิเศษเหนือข้อจำกัดทั่วไป

โคล (G. A. Cole, 1994 อ้างถึงใน Pettinger R., 2000) ให้ความหมายภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการภายในกลุ่มที่ทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้อาสาสนับสนุนการทำงาน ของกลุ่มให้สำเร็จในแต่ละสถานการณ์

ภาวะผู้นำเป็นการศึกษาถึงองค์ประกอบของความเป็นผู้นำ ในทางวิชาการได้อธิบายถึง ความเป็นผู้นำโดยใช้ภาวะของความเป็นผู้นำ เพื่อจำแนกประเภทของผู้นำรวมทั้งให้ความหมายของ ผู้นำซึ่งการศึกษาภาวะผู้นำจะมีการวางกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีภาวะผู้นำอยู่ 4 กรอบแนวคิดได้แก่ ทฤษฎีอุปนิสัย (Trait Theory) ที่พยายามศึกษาเกี่ยวกับชนิดของพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของ บุคคลที่เป็นผู้นำ ทฤษฎีสถานการณ์ (Situation Theory) เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของทฤษฎีอุปนิสัยที่ เมื่อเผชิญกับสถานการณ์บางอย่างจะมีการเรียกร้องหาผู้นำที่มีบุคลิกลักษณะที่แตกต่างจากปกติ (Different Situations Call for Different Characteristics) ในทางการบริหารจัดการแต่ละ สถานการณ์ต้องการความสามารถในลักษณะที่ต่างกันออกไป เช่น การแก้ปัญหาทั่วไป การต้องการ ความถูกต้องแม่นยำ การต้องการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การทำงานที่มีเวลาจำกัด และสถานการณ์ ที่ต้องการลดต้นทุนค่าใช้จ่าย เหล่านี้ต้องการความสามารถความชำนาญที่ต่างกัน ทฤษฎีตามหน้าที่

(Functional Theory) เป็นการศึกษาลักษณะเฉพาะของพฤติกรรมของผู้นำที่จะทำให้งานของกลุ่มบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจะกระทำดังกล่าวได้ผู้นำจะต้องมีหน้าที่ทำให้องค์กรและงานบรรลุเป้าหมาย การทำหน้าที่เช่นนั้น ได้แก่ การควบคุมติดตามความเป็นไปของสภาพแวดล้อม (Environmental Monitoring) การจัดระเบียบงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชา (Organizing Subordinate Activities) การสอนงานผู้ใต้บังคับบัญชา (Teaching and Coaching Subordinates) การจูงใจ (Motivating Others) และเข้าไปจัดการงานของกลุ่มเมื่อจำเป็น (Intervening Actively in The Group's Work) ทฤษฎีพฤติกรรม (Behavior Theory) เป็นการศึกษาแบบฉบับของการปฏิบัติที่กระทำอยู่ ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะอุปนิสัยของผู้นำเท่านั้นยังต้องอาศัยความสามารถในการจูงใจรวมทั้งขึ้นอยู่กับขนาดของอิทธิพลและอำนาจ ผู้นำประเภทนี้ได้แก่ผู้นำเผด็จการ ผู้นำประชาธิปไตย และผู้นำแบบเสรีนิยม วิธีการปฏิบัติเป็นการสะท้อนถึงพฤติกรรมของผู้นำที่แตกต่างกันออกไป (บุญทัน ดอกโรตอง, 2541) Terry (1977) ได้ศึกษาพฤติกรรมผู้นำสามารถแยกภาวะผู้นำออกเป็น 4 กลุ่มทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีสันับสนุน (Support Theory) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ทฤษฎีทางสังคมวิทยา (Sociological Theory) ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นกลุ่ม ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory) ให้ความสำคัญกับศิลปะในการจูงใจ และทฤษฎีอำนาจนิยม (Autocratic Theory) ให้ความสำคัญกับอำนาจในการสั่งการบังคับบัญชา

โดยสรุปภาวะผู้นำมีหลายลักษณะ มีขนาดของควมมีอิทธิพลและอำนาจไม่เหมือนกันที่จะทำให้ผู้ตามปฏิบัติตามซึ่งต้องอาศัยอุปนิสัยพฤติกรรม การจูงใจและสถานการณ์ที่เหมาะสมในการชักนำ สั่งการควบคุมบังคับบัญชาและจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความต้องการของตนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นสามารถแบ่งประเภทผู้นำได้ดังต่อไปนี้

1) ผู้นำแบบราชการ (Bureaucratic Leader) เป็นผู้นำที่ Weber (1905) เชื่อว่ามีความจำเป็นในการสร้างหลักประกันคุณภาพและระบบความปลอดภัยและลดการทุจริตในการทำงานที่รายงานผ่านไปแต่ละขั้นตอนของโครงสร้างการบริหาร โดยเฉพาะองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชนขนาดใหญ่ หรือธรรมาคารขนาดใหญ่ กล่าวคือ เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความถูกต้องในแต่ละขั้นตอนก่อนส่งรายงานขึ้นไปตามสายการบังคับบัญชา

2) ผู้นำแบบมีบารมี (Charismatic Leader) Weber อธิบายว่าเป็นผู้นำที่เกิดจากการยอมรับนับถือจากสมาชิก ผู้นำประเภทนี้สมาชิกจะเชื่อว่าเขาสามารถมอบหมายความไว้วางใจให้บริหารจัดการองค์กรในระยะยาวได้ โดยเชื่อว่าความสำเร็จขององค์กรจะอยู่ที่ผู้นำมีใช้กลุ่มคณะ ซึ่งตรงกับแนวคิดผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นผู้นำเกิดจากการยอมรับของผู้ตาม การเอาอนาคตขององค์กรฝากไว้กับผู้นำจึงเสี่ยงต่อความล้มเหลวเพราะจะทำให้ขาดโอกาสความคิดดี ๆ จากสมาชิก

3) ผู้นำแบบมีอำนาจสิทธิ์ขาด (Autocratic Leader) หรือผู้นำเผด็จการ Lewin, Lippitt & White (1939) กล่าวว่าผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจในทุกเรื่องโดยไม่ฟังความเห็นของผู้ร่วมงาน

4) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leader) Lewin, Lippitt & White อธิบายว่าเป็นผู้นำที่มีภาวะการนำตรงกันข้ามกับผู้นำแบบเผด็จการ ผู้นำประเภทนี้เขาจะรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกหรือผู้ใต้บังคับบัญชา แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ก่อนจะตัดสินใจ

5) ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez - Faire Leader) เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับคำแนะนำเนื่องจากผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานมีประสบการณ์สูง ผู้นำที่ปล่อยอิสระในการทำงานโดยไม่มีการควบคุมผลลัพธ์ อาจทำให้ต้นทุนสูง งานอาจเกิดความล่าช้า

6) ผู้นำแบบมุ่งเน้นประชาชน (People - Oriented Leader) เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผู้ร่วมงาน จะมีการสนับสนุน ฝึกอบรม สร้างความพึงพอใจในงานให้กับเพื่อนร่วมงานเพื่อให้เกิดความรู้สึที่ดีในการทำงาน โดยเขาเชื่อว่างานจะสำเร็จลงได้เพราะคนที่ใส่ใจให้กับงาน

7) ผู้นำแบบมุ่งเน้นงาน (Task - Oriented Leader) เขาจะให้ความสำคัญงานมากกว่าคน โดยจะพิจารณาว่างานชนิดใดเหมาะกับคนประเภทใดจึงมั่นใจว่าจะทำให้งานสำเร็จได้ ลักษณะการทำงานร่วมกับผู้นำประเภทนี้คนทำงานขาดแรงจูงใจ ลักษณะผู้นำแบบนี้คล้ายคลึงกับผู้นำเผด็จการ

8) ผู้นำแบบผู้รับใช้ (Servant Leader) เป็นผู้นำที่อำนวยความสะดวกให้การสนับสนุนทุกอย่างที่เห็นว่าจะทำให้งานบรรลุเป้าหมาย ผู้นำประเภทนี้เป็นเสมือนเครื่องมือของผู้ร่วมงานมากกว่าที่จะออกคำสั่ง บทบาทของการทำงานจะอยู่ที่ผู้ร่วมงาน มีภาวะการนำใกล้เคียงกับผู้นำแบบประชาธิปไตย

9) ผู้นำแบบประนีประนอม (Transaction Leader) เป็นผู้นำที่ใช้อำนาจในการให้คุณให้โทษขึ้นอยู่กับผลงานของกลุ่ม (Team's Performance) ให้โอกาสแก่ผู้ร่วมงานในการกำหนดเป้าหมายงานร่วมกัน มีการประเมินตรวจสอบและฝึกอบรมผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อเห็นว่าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

10) ผู้นำผู้เปลี่ยนแปลง (Transformation Leader) เป็นผู้นำที่สร้างแรงจูงใจผู้ร่วมงานที่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล ใช้กระบวนการสื่อสารเพื่อให้ผู้ร่วมงานเห็นความสำคัญของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำประเภทนี้จะมีความคิดจินตนาการที่ต้องการให้องค์กรบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร ผู้นำประเภทนี้ชอบคิดใหญ่และมองการณ์ไกล แต่จะใช้ประโยชน์จากสายการบังคับบัญชาทำงานในส่วนของรายละเอียด (Burns, 1978)

11) ผู้นำผู้ค้ำึงภาวะแวดล้อม (Environment Leader) เป็นผู้นำที่ตระหนักถึงที่มาของผู้ร่วมงานและสภาวะแวดล้อมที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจและจิตวิทยาของผู้ทำงานที่อยู่ในองค์กร ดังนั้นเขาจะใช้วัฒนธรรมขององค์กรในการสร้างความคาดหวังของแต่ละบุคคลและพัฒนาผู้นำในทุกระดับ ผู้นำประเภทนี้จะศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหาร มีจิตวิทยาในการสั่งการให้ผู้ปฏิบัติเห็นประโยชน์ร่วมกัน

ผู้นำแต่ละประเภทดังกล่าวข้างต้นเป็นการจำแนกตามการใช้อำนาจของผู้นำ และจำแนกตามการมีส่วนร่วมการตัดสินใจของผู้ร่วมงาน ผู้นำประเภทที่เหมาะสมกับผู้นำชุมชนจะมีอยู่หลายประเภท เช่น ผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำแบบมุ่งเน้นประชาชน ผู้นำแบบประนีประนอม ผู้นำผู้เปลี่ยนแปลง เป็นต้น ชุมชนใดต้องการผู้นำมีภาวะแบบใดขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

อย่างไรก็ดีผู้นำแต่ละคนอาจมีส่วนผสมของภาวะผู้นำในแต่ละประเภทที่มีการบูรณาการภาวะผู้นำ เพื่อให้การบริหารจัดการชุมชนบรรลุความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ดังที่ เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่ดีไว้ว่าผู้นำชุมชนที่ดี ต้องมีคุณธรรม ทำตัวเป็นแบบอย่าง สร้างความมั่นคงปลอดภัยให้ชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชน ประารถนาและพร้อมที่จะเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน ประารถนาและส่งเสริมนวัตกรรมหรือการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มองเห็นจุดอ่อนจุดแข็ง ข้อจำกัดและศักยภาพของตัวเองและของชุมชน สร้างแรงบันดาลใจ สร้างขวัญกำลังใจให้สมาชิกในชุมชน เป็นตัวเชื่อมที่ดีและผนึกพลังชุมชน เคารพในศักดิ์ศรี และให้เกียรติชาวบ้าน ไม่ดูถูกผู้อื่น ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สร้างเครือข่ายภายในชุมชนและกับนอกชุมชน เกิดประชาสังคมที่มีพลัง ดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน หรือวาระซ่อนเร้นเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและพวกพ้อง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุผล มีความอดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้ข้อมูล ความรู้ และปัญญาในการทำงานเพื่อชุมชน ไม่ใช่เงินหรืออำนาจอิทธิพลเพื่อชักนำ ครอบงำ บังคับขู่เข็ญคนอื่น มีวิสัยทัศน์มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน เป็นผู้มีการมีที่ชาวบ้านอยากเดินตาม

2.10 แนวคิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

2.10.1 แนวคิดการศึกษา

แนวคิด “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” หมายถึง (กิตติ ลิ้มสกุล, 2544) กระบวนการสร้างรายได้โดยการพึ่งพาตนเอง เป็นแนวคิดที่เน้นกระบวนการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ในแต่ละหมู่บ้านหรือตำบล แนวคิดนี้สนับสนุนและส่งเสริมให้ท้องถิ่นสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ (Product) และตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์นี้โดยเฉพาะ โดยที่ท้องถิ่นจำเป็นต้องพึ่งตนเอง (Self-Reliance) เป็นหลัก ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนี้จำเป็นต้องอุทิศพลังงาน (Energy) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และความปรารถนา (Desire) ที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลักเพื่อที่จะสร้างการกินดี อยู่ดี และคุณภาพชีวิต (ที่มุ่งสู่ตลาดสากลพร้อมๆ กับการเน้นท้องถิ่น)

กระบวนการนี้พยายามที่จะเพิ่มคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่มีคุณลักษณะของท้องถิ่นเป็นหลักให้เข้าสู่มาตรฐานสากล เพื่อที่จะขยายขอบเขตตลาดไปสู่ตลาดโลก เสริมกับตลาดในประเทศ ในการคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แต่ละท้องถิ่นผลิตขึ้นให้มีคุณลักษณะเป็นที่ยอมรับ มีการจัดการทางด้านการตลาดอย่างเหมาะสม สามารถเพิ่มรายได้ให้กับท้องถิ่นนั้นๆ ได้อีกทางหนึ่งคนในท้องถิ่นให้ความร่วมมือ ร่วมใจ ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน มีจุดประสงค์ไปในทางเดียวกัน จึงสามารถทำให้ความคิดนั้นสำเร็จได้ สิ่งที่มีมองเห็นได้ชัดคือ การคิดค้น และการสร้างผลิตภัณฑ์บนรากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม สิ่งที่มีมองไม่เห็นคือ พลังแห่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะเกิดจากความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน

แนวทางการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไปสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนรุ่นต่อไป แนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับธรรมชาติจะช่วยพัฒนา

คุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นโดยอยู่กับธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดช่วยสร้างกำลังใจให้ดีขึ้น รวมทั้งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับหน่วยงานที่จะให้การสนับสนุน

อัจฉราวรรณ มณีชัย (2544) ได้กล่าวถึง หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ว่าเป็นแนวคิดที่ต้องการให้แต่ละหมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์ (หลัก) 1 ประเภท (คำว่า ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สินค้าบริการ และกิจกรรมต่างๆ เช่น การรักษาสัตว์เลี้ยง การแสดงศิลปะ การนำเสนอประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบทรัพยากรของท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ โดยยึดหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local yet Global) ในการที่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้สร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นมาขึ้น ต้องมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีความสอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน มีจุดเด่นเฉพาะ รวมทั้งเป็นที่ยอมรับของตลาดภายในและต่างประเทศ

2) พึ่งพาตนเองได้ มีความคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance-Creativity) ประชาชนต้องมีการระดมความคิดในการคิดค้นและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่จะช่วยกันทำได้ โดยคำนึงถึงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นให้สอดคล้องเหมาะสม ไม่ซ้ำแบบกัน และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้านหรือตำบลให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

3) การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เพื่อต้องการสร้างบุคคลให้มีความคิดกว้างไกล มีความรู้ ความสามารถให้เกิดขึ้นในสังคม มีการวางแผนด้านการตลาด มุ่งเน้นเพื่อการผลิตและบริการโดยคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นหลัก

ในประเด็นของกระบวนการดำเนินการ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” อัจฉราวรรณ มณีชัย เสนอว่า ปัจจัยที่สำคัญของการขับเคลื่อนการดำเนินงานนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญ

ขั้นตอนในการดำเนินการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้แก่

1) ขั้นตอนการเรียนรู้และประชาสัมพันธ์โครงการ ได้แก่

(1) การจัดประชุมเพื่อทำความเข้าใจระหว่างฝ่ายราชการ เอกชน และประชาชน

(2) การประชาสัมพันธ์ในการให้ความรู้เพื่อเปิดตัวโครงการทางด้านสื่อมวลชน

(3) การจัดประชาคมตำบล และหมู่บ้าน เพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ชุมชน

2) ขั้นตอนการกำหนดเป้าหมายผลิตภัณฑ์และวิธีการดำเนินการผลิต

(1) การกำหนดแผนงาน แนวทางการดำเนินงาน การบูรณาการแผนและงบประมาณเพื่อให้การสนับสนุน

(2) คณะทำงานในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ร่วมจัดทำประชาคมเพื่อค้นหาผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเด่นของแต่ละท้องถิ่นที่จะทำการผลิต คัดเลือก และจัดลำดับผลิตภัณฑ์ให้เป็นเอกลักษณ์ของตำบล

- 3) ขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์
 - (1) วางแผนการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การบริหารจัดการการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ รวมทั้งมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (อย. มอก. ฮาลาล)
 - (2) สนับสนุนแหล่งเงินทุน
 - (3) ดำเนินการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์
 - (4) วิจัยผลิตภัณฑ์
- 4) ขั้นตอนการขยายตลาด
 - (1) วางแผนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศ
 - (2) วางแผนการขนส่ง และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์
 - (3) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ในเชิงรุก
 - (4) จัดประกวดผลิตภัณฑ์และจัดงานแสดงมหกรรมสินค้า
 - (5) วิจัยด้านตลาด
- 5) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล
 - (1) กำหนดเกณฑ์ ตัวชี้วัด และมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์
 - (2) ติดตามประเมินผลโดยคณะกรรมการระดับจังหวัดและอำเภอ
 - (3) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินการโครงการ

การดำเนินการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้มีหลายองค์การที่ร่วมดำเนินการโครงการโดยใช้หลักการบูรณาการ เพื่อลดการซ้ำซ้อนทั้งด้านงบประมาณ และวิธีการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้ไปสู่เป้าหมาย คือ ความเป็นชาตินิยม โดยเริ่มจากความเป็นท้องถิ่นนิยมก่อน แล้วขยายผลเป็นชาตินิยมต่อไป เพื่อนำผลิตภัณฑ์ไปสู่การส่งออกโดยการมีอินเทอร์เน็ต (Internet) และตำบลที่จะสามารถนำออกสู่พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ต่อไปในอนาคต จึงได้กำหนดการสร้างความสัมพันธ์ของระบบงานเพื่อเชื่อมโยงการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินโครงการดังกล่าว

กรมการพัฒนาชุมชน (2544) กล่าวว่า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดไอโอตะ ซึ่งเป็นเมืองอยู่ทางตอนใต้ของเกาะคิวชู ประเทศญี่ปุ่น ที่มีแนวคิดและปรัชญาให้ชุมชนมีความรักท้องถิ่น มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ มีความเชื่อมั่น มีทิศทางร่วมกัน ในการฟื้นฟูท้องถิ่น มีความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาผลิตภัณฑ์บนรากฐานวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์ มีคุณภาพ มีการจัดการด้านการตลาดอย่างเหมาะสม และเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน โดยให้แต่ละชุมชน หมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์ (หลัก) 1 ชนิด เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตและทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่น และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยยึดหลัก ดังต่อไปนี้

- 1) ผลผลิตที่ได้รับการยอมรับจากระดับสากลซึ่งเป็นความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2) พึ่งตนเองได้และสร้างสรรค์ให้หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นจริงโดยใช้ศักยภาพของท้องถิ่น

3) พัฒนาคมน โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนด้วยจิตวิญญาณที่ท้าทายและสร้างสรรค์

อิรามัทซี โทริฮีโกะ (อ้างถึงใน กรมการพัฒนาชุมชน, 2544) ได้กล่าวถึงวิธีการดำเนินงานของประเทศญี่ปุ่นว่า การดำเนินงานได้เริ่มต้นที่การจัดเวทีชาวบ้านและชุมชนแต่ละท้องถิ่น โดยที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดโออิตะ (อิรามัทซี โทริฮีโกะ) เข้าร่วมพูดคุยในทุกเวทีและทุกชุมชนในฐานะที่เป็นผู้สอนหรือผู้จัดกระบวนการพูดคุย โดยมีการสร้างระบบการกระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่ชาวบ้านทุกคนเพื่อการรับรู้และเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อกระตุ้นประชาชนในการเลือกกิจกรรม (ผลิตภัณฑ์) ที่จะดำเนินการ ซึ่งไม่ใช่หน่วยงานราชการอย่างเดียวเท่านั้น ความสำเร็จของงานเกิดจากการมีส่วนร่วมระหว่างส่วนราชการ เอกชน ผู้นำชุมชน และสื่อองค์กรประชาชน เพื่อการค้นหาคีย์ภาพ เลือกผลิตภัณฑ์ของหนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product) และจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายทุกระดับ มีโรงเรียนผู้นำเพื่อสร้างผู้นำชุมชนและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านข้อมูลข่าวสาร สำหรับการลงทุนโดยระบบภาครัฐได้ปรับเปลี่ยนความคิดเห็นและระบบวิธีการดำเนินงาน โดยการนำงบประมาณของจังหวัดโออิตะจัดตั้งเป็นเงินกองทุนหมุนเวียน เพื่อใช้สำหรับการเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงการวิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและมาตรฐานของการผลิต การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ที่มีหลากหลายรูปแบบและวิธีการต่างๆ

สำหรับวิธีการดำเนินการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) ของประเทศไทยที่ยึดหลักตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อค้นหาคีย์ภาพและสร้างทิศทางร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ที่มีความพอเพียงบนพื้นฐานและศักยภาพของคน ความรู้ (ภูมิปัญญา) และทรัพยากรของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้รู้จักช่วยตัวเอง รู้จักคิด ขณะเดียวกันทางราชการต้องเข้าไปให้ความร่วมมือสนับสนุนการทำงานของประชาชน

สรุปได้ว่า “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นแนวคิดของรัฐบาลที่ต้องการจะให้แต่ละหมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์ (หลัก) 1 ประเภทที่หมายถึง ผลิตภัณฑ์ บริการ และกิจกรรมต่างๆ เช่น การรักษาสีงแวดล้อม การแสดงศิลปะ การนำเสนอประเพณี วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากวัตถุดิบและทรัพยากรภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีเอกลักษณ์ มีคุณภาพ มีการจัดการตลาดที่เหมาะสม สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐานไปสู่เมืองใหญ่ ดังนั้น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ถือได้ว่าเป็นการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอย่างแท้จริง

2.11 บริบทเกี่ยวกับอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในอดีต อ.บางไทร รวมการปกครองอยู่กับ อ.เสนา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้แบ่งการปกครองออกเป็น เสนาใหญ่ (ด้านเหนือ) เสนาน้อย (ด้านใต้) แต่ใช้ชื่อแขวงราชคราม ตามตำบลที่ตั้งบริเวณฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และในปี พ.ศ. 2437 ได้ตั้งที่ทำการแขวงเสนาเป็นเรือนแพจอดอยู่ริม

ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นศูนย์การคมนาคมของราชฎร ซึ่งใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ต่อมาในปี พ.ศ. 2439 จึงได้เปลี่ยนจากแขวงเป็นอำเภอในปี พ.ศ. 2441 ทางราชการได้ลื้อเรือนแพและขยับขยายขึ้นมาอยู่บนบก โดยปลูกเป็นอาคารไม้ ปี พ.ศ. 2466 ทางราชการได้เปลี่ยนชื่ออำเภอเป็น อ.ราชคราม ตามชื่อตำบลในปี พ.ศ. 2468 หลวงประสิทธิธรรม (เจียม หงษ์ประภาส) นายอำเภอ สมัยนั้นเห็นว่าสถานที่คับแคบและไม่สะดวก จึงย้ายอำเภอมายังที่ตั้งใหม่ที่ริมฝั่งแม่น้ำน้อย ม.4 ต.บางไทร และยังใช้ชื่อว่า อำเภอราชคราม ต่อมาเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2482 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอบางไทร จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2538 สำนักงบประมาณได้อนุมัติงบประมาณเป็นค่าก่อสร้างอาคารที่ว่าการ อำเภอบางไทรหลังใหม่ จำนวนเงิน 6,595,000 บาท ตัวอาคาร เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น พื้นที่ 1,088 ตารางเมตร ขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 56 เมตร โดยได้กั้นเป็นห้อง แบ่งส่วนราชการต่างๆ เป็นสัดส่วนและ ผู้ว่าราชการจังหวัด ได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2540

2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) การศึกษาผลการ ดำเนินนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจรากหญ้า โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผลสรุปผลกระทบทาง สังคมของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ภายหลังจากดำเนินการโครงการไปแล้ว 1 ปี โครงการนี้มีส่วนช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง มีความสามารถ พึ่งพาตนเอง มีการเอื้อกุลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสคนในหมู่บ้านกลับคืนสู่ท้องถิ่น คนในหมู่บ้านยังคง ไปทำงานทำต่างถิ่น และปัญหาเสพติด ดีขึ้น เฉลี่ยโดยรวมร้อยละ 72.5 64.4 57.9 และ 56.3 ตามลำดับ ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าเฉลี่ยโดยรวมผลกระทบด้านสังคมโครงการหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีส่วนช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง ความสามารถพึ่งตนเอง การเอื้อกุลประโยชน์ต่อ ผู้ด้อยโอกาส ปัญหาเสพติด มีความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพ และการมีส่วนร่วมของชุมชนดี ขึ้น ร้อยละ 66.8 ซึ่งผลกระทบด้านชุมชนเข้มแข็ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่าดีขึ้นสูงสุด ร้อยละ 96 รองลงมา ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ตามลำดับ

ใจมานัส พลอยดี (2540) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจ ชุมชนเปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย กรณีศึกษาอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอ สานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวที่สำคัญ ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม 2) ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ 3) ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวสมาชิก 4) ปัจจัยด้านการเงิน 5) ปัจจัยเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก 6) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ 7) ปัจจัยด้านการผลิต 8) ปัจจัยด้านการตลาด 9) ปัจจัยด้านแรงงาน 10) ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูล ข่าวสาร 11) ปัจจัยที่เกี่ยวกับกฎข้อบังคับ

จากการศึกษาสรุปได้ว่าการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่ดี ควรมีการเริ่มต้นกิจกรรมการ ออมทรัพย์มาก่อน ซึ่งถ้าเริ่มต้นจากกิจกรรมออมทรัพย์แล้ว จะทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ในการ ดำเนินงานการออมทรัพย์ ตลอดจนได้เรียนรู้แนวทางในการบริหารงานได้อย่างเป็นขั้นตอน และควรมี การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในการดำเนินธุรกิจชุมชนและมั่นใจต่อตัว ผู้นำชุมชน ทำให้สามารถขยายกิจกรรมออกไปเพื่อทำธุรกิจชุมชนในรูปแบบอื่นภายในชุมชนต่อไปได้

ประหยัด สายวิเชียร และคนอื่นๆ (2543) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการที่ทำให้กลุ่มแปรรูปผลผลิตเกษตรภาคเหนือประสบความสำเร็จ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR = Participatory Action Research) โดยนักวิจัยและกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการทำงาน โดยมีผลิตภัณฑ์หลักได้แก่ กลุ่มทำเต้าเจี้ยวจากถั่วเหลืองกลุ่มทำกระเทียมดอง การทำมะม่วงดอง และกลุ่มทำข้าวกล้อง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทำเต้าเจี้ยวมีการทำน้ำพริกลาบ น้ำพริกเผา และข้าวแต่น้ำต่างๆ กลุ่มทำกระเทียมดอง มีการทำมะขามแก้วรสต่างๆ น้ำพริกลาบ น้ำยาล้างจาน ผสมมะกรูด และมะนาว กลุ่มทำมะม่วงดองมีการทำกระเทียมดอง ซึ่งเป็นการทำร่วมกับโรงงานใหญ่ๆ มีรายได้ที่แน่นอน กลุ่มทำข้าวกล้องมีการทำไข่เค็มดอง ไข่เค็มพอก ส่วนกลุ่มที่จัดว่าไม่ประสบความสำเร็จ บางกลุ่มจะมีกิจกรรมหลากหลาย แต่ลักษณะการทำยังไม่ต่อเนื่อง ขาดความรู้ความชำนาญ บางกลุ่มไม่มีการประชุมชี้แจงเลย และมีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ

บริษัท ชูโอ เซ็นโก (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) (2546) การวิจัยเรื่อง “การประเมินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในเขตภาคเหนือ” เป็นการวิจัยที่ได้นำวิธีการวิจัยในเชิงคุณภาพและปริมาณมาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย เพื่อต้องการศึกษาวิจัยทางด้านผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้บริโภค และสังคมโดยรวม ผลจากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” สามารถพัฒนาศักยภาพให้แก่ท้องถิ่น ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน สร้างเงินสร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตและผู้จำหน่าย 2) โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” สามารถช่วยสร้างงานให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ช่วยทำให้แรงงานอพยพลดลง 3) โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” สามารถช่วยให้รายได้ส่วนบุคคลเพิ่มขึ้น

ในขณะเดียวกัน ผลการศึกษายังพบว่า โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” มีปัญหาที่ต้องต้องการความช่วยเหลือจากทางภาครัฐบาล ดังนี้ 1) ผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีหน่วยงานรับรองคุณภาพของผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน 2) ผลิตภัณฑ์ไม่มีความเป็นสากลทั้งรูปแบบผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ 3) ผลิตภัณฑ์ไม่มีความแตกต่างจากคู่แข่ง และขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิต อีกทั้งผู้ผลิตไม่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี 4) ผลิตภัณฑ์ไม่ได้ติดสัญลักษณ์ของโครงการ ทำให้ผู้บริโภคไม่ทราบว่าเป็นผลิตภัณฑ์ของโครงการ 5) ผู้ผลิตบางกลุ่มเริ่มตระหนักถึงสิทธิทางภูมิปัญญาของผลิตภัณฑ์ 6) ช่องทางการจัดจำหน่ายน้อย 7) การจัดออกร้านที่ทางรัฐบาลหรือทางเอกชนจัดขึ้นนั้นเป็นผสมระหว่างผู้ผลิตในโครงการและผู้ผลิตในท้องถิ่นรายอื่นๆ ซึ่งผู้บริโภคเข้าใจผิดว่าผลิตภัณฑ์ทั้งหมดเป็นผลิตภัณฑ์ภายในโครงการ 8) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่ทางรัฐบาลได้จัดทำอยู่ยังไม่มีประสิทธิผลที่เพียงพอ เพราะน้อยเกินไป 9) ผู้ผลิตต้องการเงินทุนสนับสนุนช่วยเหลือในการประกอบการ

จากผลการศึกษาในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีเสนอข้อเสนอแนะเพื่อโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ทางการปรับปรุงในการผลิต เพื่อให้ได้มาตรฐาน รวดเร็ว ประหยัด คุ่มค่า และมีคุณภาพที่มีความเป็นสากล 2) ยุทธศาสตร์ทางการบริหารจัดการด้วยการวางระบบที่มีคุณภาพมีการควบคุมคุณภาพในทุกขั้นตอน 3) ยุทธศาสตร์ทางการพัฒนาบุคลากรของโครงการ ผู้ผลิต และผู้จำหน่ายให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อสร้างความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 4) ยุทธศาสตร์ทางการพัฒนาสร้างเสริมความพร้อมทางด้านระบบเทคโนโลยี

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ คือ 1) การสร้างศักยภาพให้แก่โครงการ เพื่อลดปัญหาในเชิงการผลิตและการตลาดที่ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายต้องเผชิญอย่างต่อเนื่อง 2) รัฐบาลควรมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบในการวางแผนการตลาดในประเทศและต่างประเทศ 3) ควรมีการนำการสื่อสารทางด้านการตลาด อีกทั้งการตลาดเพื่อการบริหารการจัดการลูกค้า (Customer Relationship Management) มาใช้ 4) ควรสร้างศักยภาพให้แก่บุคลากรของโครงการ โดยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Society) 5) การส่งเสริมระบบเทคโนโลยีก้าวหน้ามาใช้ในการผลิตในโครงการ 6) ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

อ้อยทิพย์ เกตุเฒ (2547) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ระดับชุมชนในผ้าทอพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ “ผ้าหางกระรอก” ซึ่งดำเนินการวิจัยกับกลุ่มสตรีสหกรณ์ทอผ้าไหมบ้านพะงาดเหนือพัฒนา หมู่ 12 ตำบลขามสมบูรณ์ อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา แม่ข่าย และกลุ่มทอผ้าไหมบ้านหลุ่งประดู่ หมู่ 1 ตำบลหลุ่งประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ลูกข่าย ในระหว่างเดือนพฤษภาคม 2546 ถึงเดือนมีนาคม 2547 ผลของการดำเนินงานคือ สมาชิกกลุ่มทอผ้าทั้งสองกลุ่มได้รับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการศึกษาดูงาน การจัดเวทีประชาคม การจัดเวทีวิพากษ์ผ้าทอตัวอย่าง ตลอดจนการรับฟังคำแนะนำทางวิชาการจากผู้เชี่ยวชาญสิ่งทอหลายท่าน ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนทั้งหมดนี้เป็นไปตามแนวคิดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สมาชิกกลุ่ม ทุกคนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ รวมทั้งได้มีการสรุปบทเรียนร่วมกันทุกครั้งเพื่อนำไปสู่การจัดการที่ดีกว่าในครั้งต่อไป ทั้งหมดนี้นอกจากสมาชิกกลุ่มฯ จะมีความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าหางกระรอกแล้ว ยังเป็นการพัฒนาความคิด จิตใจ บุคลิกภาพและความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและเครือข่ายให้ดีขึ้นด้วยจากการทดลองทอผ้าตัวอย่างตามภูมิปัญญาชาวบ้านและผ้าตัวอย่าง 8 เครือ เป็นผ้าหางกระรอกและผ้ามัดหมี่หางกระรอก เป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง สมาชิกกลุ่มฯ ได้ทราบว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านการทอผ้าหางกระรอกเริ่มสูญหายไปจากหมู่บ้าน มีเพียงช่างทออาวุโสเท่านั้นที่ตีเกลียว เส้นไหมหางกระรอกได้ดังงาม นอกจากนี้เส้นไหมบ้านเมื่อนำมาทำเป็นเส้นหางกระรอก จะทอผ้าได้ไม่เนียน ไม่เรียบ ไม่งามเท่าเส้นไหมจากโรงงาน ยกเว้นจะผ่านกระบวนการคัดเส้นไหมอย่างประณีตมาตั้งแต่ต้นเป็นข้อสังเกตที่ควรมีการวิจัยเพื่อการพัฒนาต่อไป สำหรับการทอผ้ามัดหมี่หางกระรอกนั้นเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่สมาชิกกลุ่มคิดขึ้นเป็นการผสมผสานภูมิปัญญาการทอผ้าสองประเภทเข้าด้วยกันอย่างลงตัว สมาชิกกลุ่มยังขาดความรู้และทักษะในการย้อมสีธรรมชาติ การผสมสี การกำหนดสีลงในลวดลายผ้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ หากได้รับการพัฒนาสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องนี้จะเป็นกระบวนการและมีความต่อเนื่องจะช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าหางกระรอกได้ดีขึ้น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้การทอผ้าของกลุ่มผลิตภัณฑ์หางกระรอกยังเป็นเพียงจุดเริ่มต้นโดยใช้ความสัมพันธ์เครือข่ายเป็นฐาน จะต้องส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจึงจะปรับจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการให้เป็นเครือข่ายที่เป็นทางการได้

อัษฎางค์ พลนอก และอรรถวิทย์ สมศิริ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาเครื่องสำอางทำความสะอาดผสมสมุนไพรเพื่อสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้คือ การพัฒนาสูตรตำรับเครื่องสำอางทำความสะอาดผสมสมุนไพรที่เหมาะสมจะผลิตเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สูตรเครื่องสำอางทำความสะอาดสูตรหลัก ได้แก่ แชมพู ครีมนวดผม และสบู่เหลว ถูกคิดค้นขึ้น 3 สูตร ชุมชนได้ผสมสารสกัดสมุนไพรเข้าไปเพื่อเป็นสารเสริมคุณภาพ รวมแล้วเป็นการผลิตโดยวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 9 สูตรด้วยกัน จำนวนหุ้นทั้งหมดที่กลุ่มอาชีพสามารถระดมได้คือ 10,810 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 10 บาท เมื่อดำเนินการครบหนึ่งปี หุ้นทั้งหมดได้รับเงินปันผลร้อยละ 37.6

ภาสกร นันทพานิช, กรรณิการ์ บังเกต และศาศกรินทร์ ดวงตะวัน (2549) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่ม และจัดทำแผนพัฒนาตามความต้องการของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีกลุ่มที่เข้าร่วม 6 กลุ่ม ในกระบวนการวิจัยได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์บริบทของกลุ่มและจัดทำแผนพัฒนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการทุกกลุ่มเกิดการเรียนรู้และสามารถที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ของกลุ่ม กำหนดเป้าหมาย และจัดทำแผนพัฒนากลุ่มของตนเองได้ โดยแผนพัฒนาที่กลุ่มจัดทำขึ้นเป็นแผนที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกลุ่ม อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อำเภอ บางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30,814 คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเป็นประชากรชายทั้งสิ้น 30,814 คน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1973, อ้างถึงใน บุญธรรมกิจ ปริดาบริสุทธิ์, 2540) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 399 ราย เพื่อให้ได้ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดตัวอย่างจำนวน 400 ราย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการการกำหนดกลุ่มตัวอย่างและดำเนินการตามโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย ได้ใช้ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดยที่ e คือ ความคาดเคลื่อนของการเลือกตัวอย่าง

N คือ ขนาดของประชากร

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

$$= \frac{30,814}{1 + 30,814(0.05)^2}$$
$$= \frac{30,814}{77.0375}$$
$$= 399 \text{ คน}$$

เพื่อลดความคลาดเคลื่อนจากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่าง 400 คน จาก การคำนวณดังกล่าว

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด แบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคอร์ท (Likert Scale) 5 ระดับ คือ

5	หมายถึง	ระดับสูงสุด
4	หมายถึง	ระดับสูง
3	หมายถึง	ระดับปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับต่ำ
1	หมายถึง	ระดับต่ำที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับระดับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด แบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคอร์ท (Likert Scale) 5 ระดับ คือ

5	หมายถึง	ระดับสูงสุด
4	หมายถึง	ระดับสูง
3	หมายถึง	ระดับปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับต่ำ
1	หมายถึง	ระดับต่ำที่สุด

ตอนที่ 4 แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นอื่นๆ ของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เขียนบรรยาย

3.2.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

3.2.2.1 ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัย หนังสือ วารสาร และเอกสารต่างๆ เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และความหมาย เพื่อกำหนดแนวคิดในการวิจัยและนิยามตัวแปร

3.2.2.2 นำข้อมูลที่รวบรวมได้ มาจัดลำดับความสำคัญ และสรุปลักษณะความสำคัญสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมกับตัวแปร

3.2.2.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงความเหมาะสมครอบคลุมเนื้อหาและการใช้ภาษา

3.2.2.4 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.3.1 ผู้วิจัยติดต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อขอหนังสือแจ้งหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการดำเนินการวิจัยและรวบรวมข้อมูล

3.3.2 ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทุกคนด้วยตนเองจำนวน 400 คน และนัดหมายการเก็บแบบสอบถามคืน

3.3.3 ผู้วิจัยติดตามเก็บแบบสอบถามคืนจากกลุ่มตัวอย่างและได้แบบสอบถามคืนมาจำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ

3.3.4 นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาจัดกระทำ ตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของการตอบแบบสอบถามแล้วจึงนำไปทำการวิเคราะห์ทางสถิติ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำคะแนนที่ได้จากการทดสอบมาวิเคราะห์ทางสถิติ ดังนี้

3.4.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่และร้อยละ

3.4.2 วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านนโยบายและองค์กร โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายด้าน และรายข้อ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50 - 4.49 หมายถึง มาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50 - 3.49 หมายถึง ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50 - 2.49 หมายถึง น้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.49 หมายถึง น้อยที่สุด

3.4.3 วิเคราะห์ข้อมูลระดับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายด้านและรายข้อ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50 - 4.49 หมายถึง มาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50 - 3.49 หมายถึง ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50 - 2.49 หมายถึง น้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.49 หมายถึง น้อยที่สุด

3.4.4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนโยบายและองค์การที่มีผลต่อความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r) ใช้เกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้

0.90 ขึ้นไป	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันสูงมาก
0.70 - 0.89	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันสูง
0.50 - 0.69	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
0.30 - 0.49	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันต่ำ
ต่ำกว่า 0.30	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันต่ำมาก

3.4.5 การศึกษาคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ใช้สถิติดังนี้

3.4.5.1 การวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องของแบบสอบถามใช้สถิติค่าเฉลี่ยจากคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ

3.4.5.2 การวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของแบบสอบถามแบบมาตรวัด 3 ระดับ ใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient)

GRAD VRU

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาสามารถผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

4.2 ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ

4.3 ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนโยบายและองค์การกับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.5 ผลการการศึกษาตามสมมติฐาน

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1 แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชนจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	167	41.8
หญิง	233	58.3
รวม	400	100

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 58.3 และเพศชาย จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 41.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชนจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 30 ปี	68	17.0
ระหว่าง 30 – 40 ปี	191	47.8
ระหว่าง 41 – 50 ปี	107	26.8
มากกว่า 50 ปี ขึ้นไป	34	8.5
รวม	400	100

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30 – 40 ปี จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 รองลงมาได้แก่ ระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 น้อยกว่า 30 ปี จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 และสุดท้าย มากกว่า 50 ปี ขึ้นไป จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชนจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	151	37.8
สมรส	187	46.8
หย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่	62	15.5
รวม	400	100

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่สมรสแล้ว จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 46.8 รองลงมาโสด จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8 และหย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชนจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	254	63.5
ปริญญาตรี	131	32.8
สูงกว่าปริญญาตรี	15	3.8
รวม	400	100

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 63.5 และปริญญาตรีจำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 32.8 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าความถี่ ร้อยละของประชาชน จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้/เดือน	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 10,000 บาท	88	22.0
10,001 – 20,000 บาท	192	48.0
20,001 – 30,000 บาท	110	27.5
มากกว่า 30,000 บาท ขึ้นไป	10	2.5
รวม	400	100

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้ตั้งแต่ 10,001 – 20,000 บาท จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 48.0 รองลงมาได้ตั้งแต่ 20,001 – 30,000 บาท จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ถัดมามีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 และมีรายได้มากกว่า 30,000 บาท ขึ้นไป จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ตามลำดับ

4.2 ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ

ตารางที่ 4.6 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ โดยภาพรวม

ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ	ระดับที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน	
	\bar{X}	S.D.
ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ	3.68	0.72
ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย	3.74	0.67
ด้านภาวะผู้นำ	3.82	0.70
ด้านทรัพยากรในการบริหารงาน	3.85	0.64
รวม	3.77	0.60

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ โดยภาพรวม ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.60) คือด้านทรัพยากรในการบริหารงานมีผลต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การมากที่สุด ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.64) รองลงมาด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.70) ถัดมาด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.67) และด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

GRAD VRU

ตารางที่ 4.7 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ

ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ	ระดับที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ			
1. มาตรฐานของนโยบายมีความสำคัญต่อการนำไปกำหนดแนวทางปฏิบัติ	3.89	0.83	มาก
2. ความเพียงพอของทรัพยากรมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ	3.69	0.81	มาก
3. เจ้าหน้าที่ระดับรัฐบาลกลางและระดับท้องถิ่นปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานนโยบาย	3.54	0.96	มาก
4. ศักยภาพของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ	3.66	0.89	มาก
5. งบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีผลต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติงาน	3.64	0.95	มาก
รวม	3.68	0.72	มาก

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การรายด้าน ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติในภาพรวม ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.72) ถ้าหากพิจารณารายข้อจะพบว่า มาตรฐานของนโยบายมีความสำคัญต่อการนำไปกำหนดแนวทางปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.83) มากที่สุด รองลงมาความเพียงพอของทรัพยากรมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.69$, S.D. = 0.81) ถัดมาศักยภาพของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.89) งบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีผลต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = 0.95) และเจ้าหน้าที่ระดับรัฐบาลกลางและระดับท้องถิ่นปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานนโยบาย ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.96) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.8 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย

ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ	ระดับที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย			
6. ทศนคติของผู้ปฏิบัติที่มีต่อนโยบายมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ	3.75	0.95	มาก
7. รวมพลังกันในรูปกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการการศึกษา และการพัฒนาสังคม	3.70	0.86	มาก
8. การสร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย	3.73	0.81	มาก
9. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกรูปแบบ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานและแสวงหาทรัพยากร	3.75	0.90	มาก
10. มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้ บนพื้นฐานของความประหยัด และจัดการใช้จ่าย	3.79	0.97	มาก
รวม	3.74	0.67	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การรายด้าน ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบายในภาพรวม ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.67) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้ บนพื้นฐานของความประหยัด และจัดการใช้จ่าย ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.97) มากที่สุด รองลงมาทศนคติของผู้ปฏิบัติที่มีต่อนโยบายมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.95) ถัดมาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกรูปแบบ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานและแสวงหาทรัพยากร ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.90) การสร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.81) และรวมพลังกันในรูปกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการการศึกษา และการพัฒนาสังคม ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.86) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ ด้านภาวะผู้นำ

ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ	ระดับที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านภาวะผู้นำ			
11. สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	3.87	0.80	มาก
12. สมาชิกในกลุ่มร่วมมือในการประสานงานและทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี	3.81	0.89	มาก
13. สมาชิกได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ สมาชิกและเพื่อนร่วมงาน	3.78	0.92	มาก
14. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ผลิตทำให้เกิดความไว้วางใจในการทำงานเป็นอย่างดี	3.82	0.87	มาก
15. ผู้บริหารเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและได้รับการสนับสนุนด้วยดี	3.85	0.87	มาก
รวม	3.82	0.70	มาก

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การรายด้าน ด้านภาวะผู้นำในภาพรวม ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.70) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.80) มากที่สุด รองลงมาผู้บริหารเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและได้รับการสนับสนุนด้วยดี ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.87) ถัดมา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ผลิตทำให้เกิดความไว้วางใจในการทำงานเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.87) สมาชิกในกลุ่มร่วมมือในการประสานงานและทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.89) และสมาชิกได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ สมาชิกและเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.92) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ ด้านทรัพยากรในการบริหารงาน

ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ	ระดับที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านทรัพยากรในการบริหารงาน			
16. การนำต้นทุนในชุมชน เช่น สินทรัพย์ เงินแรงงาน ทรัพยากร และภูมิปัญญา ฯลฯ มาบริหารจัดการประกอบการผลิต	3.83	0.72	มาก
17. การจัดตั้งศูนย์ออกแบบวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์	3.90	0.79	มาก
18. การหาช่องทางการตลาดทั้งในและนอกประเทศ	3.79	0.98	มาก
19. การนำเทคโนโลยีมาใช้ช่วยในขั้นตอนการผลิตและการดำเนินงาน	3.83	0.95	มาก
20. การสร้างที่แสดงสินค้าไทยในเมืองใหญ่ๆ	3.91	0.88	มาก
รวม	3.85	0.64	มาก

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การรายด้าน ด้านทรัพยากรในการบริหารงานในภาพรวม ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.64) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า การสร้างที่แสดงสินค้าไทยในเมืองใหญ่ๆ ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.88) มากที่สุด รองลงมาการจัดตั้งศูนย์ออกแบบวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.79) ถัดมาการนำเทคโนโลยีมาใช้ช่วยในขั้นตอนการผลิตและการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.95) การนำต้นทุนในชุมชน เช่น สินทรัพย์ เงินแรงงาน ทรัพยากร และภูมิปัญญา ฯลฯ มาบริหารจัดการประกอบการผลิต ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.72) และการหาช่องทางการตลาดทั้งในและนอกประเทศ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.98) น้อยที่สุด ตามลำดับ

4.3 ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 4.11 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์	3.79	0.68	มาก
ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน	3.78	0.68	มาก
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน	3.71	0.71	มาก
ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน	3.91	0.77	มาก
ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน	4.02	0.66	มาก
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย	4.00	0.62	มาก
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.09	0.67	มาก
รวม	3.90	0.51	มาก

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.51) ถ้าพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.67) มากที่สุด รองลงมาด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.66) ถัดมาด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.62) ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.77) ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.68) ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.68) และด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.71) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.12 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์			
1. ชาวบ้านสามารถผลิตสินค้าหลัก 1 ผลิตภัณฑ์ ตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์	3.85	0.77	มาก
2. รัฐบาลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน	3.81	0.84	มาก
3. ทางราชการโดยหน่วยงานของรัฐบาลให้ความช่วยเหลือ และให้ขึ้นตรงกับกรมพัฒนาชุมชน	3.72	0.84	มาก
รวม	3.79	0.68	มาก

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ในภาพรวม ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.68) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ชาวบ้านสามารถผลิตสินค้าหลัก 1 ผลิตภัณฑ์ ตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.77) มากที่สุด รองลงมา รัฐบาลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.84) และทางราชการโดยหน่วยงานของรัฐบาลให้ความช่วยเหลือ และให้ขึ้นตรงกับกรมพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.84) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.13 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการใช้วัตถุดิบและ ทรัพยากรในหมู่บ้าน

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน			
4. ใช้วัตถุดิบที่หาได้จากภายในชุมชนโดยให้ชุมชนนั้นพึ่งตนเองได้	3.72	0.81	มาก
5. การใช้วัตถุดิบถาวร และไม่มีราคาแพงสามารถหาได้จากภายใน ชุมชนอย่างไม่มีวันหมด	3.72	0.81	มาก
6. การใช้วัตถุดิบอื่นๆ ทำให้ช่วยลดต้นทุนการผลิตสินค้า	3.89	0.82	มาก
รวม	3.78	0.68	มาก

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้านในภาพรวม ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.68) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการใช้วัตถุดิบอื่นๆ ทำให้ช่วยลดต้นทุนการ ผลิตสินค้า ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.82) มากที่สุด รองลงมาการใช้วัตถุดิบถาวร และไม่มีราคาแพง สามารถหาได้จากภายในชุมชนอย่างไม่มีวันหมด ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.81) และใช้วัตถุดิบที่หาได้ จากภายในชุมชนโดยให้ชุมชนนั้นพึ่งตนเองได้ ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.81) น้อยที่สุด ตามลำดับ

GRAD VRU

ตารางที่ 4.14 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผลิตภัณฑ์เป็น ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน			
7. สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นความคิดของชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชน	3.73	0.73	มาก
8. การอาศัยองค์ความรู้พื้นฐานมาจากความรู้ของชาวบ้านที่มีอยู่เดิม มาช่วยในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ	3.71	0.86	มาก
9. ผลิตภัณฑ์นั้นต้องไม่เลียนแบบจากที่อื่นๆ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านคิดขึ้นด้วยตนเอง	3.70	0.88	มาก
รวม	3.71	0.71	มาก

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในภาพรวม ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.71) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นความคิดของ ชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชน ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.73) มากที่สุด รองลงมาการอาศัยองค์ความรู้พื้นฐาน มาจากความรู้ของชาวบ้านที่มีอยู่เดิมมาช่วยในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.86) และผลิตภัณฑ์นั้นต้องไม่เลียนแบบจากที่อื่นๆ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านคิดขึ้นด้วยตนเอง ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.88) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.15 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน			
10. ทำให้คนในชุมชนที่ว่างงานหรือตกงาน มีรายได้มีอาชีพ	3.85	0.84	มาก
11. ทำให้มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นอาชีพเสริม	3.87	0.96	มาก
12. ทำให้เกิดอาชีพหลักของคนในชุมชน และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว	4.02	0.88	มาก
รวม	3.91	0.77	มาก

จากตารางที่ 4.15 พบว่า ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้านในภาพรวม ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.77) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ทำให้เกิดอาชีพหลักของคนในชุมชน และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.88) มากที่สุด รองลงมาทำให้มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นอาชีพเสริม ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.96) และทำให้คนในชุมชนที่ว่างงานหรือตกงาน มีรายได้มีอาชีพ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.84) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.16 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน			
13. สามารถสร้างเป็นอาชีพที่ถาวร และมั่นคงให้กับคนในชุมชน	3.99	0.72	มาก
14. ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาหารายได้ในยามที่ตกงานหรือว่างงาน	4.06	0.78	มาก
15. โครงการต้องมีผลกำไรเลี้ยงตนเองได้ และมีแนวโน้มที่โครงการจะอยู่ได้ในระยะยาว	4.00	0.81	มาก
รวม	4.02	0.66	มาก

จากตารางที่ 4.16 พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืนในภาพรวม ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.66) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาหารายได้ในยามที่ตกงานหรือว่างงาน ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.78) มากที่สุด รองลงมาโครงการต้องมีผลกำไรเลี้ยงตนเองได้ และมีแนวโน้มที่โครงการจะอยู่ได้ในระยะยาว ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.81) และสามารถสร้างเป็นอาชีพที่ถาวร และมั่นคงให้กับคนในชุมชน ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.72) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.17 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิภาพดำเนินงานตาม โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผลิตภัณฑ์ เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ประสิทธิภาพดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย			
16. สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักภายในชุมชนและนอกชุมชน	4.03	0.73	มาก
17. คนในชุมชนต้องคุ้นเคยกับผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดีในพื้นที่ก่อน	3.94	0.71	มาก
18. ขยายชื่อเสียงผลิตภัณฑ์สินค้ามานอกพื้นที่เพื่อเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ นำการขยายตลาด	4.04	0.79	มาก
รวม	4.00	0.62	มาก

จากตารางที่ 4.17 พบว่า ประสิทธิภาพดำเนินงานตาม โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายในภาพรวม ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.62) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ขยายชื่อเสียงผลิตภัณฑ์สินค้ามานอกพื้นที่เพื่อเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ นำการขยายตลาด ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.79) มากที่สุด รองลงมาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักภายในชุมชนและนอกชุมชน ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.73) และคนในชุมชนต้องคุ้นเคยกับผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดีในพื้นที่ก่อน ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = 0.71) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4.18 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการส่งเสริมการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์			
19. การพัฒนาความคิด และฝีมือแรงงานชาวบ้านในชุมชน	4.05	0.77	มาก
20. ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะผลิตภัณท์และปรับปรุงผลิตภัณท์ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์	4.07	0.74	มาก
21. ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนและผลกำไร	4.16	0.74	มาก
รวม	4.09	0.67	มาก

จากตารางที่ 4.18 พบว่า ประสิทธิผลการดำเนินงานตาม โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาพรวม ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.67) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุน และผลกำไร ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.74) มากที่สุด รองลงมาทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะผลิตภัณท์และปรับปรุงผลิตภัณท์โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.74) และการพัฒนาความคิด และฝีมือแรงงานชาวบ้านในชุมชน ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.77) น้อยที่สุด ตามลำดับ

4.4 ผลการการศึกษาตามสมมติฐาน

การตรวจสอบสมมติฐานการศึกษาในประเด็นประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้กำหนดสัญลักษณ์ทางสถิติที่นำมาใช้ในประกอบการเสนอผลการวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

t แทนค่า ค่าสถิติทดสอบการแจกแจงของค่าเฉลี่ยประชากร

F แทนค่า ตัวสถิติทดสอบการแจกแจงของความแปรปรวนประชากร

sig. แทนค่า ความน่าจะเป็นในการยอมรับสมมติฐาน

* แทนค่า การมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** แทนค่า การมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สมมติฐาน ปัจจัยส่วนบุคคลของ อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ รายได้ แตกต่างกัน มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 4.19 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเพศ

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		t	Sig.
	\bar{X}	S.D.		
ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์	3.79	0.68	5.19	0.02*
ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน	3.78	0.68	3.86	0.05*
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน	3.71	0.71	0.27	0.60
ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน	3.91	0.77	1.06	0.30
ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน	4.02	0.66	3.05	0.08
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย	4.00	0.62	1.33	0.25
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.09	0.67	0.01	0.91
รวม	3.90	0.51	2.85	0.09

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.19 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่ง ตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมของด้านเพศไม่มีแตกต่าง กัน ($t = 2.85$, $Sig. = 0.09$) ถ้าหากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีค่าความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($t = 5.19$, $Sig. = 0.02$) และด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($t = 3.86$, $Sig. = 0.05$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.20 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านอายุ

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		F	Sig.
	\bar{X}	S.D.		
ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์	3.79	0.68	10.96	0.00**
ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน	3.78	0.68	7.06	0.00**
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน	3.71	0.71	1.67	0.17
ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน	3.91	0.77	6.57	0.00**
ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน	4.02	0.66	3.88	0.01**
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย	4.00	0.62	12.58	0.00**
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.09	0.67	4.13	0.01**
รวม	3.90	0.51	3.47	0.02**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมของด้านอายุมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ($F = 3.47$, $Sig. = 0.02$) คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($F = 10.962$, $Sig. = 0.00$) ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($F = 7.06$, $Sig. = 0.00$) ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ($F = 1.67$, $Sig. = 0.17$) ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($F = 6.57$, $Sig. = 0.00$) ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน ($F = 3.88$, $Sig. = 0.01$) ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ($F = 12.58$, $Sig. = 0.00$) และด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($F = 4.13$, $Sig. = 0.01$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.21 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานภาพ

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		F	Sig.
	\bar{X}	S.D.		
ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์	3.79	0.68	0.43	0.65
ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน	3.78	0.68	5.14	0.01**
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน	3.71	0.71	2.31	0.10
ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน	3.91	0.77	13.12	0.00**
ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน	4.02	0.66	0.50	0.61
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย	4.00	0.62	0.74	0.48
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.09	0.67	4.46	0.01**
รวม	3.90	0.51	3.40	0.03*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมของด้านสถานภาพมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($F = 3.40$, $Sig. = 0.03$) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีค่าความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($F = 5.14$, $Sig. = 0.01$) ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($F = 13.12$, $Sig. = 0.00$) และด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($F = 4.46$, $Sig. = 0.01$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.22 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการศึกษา

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		F	Sig.
	\bar{X}	S.D.		
ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์	3.79	0.68	21.20	0.00**
ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน	3.78	0.68	10.44	0.00**
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน	3.71	0.71	17.01	0.00**
ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน	3.91	0.77	9.23	0.00**
ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน	4.02	0.66	0.95	0.39
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย	4.00	0.62	0.28	0.75
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.09	0.67	0.66	0.51
รวม	3.90	0.51	8.84	0.00**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

จากตารางที่ 4.22 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมของด้านการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ($F = 8.84$, $Sig. = 0.00$) คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($F = 21.20$, $Sig. = 0.00$) ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($F = 10.44$, $Sig. = 0.00$) ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ($F = 17.01$, $Sig. = 0.00$) และด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($F = 9.23$, $Sig. = 0.00$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.23 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียวของ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านรายได้ต่อเดือน

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ		F	Sig.
	\bar{X}	S.D.		
ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์	3.79	0.68	17.04	0.00**
ด้านการใช้วัสดุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน	3.78	0.68	5.97	0.00**
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน	3.71	0.71	30.09	0.00**
ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน	3.91	0.77	7.25	0.00**
ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน	4.02	0.66	8.39	0.00**
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย	4.00	0.62	2.55	0.05
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.09	0.67	10.75	0.00**
รวม	3.90	0.51	13.66	0.00**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

จากตารางที่ 4.23 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมของด้านรายได้ต่อเดือนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ($F = 13.66$, $Sig. = 0.00$) คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($F = 17.04$, $Sig. = 0.00$) ด้านการใช้วัสดุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($F = 5.97$, $Sig. = 0.00$) ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ($F = 30.09$, $Sig. = 0.00$) ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($F = 7.25$, $Sig. = 0.00$) ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน ($F = 8.39$, $Sig. = 0.00$) และด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($F = 10.75$, $Sig. = 0.00$) ตามลำดับ

สมมติฐาน ปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 4.24 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยด้านนโยบาย และองค์กร	ประสิทธิผลการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์															
	การรวมกลุ่ม กันผลิตสินค้า		การใช้วัตถุดิบ และทรัพยากร		ผลิตภัณฑ์เป็น ภูมิปัญญา		ก่อให้เกิดการ จ้างงาน		โครงการที่ ยั่งยืน		ผลิตภัณฑ์เป็น ที่รู้จัก		พัฒนาคน		รวม	
	(r)	Sig.	(r)	Sig.	(r)	Sig.	(r)	Sig.	(r)	Sig.	(r)	Sig.	(r)	Sig.	(r)	Sig.
ด้านการเปลี่ยน นโยบายสู่การปฏิบัติ	0.57(**)	0.00	0.64(**)	0.00	0.62(**)	0.00	0.63(**)	0.00	0.30(**)	0.00	0.25(**)	0.00	0.18(**)	0.00	0.63(**)	0.00
ด้านความสอดคล้อง ระหว่างนโยบาย	0.53(**)	0.00	0.70(**)	0.00	0.66(**)	0.00	0.73(**)	0.00	0.40(**)	0.00	0.30(**)	0.00	0.09	0.00	0.67(**)	0.00
ด้านภาวะผู้นำ	0.45(**)	0.00	0.71(**)	0.00	0.63(**)	0.00	0.74(**)	0.00	0.30(**)	0.00	0.36(**)	0.00	0.14(**)	0.00	0.65(**)	0.00
ด้านทรัพยากรในการ บริหารงาน	0.50(**)	0.00	0.71(**)	0.00	0.75(**)	0.00	0.67(**)	0.00	0.52(**)	0.00	0.48(**)	0.00	0.36(**)	0.00	0.78(**)	0.00
รวม	0.72(**)	0.00	0.79(**)	0.00	0.79(**)	0.00	0.75(**)	0.00	0.75(**)	0.00	0.75(**)	0.00	0.63(**)	0.00	1	0.00

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

จากตารางที่ 4.37 พบว่า ปัจจัยด้านนโยบายและองค์กร ทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์กับ ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัด พระนครศรีอยุธยา คือ ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนี้

ชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบาย และองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.72^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.57^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.53^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.45^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.50^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

การใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.79^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.64^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.70^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.71^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.71^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

ผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.79^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.62^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.66^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.63^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.75^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

ก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.75^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.63^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.73^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.74^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.67^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

ทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.75^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ

($r = 0.30^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.40^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.30^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.52^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ตามลำดับ

ผลิตรักเป็นที่รู้จักแพร่หลายมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.75^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.25^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.30^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.36^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.48^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ตามลำดับ

ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.63^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.18^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.09$, $\text{Sig.} = 0.00$) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.14^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.36^{**}$, $\text{Sig.} = 0.00$) ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอ บางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาเพื่อต้องการทราบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถาม 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 5.1 สรุปผล
- 5.2 อภิปรายผล
- 5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

การศึกษาประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถสรุปผลการวิจัยมีดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 58.3 และเพศชาย จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 41.8 ตามลำดับ

มีอายุระหว่าง 30 – 40 ปีมากที่สุด จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 รองลงมา ได้แก่ ระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 น้อยกว่า 30 ปี จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 และสุดท้าย มากกว่า 50 ปี ขึ้นไป จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.5 ตามลำดับ

มีสถานภาพส่วนใหญ่สมรสแล้ว จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 46.8 รองลงมาโสด จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8 และหย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5 ตามลำดับ

ระดับการศึกษาส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 63.5 และปริญญาตรีจำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 32.8 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.8 ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน ส่วนใหญ่มีรายได้ตั้งแต่ 10,001 – 20,000 บาท จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 48.0 รองลงมามีรายได้ตั้งแต่ 20,001 – 30,000 บาท จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ถัดมามีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 และมีรายได้มากกว่า 30,000 บาท ขึ้นไป จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ตามลำดับ

5.1.2 ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ

ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ รายด้าน โดยรวม (\bar{X} = 3.77, S.D. = 0.60) คือด้านทรัพยากรในการบริหารงานมีผลต่อปัจจัยด้านนโยบายและ

องค์การมากที่สุด ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.64) รองลงมาด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.70) ถัดมาด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.67) และด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ โดยพิจารณาเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติในภาพรวม ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.72) ถ้าหากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มาตรฐานของนโยบายมีความสำคัญต่อการนำไปกำหนดแนวทางปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.83) มากที่สุด รองลงมาความเพียงพอของทรัพยากรมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.69$, S.D. = 0.81) ถัดมาศักยภาพของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.89) งบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีผลต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = 0.95) และเจ้าหน้าที่ระดับรัฐบาลกลางและระดับท้องถิ่นปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานนโยบาย ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.96) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบายในภาพรวม ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.67) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้ บนพื้นฐานของความประหยัด และขจัดค่าใช้จ่าย ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.97) มากที่สุด รองลงมาทัศนคติของผู้ปฏิบัติที่มีต่อนโยบายมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.95) ถัดมาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกรูปแบบ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานและแสวงหาทรัพยากร ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.90) การสร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.81) และรวมพลังกันในรูปกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการการศึกษา และการพัฒนาสังคม ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.86) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านภาวะผู้นำในภาพรวม ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.70) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.80) มากที่สุด รองลงมาผู้บริหารเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและได้รับการสนับสนุนด้วยดี ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.87) ถัดมาความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ผลิตทำให้เกิดความไว้วางใจในการทำงานเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.87) สมาชิกในกลุ่มร่วมมือในการประสานงานและทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.89) และสมาชิกได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ สมาชิกและเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.92) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านทรัพยากรในการบริหารงานในภาพรวม ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.64) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า การสร้างที่แสดงสินค้าไทยในเมืองใหญ่ๆ ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.88) มากที่สุด รองลงมาการจัดตั้งศูนย์ออกแบบวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.79) ถัดมาการนำเทคโนโลยีมาใช้ช่วยในขั้นตอนการผลิตและการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.95) การนำต้นทุนในชุมชน เช่น สินทรัพย์ เงินแรงงาน ทรัพยากร และภูมิปัญญา ฯลฯ มาบริหารจัดการประกอบ

การผลิต ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.72) และการหาช่องทางการตลาดทั้งในและนอกประเทศ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.98) น้อยที่สุด ตามลำดับ

5.1.3 ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.51) ถ้าพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.67) มากที่สุด รองลงมาด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.66) ถัดมาด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.62) ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.77) ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.68) ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.68) และด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.71) น้อยที่สุด ตามลำดับ และถ้าพิจารณาเป็นรายข้อ ดังนี้

ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ในภาพรวมรวม ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.68) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ชาวบ้านสามารถผลิตสินค้าหลัก 1 ผลิตภัณฑ์ ตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.77) มากที่สุด รองลงมารัฐบาลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.84) และทางราชการโดยหน่วยงานของรัฐบาลให้ความช่วยเหลือ และให้ขึ้นตรงกับกรมพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.84) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้านในภาพรวม ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.68) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การใช้วัตถุดิบนั้นๆ ทำให้ช่วยลดต้นทุนการผลิตสินค้า ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.82) มากที่สุด รองลงมาการใช้วัตถุดิบถาวร และไม่มีราคาแพงสามารถหาได้จากภายในชุมชนอย่างไม่มีวันหมด ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.81) และใช้วัตถุดิบที่หาได้จากภายในชุมชนโดยให้ชุมชนนั้นพึ่งตนเองได้ ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.81) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในภาพรวมรวม ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.71) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นความคิดของชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชน ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.73) มากที่สุด รองลงมาการอาศัยองค์ความรู้พื้นฐานมาจากความรู้ของชาวบ้านที่มีอยู่เดิมมาช่วยในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.86) และผลิตภัณฑ์นั้นต้องไม่เลียนแบบจากที่อื่นๆ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านคิดขึ้นด้วยตนเอง ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.88) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้านในภาพรวม ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.77) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ทำให้เกิดอาชีพหลักของคนในชุมชน และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.89) มากที่สุด รองลงมาทำให้มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นอาชีพ

เสริม ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.96) และทำให้คนในชุมชนที่ว่างงานหรือตกงาน มีรายได้มีอาชีพ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.84) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืนในภาพรวม ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.66) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาหารายได้ในยามที่ตกงานหรือว่างงาน ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.78) มากที่สุด รองลงมาโครงการต้องมีผลกำไรเลี้ยงตนเองได้ และมีแนวโน้มที่โครงการจะอยู่ได้ในระยะยาว ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.81) และสามารถสร้างเป็นอาชีพที่ถาวร และมั่นคงให้กับคนในชุมชน ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.72) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายในภาพรวม ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.62) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ขยายชื่อเสียงผลิตภัณฑ์สินค้ามานอกพื้นที่เพื่อเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่าการขยายตลาด ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.79) มากที่สุด รองลงมาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักภายในชุมชนและนอกชุมชน ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.73) และคนในชุมชนต้องคุ้นเคยกับผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดีในพื้นที่ก่อน ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = 0.70) น้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาพรวม ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.67) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนและผลกำไร ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.74) มากที่สุด รองลงมาทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะผลิตภัณฑ์และปรับปรุงผลิตภัณฑ์โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.74) และการพัฒนาความคิด และฝีมือแรงงานชาวบ้านในชุมชน ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.77) น้อยที่สุด ตามลำดับ

5.1.4 ผลการการศึกษาตามสมมติฐาน

การตรวจสอบสมมติฐานการศึกษาในประเด็นประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้การทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ใช้การทดสอบค่า t-test ที่หาค่าความแตกต่างระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม และการทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียว F-test ผู้ศึกษาจึงใช้การวิเคราะห์ข้อมูลค่าความแปรปรวนทางเดียวในการศึกษาเท่านั้น ดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของ อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ รายได้แตกต่างกัน มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านเพศไม่มีแตกต่างกัน ($t = 2.85$, Sig. = 0.09) ถ้าหากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีค่าความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($t = 5.19$, Sig. = 0.02) และด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($t = 3.86$, Sig. = 0.05) ตามลำดับ

ด้านอายุมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ($F = 3.47$, Sig. = 0.02) คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($F = 10.96$, Sig. = 0.00) ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($F = 7.06$, Sig. = 0.00) ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน

($F = 1.67$, $Sig. = 0.17$) ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($F = 6.57$, $Sig. = 0.00$) ด้านทำให้เห็นว่า เป็นโครงการที่ยั่งยืน ($F = 3.88$, $Sig. = 0.00$) ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ($F = 12.58$, $Sig. = 0.00$) และด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($F = 4.13$, $Sig. = 0.00$) ตามลำดับ

ด้านสถานภาพมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($F = 3.40$, $Sig. = 0.03$) ถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีค่าความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($F = 5.14$, $Sig. = 0.00$) ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($F = 13.12$, $Sig. = 0.00$) และด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($F = 4.46$, $Sig. = 0.01$) ตามลำดับ

ด้านการศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ($F = 8.84$, $Sig. = 0.00$) คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($F = 21.20$, $Sig. = 0.00$) ด้านการใช้วัสดุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($F = 10.44$, $Sig. = 0.00$) ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ($F = 17.01$, $Sig. = 0.00$) และด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($F = 9.23$, $Sig. = 0.00$) ตามลำดับ

ด้านรายได้ต่อเดือนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ($F = 13.6$, $Sig. = 0.00$) คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ($F = 17.04$, $Sig. = 0.00$) ด้านการใช้วัสดุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ($F = 5.97$, $Sig. = 0.00$) ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ($F = 30.09$, $Sig. = 0.00$) ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ($F = 7.25$, $Sig. = 0.00$) ด้านทำให้เห็นว่า เป็นโครงการที่ยั่งยืน ($F = 8.393$, $Sig. = 0.00$) และด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($F = 10.75$, $Sig. = 0.00$) ตามลำดับ

สมมติฐานที่ ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พบว่า ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ ทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนี้

ชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์การที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.72^{**}$, $Sig. = 0.00$) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.57^{**}$, $Sig. = 0.00$) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.53^{**}$, $Sig. = 0.00$) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.45^{**}$, $Sig. = 0.00$) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.50^{**}$, $Sig. = 0.00$) ตามลำดับ

การใช้วัสดุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์การที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.79^{**}$, $Sig. = 0.00$) ด้านการแปลงนโยบายสู่การ

ปฏิบัติ ($r = 0.64^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.70^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.71^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.71^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

ผลัดกันเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.79^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.62^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.66^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.63^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.75^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

ก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.75^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.63^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.73^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.74^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.67^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

ทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.75^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.30^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.40^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.30^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.52^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

ผลัดกันเป็นที่รู้จักแพร่หลายมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.75^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.25^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.30^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.36^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.48^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวม ($r = 0.63^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ($r = 0.18^{**}$, Sig. = 0.00) ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ($r = 0.09$, Sig. = 0.00) ด้านภาวะผู้นำ ($r = 0.14^{**}$, Sig. = 0.00) และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน ($r = 0.36^{**}$, Sig. = 0.00) ตามลำดับ

5.2 อภิปรายผล

ปัจจัยด้านนโยบายและองค์การกับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรใน ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย และด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดแก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาสกร นันทพานิช, กรรณิการ์ บังเกตุ และศาครินทร์ ดวงตะวัน (2549) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการทุกกลุ่มเกิดการเรียนรู้และสามารถที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ของกลุ่ม กำหนดเป้าหมาย และจัดทำแผนพัฒนาของกลุ่มของตนเองได้ โดยแผนพัฒนาที่กลุ่มจัดทำขึ้นเป็นแผนที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกลุ่ม อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การรายด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านทรัพยากรในการบริหารงานมีผลต่อปัจจัยด้านนโยบายและองค์การมากที่สุด รองลงมาด้านภาวะผู้นำ ถัดมาด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย และด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อัจฉรวรรณ มณีชัย (2544) ที่กล่าวถึง หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ว่าเป็นแนวคิดที่ต้องการให้แต่ละหมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์ (หลัก) 1 ประเภท เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบทรัพยากรของท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ โดยยึดหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local yet Global) ในการที่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้สร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นมานั้น ต้องมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีความสอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน มีจุดเด่นเฉพาะรวมทั้งเป็นที่ยอมรับของตลาดภายในและต่างประเทศ 2)พึ่งพาตนเองได้ มีความคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance-Creativity) ประชาชนต้องมีการระดมความคิดในการคิดค้นและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่จะช่วยกันทำได้ โดยคำนึงถึงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นให้สอดคล้องเหมาะสม ไม่ซ้ำแบบกัน และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้านหรือตำบลให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป 3) การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เพื่อต้องการสร้างบุคคลให้มีความคิดกว้างไกล มีความรู้ ความสามารถให้เกิดขึ้นในสังคม มีการวางแผนด้านการตลาด มุ่งเน้นเพื่อการผลิตและบริการโดยคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นหลัก

ปัจจัยส่วนบุคคลของ อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ รายได้ แตกต่างกัน มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านเพศไม่มีแตกต่างกัน ถ้าหากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า มีค่าความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ และด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ส่วนด้านอายุ การศึกษา สถานภาพ รายได้ มีความ

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 คือ ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย และด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน (2544) กล่าวว่า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดโออิตะ ซึ่งเป็นเมืองอยู่ทางตอนใต้ของเกาะคิวชู ประเทศญี่ปุ่น ที่มีแนวคิดและปรัชญาให้ชุมชนมีความรักท้องถิ่น มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ มีความเชื่อมั่น มีทิศทางร่วมกัน ในการฟื้นฟูท้องถิ่น มีความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาผลิตภัณฑ์บนรากฐานวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์ มีคุณภาพ มีการจัดการด้านการตลาดอย่างเหมาะสม และเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน โดยให้แต่ละชุมชน หมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์ (หลัก) 1 ชนิด เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตและทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่น

ปัจจัยด้านนโยบายและองค์กรมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัจจัยด้านนโยบายและองค์กร ทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ และด้านทรัพยากรในการบริหารงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วรเดช จันทรศร (2549) ที่ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่องของการศึกษาว่า องค์กรที่รับผิดชอบสามารถนำและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหาร ตลอดจนกลไกที่สำคัญทั้งหมดปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่ระบุไว้หรือไม่เพียงใด การศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ผ่านมามุ่งสนใจนโยบายเฉพาะเรื่อง (Issues) มากกว่าการสร้างทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบเบ็ดเสร็จ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการศึกษาดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.1.1 ด้านการผลิต ควรจะต้องคำนึงถึงวัตถุดิบมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนสูงกว่าคู่แข่ง การขาดแคลนแรงงานในบางช่วง และมีการผลิตทั้งส่วนกลางและส่วนตน อาจจะทำให้ควบคุมคุณภาพสินค้าไม่ได้

5.3.1.2 ด้านการตลาด ควรคำนึงถึงสื่อที่ใช้ในการโฆษณาถึงผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ผลิตขึ้นมามากกว่านี้ และสิ่งสำคัญสินค้าไม่ควรความคล้ายคลึงกันมากนัก เพราะอาจทำให้เกิดการแข่งขันสูง และขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญการตลาด

5.3.1.3 ด้านการเงิน การผลิตสินค้าในสมาชิกบางคนหวังผลส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

5.3.1.4 ด้านทำเลที่ตั้ง ควรจะต้องมีการจัดหาทำเลที่ตั้งของกลุ่มต่างๆ ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมที่ดีจากภาครัฐ และอาจจะถึงได้ยากเนื่องจากการจัดการด้านค่าขนส่งสูง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงการบริหาร

5.3.2.1 ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาในกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นลักษณะคลัสเตอร์ผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยคงความเป็นพันธมิตรของกลุ่มของชุมชนไว้

5.3.2.2 การดำเนินงานเป็นชุมชน กลุ่มหรือโครงการควรได้รับความร่วมมือจากสมาชิกทุกคนและเล็งเห็นผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นสำคัญ ทั้งนี้ต้องเสียสละเวลาของตนเองเพื่อการพัฒนาของชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดี

5.3.2.3 ควรมีเจ้าหน้าที่และหน่วยงานรัฐบาลมาให้การแนะนำ และฝึกอบรมให้ความรู้ต่างๆ จากหน่วยงานหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5.3.2.4 เมื่อมีเจ้าหน้าที่และหน่วยงานรัฐบาลให้ความช่วยเหลือแล้ว ทางชุมชน กลุ่มหรือโครงการควรนำไปปฏิบัติและมีการพัฒนาตนเอง ไม่ควรรอคอยความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว

5.3.2.5 ควรจะแบ่งงานรับผิดชอบให้เป็นระบบ ไม่ให้อำนาจผูกขาดอยู่ที่คนเพียงคนเดียว เพื่อต่อการปฏิบัติงานจะได้ไม่ล่าช้า

5.3.2. ควรมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และขยายตลาดอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจหาบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเข้ามาดูแล

5.3.2.1 หากทางชุมชน กลุ่มหรือโครงการถ้าตั้งราคาสินค้าของตนไว้สูงเกินไป อาจจะทำให้สูญเสียลูกค้าได้

5.3.2.2 ทางหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.3.1 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5.3.3.2 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5.3.3.3 ควรศึกษาเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บรรณานุกรม

GRAD VRU

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2547). **คู่มือการปฏิบัติงานวิสาหกิจชุมชน.**

กรุงเทพฯ: บริษัท เอ ที เอ็น โพรดักชั่น จำกัด.

กล้า ทองขาว. (2551). **การนำนโยบายไปปฏิบัติ.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กิตติ ลิ้มสกุล. (มปป.). **แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นโดยประชาชนมีส่วนร่วม หนึ่งตำบลหนึ่ง**

ผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ ที เอ็น โพรดักชั่น

จำกัด.

กิตติศักดิ์ ศรีมงคล. (2546). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านตามนโยบายกองทุน**

หมู่บ้านและชุมชนเมืองศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์. (2551). **นโยบายสาธารณะและการวางแผน.** นนทบุรี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จินตนา สุขจามันท์. (2549). **การศึกษาและการพัฒนาชุมชน.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิราภรณ์ ศรีคำ. (2547). **การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน**

วชิรวิทย์ ระดับประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคนอื่นๆ. (2545). **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง.**

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ. นนทบุรี:

เอส. อาร์. ฟรินติง แมสโปรดักส์.

ชรัส ปุณณัสสะ. (2553). **ความสำเร็จในการนำนโยบายธรรมาภิบาลไปปฏิบัติของเทศบาล**

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ชัยยศ อิมสุวรรณ. (2543). **การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่**

ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ตะวัน สาดแสง. (2548). **สร้างคน สร้างองค์กร.** กรุงเทพฯ: ส. เอเชียเพรส.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2543). **แนวคิดของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย. จดหมายข่าว**

สถาบันพระปกเกล้า. 2(8): 4-6.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2550). **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.** นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

- ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์. (2550). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของ
โรงเรียนล้อมแรดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2547). เอกสารการสอนชุดวิชา นโยบายสาธารณสุขและการวางแผน หน่วยที่ 8
การบริหารเชิงกลยุทธ์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณค์. (2543). การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์. วารสารสาธารณสุขมูลฐาน ภาคกลาง.
15(5): 8-13.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2535). องค์การและการบริหาร. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- นิคม ผัดแสน. (2540). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาต่อการพัฒนา
การศึกษาของกลุ่มโรงเรียนอุตรศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอเชียงดาว
จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทาง
การศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ:
ศักดิ์โสภา.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภา.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2541). การจัดการองค์การ. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2548). ผู้นำการแข่งขัน. กรุงเทพฯ: เสมาธรรมการพิมพ์.
- ประพันธ์ สร้อยเพชร. (2547). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น
พื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พจนา เอื้องไพบูลย์. (2546). การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืน: การศึกษาแบบพหุกรณี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒน์ บุญรัตน์พันธ์. (2517). การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทย
วัฒนาพานิช.

- พีระ พรนวม. (2544). **ศรัทธาต่อหลักการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน.** วิทยานิพนธ์การบริหาร
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
เพียงเดือน ขำสีเมฆ. (2542). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่เมาะ
อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก. (2551). **การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษ
เพื่อสังคมไทยและสังคมโลก.** กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ไพศาล เนาวะวาทอง. (2551). **การวิจัยเรื่อง การจัดการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษา
หมู่บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดงอำเภออุบลรัตน์จังหวัดขอนแก่น.** วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น และราชการ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- วรเดช จันทรศร. (2540). **การนำนโยบายไปปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: กราฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์).
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2553). **คนไทยไม่ทอดทิ้งกัน: คู่มือการจัดการสร้างความปรองดองในระบบ
บริการสาธารณสุข.** ขอนแก่น: ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- วารุณี ชินวินิจกุล. (2549). **การวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ
พอเพียง กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.**
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2545). **นโยบายสาธารณะ.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2549). **นโยบายสาธารณะ: แนวความคิดการวิเคราะห์และกระบวนการ.**
พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมยศ นาวิการ. (2545). **การบริหาร.** กรุงเทพฯ: ชาญวิทย์เซ็นเตอร์.
- สมศรี จินะวงษ์. (2544). **การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและ
การกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง.**
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวางค์ วงศ์วรรณโชติ. (2550). **บทบาทของนักพัฒนาชุมชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ไปใช้ในการปฏิบัติงาน กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและอ่างทอง.** วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2551). **ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง.**
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). **โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผลการดำเนินนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้า**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุทธิ ขัตติยะ. (2547). **การยอมรับของประชาชนต่อนโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ไวท์เฮาท์.
- สุรสิทธิ์ ฤทธิสรไกร. (2538). **บทบาทของผู้บริหารในการดำเนินงานเรื่องร้องทุกข์: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมุกดาหาร**. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข**. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.
- อคิน ระพีพัฒน์ และจากรุภรณ์ เกาละทัต. (2531). **ปัญหาการพัฒนาชนบท บทเรียนกรณียกกระบัตร: โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง**. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). **รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อินทราณี การ์ตัน. (2546). **การวิจัยเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชุมชนบริเวณลุ่มน้ำป่า อำเภอสอง จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2542). **รายงานการวิจัย การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี.
- เอกชัย กี่สุพันธ์. (2538). **การบริหารทักษะและการปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- Alexander, E. R. (1985). From Idea to Action, Note for a Contingency Theory of the Policy Implementation Process Administration Process. **Administration and Society**. 16(4), 403-426.
- Arnstien, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. **Journal of the American Institute of Planners**. 35(4), 216-224.
- Cheema, D. & Rondinelli, A. (1980). **Reinventing Government for the Twenty-First Century: State Capacity in a Globalizing Society**. New York: McGraw-Hill.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). **Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies**. New York: Cornell University Press.

- Donal, S. V. & Carl, E V. (1975). The Policy Implementation Process: A Conceptual Framework. **Administration and Society**. 6(4), 462-74.
- Emest, R.A (1985). Interorganizational Coordination: Theory and Practice. **Journal of Planning Literature**. 19(9), 23-28.
- Gorge, C. E. (1980). **Implementing public policy. Politics and public policy series**. Congressional Quarterly Press. New York: Alfred A. Knopf.
- Gulick , L. & Lyndall, U. (1937). **Paper on Science of Administration**. New York: Institute of Public Administration Columbia University.
- Hodgetts, R. M. (1991). **Organizational Behavior: Theory and Practice**. New York: Macmillan Publishing Company.
- Huntington, S. & Nelson, S. (1975). **No easy choice: political participation in developing countries**. New York: Harvard University Press.
- Katz, D., & Kahn, R.L. (1973). **The social psychology of organization**. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Koufman, F. (1949). H.F. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities. **Agricultural Experiment Station Bulletins**. 4(2), 5-50.
- Pettinger, R. (2000). **Mastering Organizational Behaviour**. London: Macmillan Press.
- Plato. (2008). **Plato on Utopia**. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/plato-ethics-politics>.
- Pressman, W. (1973). **United States Economic Development Administration Manpower policy**. New York: John Wiley & Sons.
- Putt, T. & Springer, K. (1989). **Policy research: Concepts, methods, and applications**. New York: Prentice- Hall.
- Putti. (1987). Work values and organizational commitment: A study in the Asian context. **Human Relations**. 4(2), 275-288.
- Quade, R. (1982). **Analysis for public decisions**. New York: North-Holland, Inc.
- Sabatier, P.A. (1980). **Successful Policy Implementation**. New York: Sage Publication, Inc.
- United Nations (1981). **Yearbook of International Trade Statistics**. United Nations: UN Press.
- Van Meter, & Van Horn. (1975). The policy implementation process: A conceptual framework. **Administration and society**. 6(5), 445 – 486.

- Weber, M. (1905). **The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism: and other Writings**. New York: Penguin Group.
- Webster, N. (1973). **The Webster's dictionary**. 6th ed. New York: The new world publishing company.
- William, E. (1976). **Electoral Participation in a Low Stimulus Election**. Rural Development. 4(1), 111–124.

ภาคผนวก

GRAD VRU

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

GRAD VRU

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดเติมคำในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ครบถ้วนทุกข้อ

1. เพศ

☐ 1. ชาย	☐ 2. หญิง
---------------------------------	----------------------------------
2. อายุ (เกิน 6 เดือนนับเป็น 1 ปี)

☐ 1. น้อยกว่า 30 ปี	☐ 2. ระหว่าง 30 – 40 ปี
☐ 3. ระหว่าง 41 – 50 ปี	☐ 4. มากกว่า 50 ปี ขึ้นไป
3. สถานภาพ

☐ 1. โสด	☐ 2. สมรส
☐ 3. หย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่	
4. ระดับการศึกษา

☐ 1. ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ 2. ปริญญาตรี
☐ 3. สูงกว่าปริญญาตรี	
5. รายได้/เดือน

☐ 1. น้อยกว่า 10,000 บาท	☐ 2. 10,001 – 20,000 บาท
☐ 3. 20,001 – 30,000 บาท	☐ 4. มากกว่า 30,000 บาท ขึ้นไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์การ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ท่านเห็นว่าตรงกับปัจจัยด้านนโยบายและองค์การที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากที่สุด ให้ครบถ้วน สมบูรณ์ ทุกข้อ

ปัจจัย	ระดับที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน				
	5	4	3	2	1
ด้านการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ					
1. มาตรฐานของนโยบายมีความสำคัญต่อการนำไปกำหนดแนวทางปฏิบัติ					
2. ความเพียงพอของทรัพยากรมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ					
3. เจ้าหน้าที่ระดับรัฐบาลกลางและระดับท้องถิ่นปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานนโยบาย					
4. ศักยภาพของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ					
5. งบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีผลต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติงาน					
ด้านความสอดคล้องระหว่างนโยบาย					
6. ทักษะของผู้ปฏิบัติที่มีต่อนโยบายมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ					
7. รวมพลังกันในรูปกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการการศึกษา และการพัฒนาสังคม					
8. การสร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย					
9. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกรูปแบบ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานและแสวงหาทรัพยากร					
10. มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้ บนพื้นฐานของความประหยัด และจัดการใช้จ่าย					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ปัจจัย	ระดับที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน				
	5	4	3	2	1
ด้านภาวะผู้นำ					
11. สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน					
12. สมาชิกในกลุ่มร่วมมือในการประสานงานและทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี					
13. สมาชิกได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ สมาชิกและเพื่อนร่วมงาน					
14. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ผลิตทำให้เกิดความไว้วางใจในการทำงานเป็นอย่างดี					
15. ผู้บริหารเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและได้รับการสนับสนุนด้วยดี					
ด้านทรัพยากรในการบริหารงาน					
16. การนำต้นทุนในชุมชน เช่น สินทรัพย์ เงินแรงงาน ทรัพยากร และภูมิปัญญา ฯลฯ มาบริหารจัดการประกอบการผลิต					
17. การจัดตั้งศูนย์ออกแบบวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์					
18. การหาช่องทางการตลาดทั้งในและนอกประเทศ					
19. การนำเทคโนโลยีมาใช้ช่วยในขั้นตอนการผลิตและการดำเนินงาน					
20. การสร้างที่แสดงสินค้าไทยในเมืองใหญ่ๆ					

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ท่านเห็นว่าตรงกับประสิทธิผลการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกข้อ

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
ด้านชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์					
1. ชาวบ้านสามารถผลิตสินค้าหลัก 1 ผลิตภัณฑ์ ตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์					
2. รัฐบาลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน					
3. ทางราชการโดยหน่วยงานของรัฐบาลให้ความช่วยเหลือ และให้ขึ้นตรงกับกรมพัฒนาชุมชน					
ด้านการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในหมู่บ้าน					
4. ใช้วัตถุดิบที่หาได้จากภายในชุมชนโดยให้ชุมชนนั้นพึ่งตนเองได้					
5. การใช้วัตถุดิบถาวร และไม่มีราคาแพงสามารถหาได้จากภายในชุมชนอย่างไม่มีวันหมด					
6. การใช้วัตถุดิบนั้นๆ ทำให้ช่วยลดต้นทุนการผลิตสินค้า					
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน					
7. สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นความคิดของชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชน					
8. การอาศัยองค์ความรู้พื้นฐานมาจากความรู้ของชาวบ้านที่มีอยู่เดิมมาช่วยในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ					
9. ผลิตภัณฑ์นั้นต้องไม่เลียนแบบจากที่อื่นๆ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านคิดขึ้นด้วยตนเอง					
ด้านก่อให้เกิดการจ้างงานในหมู่บ้าน					
10. ทำให้คนในชุมชนที่ว่างงานหรือตกงาน มีรายได้มีอาชีพ					
11. ทำให้มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นอาชีพเสริม					
12. ทำให้เกิดอาชีพหลักของคนในชุมชน และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว					

ตอนที่ 3 (ต่อ)

ประสิทธิผลการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
ด้านทำให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืน					
13. สามารถสร้างเป็นอาชีพที่ถาวร และมั่นคงให้กับคนในชุมชน					
14. ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาหารายได้ในยามที่ตักงานหรือว่างงาน					
15. โครงการต้องมีผลกำไรเลี้ยงตนเองได้ และมีแนวโน้มที่โครงการจะอยู่ได้ในระยะยาว					
ด้านผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลาย					
16. สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักภายในชุมชนและนอกชุมชน					
17. คนในชุมชนต้องคุ้นเคยกับผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดีในพื้นที่ก่อน					
18. ขยายชื่อเสียงผลิตภัณฑ์สินค้ามานอกพื้นที่เพื่อเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ นำการขยายตลาด					
ด้านการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์					
19. การพัฒนาความคิด และฝีมือแรงงานชาวบ้านในชุมชน					
20. ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะผลิตภัณฑ์และปรับปรุงผลิตภัณฑ์โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์					
21. ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนและผลกำไร					

ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในเก็บการรวบรวมข้อมูล

นายอนุวัฒน์ สิงทิต

นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	อนุวัฒน์ สิงทิต
วัน เดือน ปี ที่เกิด	9 พฤษภาคม 2531
สถานที่เกิด	จังหวัดนครนายก
ที่อยู่ปัจจุบัน	51/687 หมู่ 3 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา 13170
ประวัติการศึกษา	ป.ศ. 2554 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2555-ปัจจุบัน บริษัท Vcargo จำกัด
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	Admin
ที่ทำงานปัจจุบัน	ศูนย์กระจายสินค้าโฮมโปร วังน้อย เลขที่ 2037 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

GRAD VRU